

cephelerde bir ömür

TUĞGENERAL AHMET NURİ DİRİKER'İN ANILARI

Hazırlayan: Ahmet Diriker

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

AHMET NURİ DİRİKER
CEPHELERDE BİR ÖMÜR

YAYINA HAZIRLAYAN
AHMET DİRİKER

Sertifika No: 11213

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTMEN
NECATİ BALBAY

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM: SCALA YAYINLARI 2008

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI'NDA
1. BASIM: OCAK 2013

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL (0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Anı

cephelerde bir ömür

Ahmet Nuri Diriker

Hazırlayan: Ahmet Diriker

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Önsöz

1800'lü yılların sonlarından itibaren çöküş sürecinin iyice hızlandığı Osmanlı İmparatorluğu, bir yandan topraklarını büyük devletlere karşı savunurken, diğer yandan da kışkırtmalar sonucu çıkan yerel isyanlarla mücadele etmekteydi. Osmanlı Ordusu, hem Anadolu topraklarının yanı başında hem de binlerce kilometre uzak diyarlarda, kimi zaman dondurucu soğukta, kimi zaman da kızgın çöl güneşi altında, son derece kıt imkânlarla düşmanlara karşı savaşmak zorundaydı.

Ahmet Nuri Bey, böyle bir dönemde Harbiye'den mezun olup orduya katılan binlerce genç subaydan biri olarak, 37 sene süren askerlik hayatı boyunca, yakın tarihimizin birçok önemli savaş ve olayına tanıklık etmiştir. Daha gencecik bir teğmen iken 1897 Osmanlı-Yunan Harbi'ne katılmış, kıdemli yüzbaşı iken gönderildiği Yemen'de İmam Yahya ve Seyyid İdris kuvvetleriyle Asir çöllerindeki çetin çarpışmaların içinde yer almış, insanlık tarihinin en kanlı savaşlarından biri olan Çanakkale Savaşı'nda binbaşı rütbesiyle 42. Alay komutanı olarak Kerevizdere muharebelerine katılmıştır. Çanakkale Savaşı'nın hemen ardından yine komutanı olduğu 42. Alay'la birlikte Medine Müdafaası ve Hicaz muharebelerinde İngilizlerin desteklediği Arap kuvvetleriyle çarpışmıştır. Mütareke döneminde gizli görevle gönderildiği işgal altındaki İzmir'den ve daha sonra 1. Alay komutanı olarak görevli olduğu İstanbul'dan Anadolu'ya askeri malzeme sevk edilme-

sini sağlamıştır. Ardından Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Kurtuluş Savaşı'na katılmış, Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra albaylığa yükselmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra Anadolu'nun değişik yerlerinde askeri hizmetlerine devam eden Ahmet Nuri Diriker 1929'da generalliğe terfi etmiştir.

Bu kitapta Ahmet Nuri Paşa'nın öğrenciliğinden başlayarak askerlik yaşamını anlattığı hatıratının yanı sıra, hatıratta söz edilen olaylarla ilgili bazı belgeler ve Genelkurmay ATASE Başkanlığı'ndan temin edilen 42. Alay'ın Çanakkale Cephesi'ndeki savaş kayıtlarının tutulduğu harp ceridesinden bölümler bulunmaktadır. Hatırat, Ahmet Nuri Paşa tarafından önce eski yazı olarak kâğıda dökülmüş, daha sonra yine kendisi tarafından yeni yazıyla daktilo edilmiştir. 42. Alay'ın harp ceridesindeki kayıtlar ise Çanakkale Savaşı'nın az bilinen Kerevizdere muharebelerine ait ilk kez yayımlanan değerli tarihi bilgileri içermektedir.

İnsani değerlerin unutulduğu çetin ve kanlı muharebelere katılan, "Azrail'in boru çaldığı yerlerde" çarpışan Ahmet Nuri Diriker Paşa'nın son derece mühim bir döneme tanıklık ettiği düşünüldüğünde, yaşadığı olayları oldukça mütevazı bir biçimde kaleme aldığı göze çarpmaktadır. 42. Alay'ın harp ceridesindeki kayıtlardan da anlaşılacağı üzere, Çanakkale'de ön hat komutanı olarak zorlu çatışmaların içinde yer almasına karşın, bu muharebelere hatıratında son derece kısa değinmiş olması, yaşadığı olayları ne denli alçakgönüllü bir yaklaşımla aktardığını ortaya koymaktadır.

Bu eserin yayımlanmasındaki amaç, hatıratı öncelikle araştırmacıların dikkatine sunmak olduğundan Ahmet Nuri Paşa'nın üslubunun ve seçtiği kelimelerin olduğu gibi korunmasına özen gösterilmiştir. Ancak metni daha anlaşılır kılmak adına metne ara başlıklar eklenmiş ve günümüz yazım kuralları tercih edilmiştir.



Ahmet Nuri Diriker'in katıldığı muharebeler. Tarihler Ahmet Nuri Diriker'in adı geçen muharebelere katıldığı dönemi gösterir.

Emekli Tuğgeneral
Necip Oğlu
Nuri Diriker
1292
Sicil No.312-23

TERCÜMEİ HAL

Bulgaristanın Rusçuk kasabasında doğdum. Mektebi Harbiyeden 5/Ağustos/1312 de teğmen oldum. 313 Yunan muharebesinde Kitamiye A.65,T.1,b) 4 de bulunarak (Döveke) kalasına müfrezemle birinci olarak çıktığımdandolayı üst teğmen oldum. Nişan ve madalya ile taltif edildim. 316 Bulgar isyanında Mağnisa redif taburunda bulunarak Osmanlı bankasını bomba ile atan (kuvadilkebir) Fransız vapurunu yakan usatı tenkil hususunda hizmetim takdir edildi,yüzbaşı oldum. Arnavutluk isyanında Al.17,T.1 de Yüzbaşı olarak bulundum. Hareket ordusunda Al.81,T.4 kumandanı idim. 326 da Yemen isyanında ikinci nişancı alayının ikinci taburu kumandanı idim.

Sayın Reisi Cümhurumuz General İsmet İnönü ile Mareşal İzzet paşanın emrinde İmam Yahya nezdine giden heyeti seferiyede bulundum. Yemendeki (Jebeli sob) muharebesindeki hizmetim takdir edildi,Binbaşı oldum.

Taburum 329 da Yemenden avdet ederek Kırklareline sevkedildi.Balkan harbine iştirak ettim. Harbi umumide Al.42 kumandanı olarak Çanakkalede Fırka 14 emrinde beş buçuk ay (Kereviz) deresinde siper muharebelerinde bulundum. Fırka kumandanı General Kazım karabekir idi. Alayımın sancağına harp madalyası verildi. Hicaz isyanında General Fahrettin ve Basri Medinede muhasarada idiler.Usatın tenkiline memuren cenup müfrezesi kumandanlığına tayin olundum. Medineyi muhasaradan kurtardım. General Fahrettin'in emrine girdim. Hicaz muharebelerindeki hizmetim takdir edilerek Alayımın sancağına imtiyaz madalyası verildi. Ben de Yarbay oldum. İmtiyaz ve kılıçlı üçüncü Mecidiye nişanı aldım. Hicazdan avdetimde mütareke esnasında Celeb tüccarı (Abdülkadir) namı müstearı ile Yunan işgalinde bulunan İzmir'e iki defa gönderildim. Yunan Ordusu hakkında ve orada terk ettiğimiz levazımı harbiye için aldığım emirleri muvaffakiyetle infaz ettim. Bir hayli levazımı askeriye tüccar malı olarak Bandırma ve Uşak'taki kuvai milliyeye sevkettirdim. İzmirden avdetimde İstanbul muhafızı ek olan General Emin'in kumandasındaki fırka kuvai işgaliyenin ısrarı ile lağvedildi. Yerine birinci alay kumandanı olarak İstanbul'da bulunan kıtaatı muhtelifenin kumandasını deruhte ettim. İstanbul'dan Anadolu'ya olan sevkiyatta hizmetim takdir edildi,Ankara'ya çağrıldım. 23 üncü Fırkanın liva kumandanlığına tayin edildim. (Sakarya) muharebesinde Albay oldum. İzmir'in istirdatını müteakip garp cephesi Divanı harp riyasetinde ve Bolu kalem reisliğinde bulundum. (Şeyh Said isyanında) 41 inci fırkada Liva kumandanı idim. (Raco isyanı)nda fırka kıtaatına kumanda ettim. (Raso) ve (Mutgi) isyanlarında ikinci fırka kıtaatının kumandanlığında bulundum.

Büyük kumanda kursunu ikmal ettiğimde [illegible]inci fırkanın Tuğgenerallığına terfi ettim. 1931 de Emekli oldum.

Emekli General
Nuri Diriker

Ahmet Nuri Diriker Paşa'nın kendi ifadesiyle askeri yaşamöyküsü (Belge 1)

Öte yandan, özellikle yeni nesiller açısından olayların bağlamını ortaya koymak amacıyla, hatıratta bahsi geçen isimler ve konularla ilgili ilave bilgiler eklerde ve dipnotlarda sunulmuştur. Bu hatırat esas olarak Ahmet Nuri Paşa'nın askerlik yaşamını kapsadığından, hatıratta adı geçen kişilerin ilave bilgi olarak sunulan özgeçmişlerinde de askeri yaşamları ön plana çıkarılmıştır. Hicri ve Rumi olarak verilen tarihlerin miladi karşılıkları ile Osmanlıca kelimelerin Türkçe karşı-

lıkları metinde köşeli parantez içinde verilmiştir. 42. Alay'ın harp ceridesine ait bölümlerin çeviriyazımı Ek 4'te sunulmuştur.

Bu hatıratın, imparatorluğun son döneminde cereyan eden önemli olaylara ışık tutmasının yanı sıra, o yılların zor koşullarında vatanı uğruna cepheden cepheye koşan, yokluk içinde kanı ve canı pahasına harbeden yüz binlerin cefakâr hayatlarını bir kez daha ortaya koyması bakımından da ayrı bir anlam ifade ettiğine inanıyorum.

Kitapta yer alan Osmanlıca belgelerin çevirilerini titizlikle yapan Yrd. Doç. Dr. Mehmet Hakkı Suçin, Mehmet Kirişçioğlu ve Ayhan Özyurt'a; değerli katkıları için Melike Bayrak, Havva Koç ve Betül Özden Tan'a; hatıratın yayımlanması konusunda beni teşvik eden eşim Prof. Dr. Ebru Diriker'e; Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi'nde araştırma yapmama olanak tanıyan ve yardımlarını esirgemeyen, başta dönemin Arşiv Şube Müdürü Kd. Albay Dr. Ahmet Tetik olmak üzere, tüm arşiv çalışanlarına; Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'nın Genel Müdürü Ahmet Salcan başta olmak üzere bu baskıya emeği geçen tüm çalışanlarına ve son olarak özverili çalışmalarıyla bu kitabın şekillenmesinde çok değerli katkılar sağlayan Ahmet Nuri Paşa'nın diğer torunu, kuzinim Duygu Arısan Günay'a şükranlarımı sunmayı borç bilirim. Ayrıca, hatıratı muhafaza ederek bugünlere ulaşmasında büyük payı olan Prof. Dr. Kazım Arısan'ı saygı ve özlemle anmak isterim.

Bu kitabı, genç yaşta aramızdan ayrılan, İş Sanat'ın değerli yönetmeni, Ahmet Nuri Paşa'nın ikinci kuşak torunu, sevgili yeğenim Meriç Soylu'ya ithaf ederim.

Ahmet Diriker
İstanbul, 2012

Hatıratım





Ahmet Nuri Diriker (1876-1951)

"Nuri Paşa Azrail'in boru çaldığı yerlerde
gayet değerli bir zabittir."

4 Şubat 1930

Medine Müdafii Ferik (Korgeneral) Ö. Fahreddin

Askeri Mektebe Kadar Geçen Hayat

Osmanlı hükümeti zamanında Tuna vilayetinin merkezi olan Rusçuk'ta[1] dünyaya geldim. Tarih tevellüdümü hakiki olarak bilmiyorum.

1293'te [1878] Rus muharebesinde pek küçük olarak Varna yoluyla İstanbul'a hicret ettiğimizi ebeveynim hikâye ettiğinden ben de 1292 [1876] tevellütlü olarak nüfusa kaydımı icra ettirdim. Pederim Rusçuk eşrafından ve oldukça zenginlerinden Hacı Necip Ağa'dır. Yazmasını az, okumasını iyi bilirdi. O vakitki ağalık bey, efendi lakaplarından üstün idi.

Pederim de Rusçuk'ta doğmuş, babası Mutbabzade Hacı Halil Ağa, İştipli olduğunu zannediyorum. Pederimin validesi Hacı Penbe Hanım imiş, hatırlamıyorum. Validem Ayşe Kâfiye Hanım, pederi Rauf Efendi, validesi Feride Hanım'dır. Babamın Rusçuk'ta çarşı

---

1 Rusçuk (Ruse): Kuzey Bulgaristan'da il merkezi bir kent. Nüfusunun çoğu Türk'tür. Tuna Irmağı kıyısında, Rusçuk-Lomu Irmağı'nın Tuna'ya karıştığı yerde kurulmuştur. Bulgaristan'ın en büyük ırmak iskelesidir. Bugünkü kent eski bir Roma yerleşmesinin kalıntıları üzerine yeniden kurulmuştur. 1585'ten beri Rusçuk diye bilinir. Osmanlı Türkleri döneminde güçlü bir kale, büyük bir ticaret ve yönetim merkeziydi. 1864 yılından başlayarak Tuna vilayeti merkezi oldu. Mitbat Paşa'nın Tuna valiliği döneminde Rusçuk-Varna demiryolu yapıldı (1864-1867). Bu hat Osmanlı İmparatorluğu topraklarında yapılan ilk demiryoludur. Kentin adının ne zaman Bulgarcaya çevrildiği bilinmemektedir (Acaroğlu, *Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, s. 314).

başında, iki büyük evi, Tutrakan'da iki mağazası, Tuna üzerinde Hacı Şerif Ağa'yla müşterek büyük bir gemisi, Kadıköy civarında Yudan Çiftliği vardı. Bu çiftlikte sekiz kayalı bir su değirmenimiz mevcuttu. İstanbul'a hicret edildiği zaman burada reji[2] henüz olmadığından "Tuna", "Vakit", "Gonca Gül" namlarında Tahtakale civarında tütün fabrikası açmış, rejinin ihdasında hayli ziyanla fabrikaları kapatmıştı.

Peder birinci hanımı vefat ettikten sonra valideyi almıştı. Birinci hanımdan Şevki isminde bir erkek evladı olmuş, ağabeyim olan bu zat altmış beşini mütecaviz ve elyevm berhayattır.[3] Manisa müskirat inhisarında kâtip Emin isminde bir erkek, Makbule isminde Hakkı Bey'le evli bir kız kardeşim vardır; bunlar benden küçüktürler.

Peder İstanbul'da bulunduğu esnada Süleymaniye civarında oturduğumuz zaman dört yaşında iken ağabeyimle beni sünnet ettirmiş ve iki sene sonra Rusçuk'a avdet olmuştur [dönmüştür]. Rusçuk'ta bulunduğu zaman zahire [hububat] ticaretiyle meşgul oldu. Muharebe dolayısıyla servetinin bir kısmı mühimi [önemli bir bölümü] elinden çıktı. Tahminen on yaşımda iken Rusçuk Rüştiye[4] Mektebi'ne kaydolundum. Dört sene sonra şahadetname aldım.

---

2 Reji İdaresi: II. Abdülhamid döneminde kurulan ve tütün tekelini yöneten kuruluş. Osmanlı Devleti'nin dış borçlarına karşılık gösterilen gelir kaynaklarından olan tütün işletmelerini yönetmek amacıyla, 100 milyon Frank sermayeli bir şirket olarak 1884'te kuruldu. Hisseleri hazineye, Osmanlı Bankası'na ve Viyana'daki Kreditanstalt ile Berlin'deki Bleichröder'e aitti. Şirketi Osmanlı yönetimi adına denetleyen bir komiser vardı (*Ana Britannica*, c. 26, s. 197).

3 "... altmış beşini aşmış olup bugün hayattadır."

4 Rüştiye: Eskiden üçü ilk, üçü orta olmak üzere altı sınıflık bir okul; ortaokul.



Kitapta Balkanlar'da adı geçen yerler

Askeri mektep

İrade-i Senniye'yle[5] beş-altı arkadaşımla İstanbul'a gelerek Kuleli Askeri Mektebi'nin sınıf-ı mahsusu olan ikinci sınıfına kayıt ve kabul olundum. Kuleli'de üç sene sınıfı mahsusada, üç sene de idari kısımda olarak altı sene tahsil gördüm. Üç sene de Harbiye'de bulunduktan sonra 5 Ağustos 312 [17 Ağustos 1896] tarihinde ve mülazım-ı sani [teğmen] olarak zabit [subay] oldum. Harbiye üçüncü sınıfta iken sınıfımın ilersinde idim.

Sınıfın mevcudu yüz kadardı. İstibdat İdaresi dolayısıyla sık sık yoklamalar yapılıyor, hürriyet ve meşrutiyete ait evrak-ı muzirre –o zamana ait tabirdir– aranıyordu.

Bir gece sınıf ve kısmımızın birincisi olan Londra Sefirliği'nde bulunmuş olan Ferit Bey ile Bolu Mebusluğu'nda bulunan Hüsnü Cemil Bey ile beni evrak-ı muzirre [zararlı yasak yayın] okuyoruz diye yataklarımızdan kaldırdılar, 45 gün hapsettikten sonra,

– Padişahım çok yaşa!

diye bağırtarak tahliye ettiler. Fakat hapislik haksız olduğu anlaşıldığından diplomamıza kaydolunmadı.

Sınıf-ı mahsusda iken İzmir Kıraathanesi'nde iskambil kâğıdı oynadığım için birkaç gün Kuleli Hapishanesi'nde yattım. Tahsilim esnasında başka hiçbir ceza görmedim.

İstanbul'da tahsilim esnasında ebeveynim Rusçuk'ta kaldılar. Ben hafta nihayetlerinde izinli çıktığım

5 İrade-i Senniye: Padişahın bir işin yapılması veya yapılmaması hakkında verdiği emir yerinde kullanılan bir tabirdir. İrade eskiden şifahi yani ağızdan emir vermek yahut kendi elyazısıyla yazmak suretiyle verilirdi. Sonradan iradeler Mabeya başkâtibinin imzasını taşıyan yazılı kâğıtla bildirilmeye başlanmıştır (Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*).

zaman bazen teyzeme bazen de halamın kızına misafir olurdum. Tahsilim esnasında hiçbir sene sınıfta ipka kalmadım [sınıfta kalmadım].

Mülazım-ı Sanilikteki Hayatım
Nasp Tarihi: 5 Ağustos 312[6]



6 Teğmenlik Hayatım; Atanma Tarihi: 17 Ağustos 1896.

Mektepten Yunan Harbi'ne

Zabit olan sınıfımızın mevcudu altı yüz küsurdu. Ben sınıfın yirmi üçüncüsü olarak zabit oldum. Sicil numaram 23-312'dir. Sınıfın başından 17 efendiyi Erkân-ı Harbiye'ye [Harp Akademisi] ayırdılar. Ben piyade zabiti olarak mektepten çıktım.

312 [1896] senesinde Yunanlılarla aramız siyaseten gergin olduğundan bizi Harbiye üçte, altı ay kadar tahsil ettirdikten sonra müstacel [ivedi] olarak zabit çıkardılar. Onun için bizim sınıfa "müstacel sınıf" namını vermişlerdi. Kuram 3. Ordu'ya isabet etti. Merkezi Bulgar hududunda Cuma-i-balâ'da[7] olan A65, T2, K4[8] takım kumandanlığına tayin olundum. İstanbul'dan Selanik'e geldim. Alayım merkezi Selanik'te bulunan 17. Fırka'ya [Tümen] ait idi. Fırka kumandanı Ferik [Korgeneral] Ömer Vehbi Paşa idi. Lüzum üzerine beni Selanik'te fırka karargâhına muvakkaten [geçici olarak] alıkoydular. Fırka erkân-ı harbiyesi mülhak zabitlik vazifesinde istihdam ettiler. Selanik'te beş-altı ay kadar kaldım. Yunan hududuna sevkıyat başladı, bu meyanda mensup olduğum tabur Selanik'e geldi. Sevkıyat belli olmasın diye vali maiyetine memur *Süreyya* vapuru ile *Nusrat* torpidosunun himaye-

7 Cuma-i Balâ: (Gorna-cumaya, 1950'den sonra Blagoevgrad) Güneybatı Bulgaristan'da il merkezi (Acaroğlu, ***Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu***, s. 183).

8 65. Alay, 2. Tabur, 4. Kıta.

sinde bir gece Katarin'e iltihakla sevk olunduk. Tabura iltihakım 8 Kanunuevvel 312'dir [20 Aralık 1896]. Katarin'den tabur Aya Dimitri yoluyla Alasonya'ya[9] geldi. Kilise Tepesi'nde bir-iki gün kaldıktan sonra Yunan hududunda İskomba'ya gönderildi. Hudutta A23, T2[10] sekiz-on karakol işgal ediyordu. Dört-beş karakolu bize teslim etti: Pernar, Tırpan, Temirkazık, Şabanağa. Tabur binbaşısı Hüsnü Bey isminde bir zattı. Malumat ve cesareti azdı. Yüzbaşım Beşir Ağa isminde Plevne Muharebesi'nde bulunmuş bir Kürt idi. Alay kumandanı İnebolu Redif[11] Alayı'ndan gelen Salim Bey, liva [tugay] kumandanı Celal Paşa,[12] fırka kumandanımız Neşet Paşa[13] idi.

---

9 Alasonya: Elassona.

10 23. Alay, 2. Tabur.

11 Redif: Cumhuriyet devrinden önceki bir askeri sınıf. Sultan Abdülaziz devrinde kurulan teşkilata göre askere alınan bir kimse 4 yıl muazzaf, 2 yıl ihtiyat askerliği yapar, bu suretle 6 yıllık nizami askerlik süresi biterdi. Bundan sonra 14 sene daha askerlik hizmetiyle mükellef bulunur, savaş veya talim için çağrılırdı. Bunlara redif askeri denilirdi. Redif devresi 26 ile 32 yaş arasında idi (Sertoğlu, *Osmanlı Tarihi Lugatı*; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. III).

12 Celal Paşa (1844-1897): İstanbul'da doğmuş, 1863 yılında girdiği Harbiye'den mülazım-ı sani (teğmen) olarak ordu saflarına katılmıştır. 1877 Osmanlı-Rus Harbi'nde yararlılık göstermiş, kaymakamlığa (yarbay) terfi etmiştir. 1890'da mirliva (tuğgeneral) olmuştur. Liva (tugay) komutanlığı yaptığı Osmanlı-Yunan Harbi'nde Abdülezel Paşa'dan üç gün sonra aynı bölgede şehit olmuştur (*1897 Türk-Yunan Harbi*, s. 47 vd.).

13 Neşet Paşa (1840-1902): İstihkam ve Piyade Dairesi reisliklerinde ve Bursa Redif Kumandanlığı'nda bulundu. Bir süre İskenderiye'de görevlendirildi. Osmanlı-Yunan Harbi'ne tümen komutanı olarak katıldı ve savaşta gösterdiği yararlılıklarından dolayı II. Abdülhamid ona kıymetli bir kılıç verdi. Harpten sonra Yunan hududu komutanı ve müşir oldu. Daha sonra Yaver-i Ekremlik payesi verildi (Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, s. 289; *Türk Ansiklopedisi*, c. 25, s. 207).

O vakitki teşkilatta fırkalar ikişer liva, livalar ikişer alay, alaylar dörder taburdu. Neşet Paşa'nın 2. Fırka'sı biri nizamiye olmak üzere 15 redif taburundan ve altışar toplu 3 bataryalı bir topçu taburundan ibaretti. Fırkanın bir livasında Abdülezel Paşa[14] kumandan bulunuyordu. Fırkadan yazılan her emirname bir süvariyle hudut gerilerine çadır kurmuş tabur kumandanlarına gelir, bir sureti alınarak mesela,

65. Alay'ın birinci tabur ceridesine kaydolunmuştur

diye imza edilip iade edilirdi. Gelen emirlerin ekseriyetle meali şu veçhile idi:

"Zinhar hududu tecavüz etmeyin, muharebeye sebebiyet verecek hallerde bulunmayınız. Mutebassırane [açıkgöz] hareket ediniz. Yerlerinizi tahkim ediniz."

Semer beline bir batarya yerleştirildi. Orasını ve Pernar sırtını tahkime başladık. Papa Livadiye, Pernar Tepeleri arasında Plaka Kemnice Boğazı vardı, her gece oraya elli neferle bir zabit pusuya giderdi. Bir gece ben de gittim, karanlıkta Yunan hududunu geçmiş olduğumdan Yunan karakol neferlerine sezdirmeden güçhal ile geri çekilebildim.

Selanik'ten rumi 312 senesi Kanunuevvel [1896 Aralık] ayında sevk olunduğumuz için hava soğuk idi. Boğaz da fazla soğuk yaptığından pusuya yerleştirdi-

14 Abdülezel Paşa (1827-1897): Er olarak katıldığı orduda gösterdiği gayret ve başarılarla subaylığa yükseltildi. Kırım Muharebesi, Karadağ ve Girit isyanlarının bastırılmasında görev aldı. Plevne Muharebesi'nde büyük kahramanlıklar gösterdi ve Plevne kahramanlık madalyası II. Abdülhamid tarafından takıldı. Hicaz'daki görevinin ardından paşalığa yükseltildi. 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı sırasında kıtalarının başında düşmana yapılan taarruz sırasında şehit oldu. Abdülezel Paşa, Alasonya'da (Elassona) Çarşı Camisi yanına gömülüdür (*1897 Türk-Yunan Harbi*, s. 47 vd.; Acaroğlu, *Balkanlarda Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, s. 256).

ğim askerleri donmamak için ayağa kaldırdım. Yunanlılar da bizim karşımızda pusuda imişler, onlar da ayağa kalktılar. Sabaha kadar hareket halinde dostça vakit geçirdik.

Mektepli olarak fırkada ancak iki zabit bulunurduk. Neşet Paşa top yolları yaptırmaya beni memur etti. Her gün taburlardan birer bölük gelir, irae ettiğim [gösterdiğim] yerlerde yol ve amplasmanlar [silah mevzileri] yaparlardı. Yapılan yolları Yunanlılar görmesin diye çalılarla örterdik. Pernar Tepesi'ndeki Yunan karakolu ile bizim karakol elli-altmış metre mesafeyle karşı karşıya bulunuyordu. Evvela birbirimizle konuşuyor ve gelip gidiyorduk. Onların karakoluna gitmemek ve konuşmamak üzere emir verildi. Karakol etrafını tahkime başladık.

– Komşu ne yapıyorsunuz, diye bağırıyorlardı.

– Bahçe duvarı yapıyoruz, diye mukabele ederdik.

– Biz de bahçe duvarı yapalım, diyerek onlar da tahkime başladılar.

Muharebe başladığı zaman Tırpan, Lisvaki[15] karakollarına geri çekilmeleri için emir verilmişti. Fırka merkezi İskomba'da, livanın biri Pernar, diğeri Papa Livadya civarında idi. Bölükte bir yüzbaşı bir de ben bulunuyordum. Bir gün yüzbaşı bölüğü cem ederek,

– Ben ihtiyarım, muharebe başlayacaktır, sizinle ihtimal gelemem, arkanızı takip ederim. Bugünden itibaren bölüğün kumandanı ben değil, Mülazım Nuri Efendi'dir, demişti.

5 Nisan 312 günü Yunanlılarla muharebe etmek için İrade-i Senniye gelmişti. Akşamüzeri saat 11'de[16] Pernar Tepesi'nden atılan topla muharebe başladı.[17]

15 Lisvaki: Losfaki.

16 Alaturka saate göre güneş batımına 1 saat kala.

17 1897 Osmanlı-Yunan Harbi – bkz. Ek 6, "Ahmet Nuri Paşa'nın Katıldığı Bazı Savaşların Ana Hatları."

Hemen yapmış olduğumuz siperleri tuttuk. Ateşe başladık, yirmi dört saat zarfında bir-iki defa Yunanlılar ve biz taarruza kalkmak istedikse de muvaffak olunamadı. En nihayet ertesi günü saat onda taarruza kalkarak Yunan siperlerini tuttuk. Yunanlılar Tırnova istikametine ricata başladı. Bütün gece sabaha kadar yapılan muharebede askerin kuvve-i maneviyesi çok iyiydi. Hem şarkı söylüyorlar, hem ateş ediyorlardı. Bu muharebe esnasında Abdülezel Paşa bir piyade kurşunuyla şehit oldu. Taşköprü Redif Taburu'nun münasebetsizliği yüzünden Lisvaki Tepesi'ni tekrar Yunanlılar işgal etti. İki gün Lisvaki Tepesi civarında muharebe ettik, bu muharebe esnasında taburumuzun gerisinde batarya mevkiinde bir top mermisiyle Celal Paşa da şehit düştü. Benim de başımdaki fese bir mermi isabet etmiş ise de temas edip gittiğinden bana bir ziyan olmadı. Başımdaki fesin oynamasından vuruldum zannıyla bir müddet kımıldamadım, sonra vurulmadığımı anladım.

Lisvaki Tepesi'ni tekrar zapt ettik, Tırnova[18] kasabasına girdik. Yunanlılar her şeylerini bırakıp Yenişehir'e[19] doğru kaçmışlardı. Kasaba bir-iki gün yağma edildi, ben de bir hatıra olmak üzere bir evden bir fotoğraf aldım. Yüzbaşıların bineği yoktu. Saka beygirine biniliyordu. Benim de binmekliğim için Yunanlıların bıraktığı hayvanlardan bir beygir alındı. Yenişehir'i muharebesiz işgal ettik. Yenişehir'den sonra Çakmaklı yoluyla Çatalca[20] istikametine hareket ettik. Çatalca Ovası'nda bir meydan muharebesi oldu, ova gayet mahsüldar olduğu için ekinler insan boyunda idi. Muharebede de Yunanlılara galebe ettik, Dömeke[21]

18 Tırnova: Tirnavos.

19 Yenişehir: Larissa.

20 Çatalca: Farsala.

21 Dömeke (Domokos): Teselya'da Yunanistan'ın Phthiotidos nomos'una bağlı bir köy. Dömeke Meydan Savaşı 1897 Osmanlı-

istikametine ricat ettiler. Bizim bu muharebeye kadar Osmanlı kuvveti altı fırkadan ibaretti.

Efrat [erlerin] elinde Martin Tüfeği[22] bulunuyordu. Çatalca Muharebesi'nden sonra 2. Ordu'dan Nuri Paşa kumandasında bir mavzer[23] livası geldi. Yunanlılar Dömeke'yi tahkim etmişlerdi. Zaten Dömeke kasabası ovaya hâkim bir dağ tepesinde idi; kalesi vardı. Dömeke'ye yakın ova ortasında münferit büyücek bir tepe mevcuttur. Çatalca'dan hareketten mukaddem [önce] bize apdest alıp iki rekat namaz kılmaklığımızı ve yekdiğerimizle helallaşmaklığımızı tavsiye ettiler. Yunanlıların fevkalade tahkim ettikleri Dömeke ve civarında büyük bir meydan muharebesi verileceğini ve burasını son derece Yunanlılar tarafından müdafaa edileceğini bildiriyorlardı. Emir ve tavsiyeye göre biz de hazırlandık.

Dömeke Muharebesi

Neşet Paşa fırkasına Mavzer Livası'nı da verdiler. 2. Fırka üç livalı oldu. Mavzer Livası önünde olmak üzere diğer fırkalarla 2. Fırka da Çatalca'dan Dömeke istikametine hareket etti, sağında Hayri Paşa kumandasında 1. Fırka, solunda Memduh Paşa kumandasında 3. Fırka bulunuyordu. Diğer fırkalar da daha soldan

---

Yunan Savaşı'nda Dömeke dolaylarında, Müşir Ethem Paşa komutasındaki Osmanlı Alasonya Ordusu ile Yunan Ordusu arasında yapıldı ve Yunanlıların yenilgisiyle sonuçlandı (17-19 Mayıs 1897) (Acaroğlu, *Balkanlarda Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, s. 324).

22 Martin Tüfeği: Eskiden kullanılan yivli tek kurşun atan ve çok ses çıkaran bir çeşit tüfek (yapımcısı subay ve mühendis Friedrich Martini'nin adından).

23 Mavzer: 1886'dan itibaren Osmanlı Ordusu'nda kullanılmaya başlayan Alman tüfeği (yapımcısı Wilhejm von Mauser'in adından).



1897 Osmanlı-Yunan Harbi'nde adı geçen yerler

hareket ettiler. Mavzer Livası Dömeke Dağı eteğine yayılarak muharebeye başladı. Nizamiye Taburu olduğu için Pişdar'da daima bizim tabur hareket ederdi. Uç kumandanı beni yapıyorlardı. Bizim tabur da Pernar köyüne taarruza başladı. Arkamızda ordu topçusu olan on iki batarya açıkta mevziye girerek Dömeke'ye karşı ateş açtılar. Yunanlılar da bütün mevcudiyetleriyle piyade ve topçu ateşiyle mukabele ediyorlardı. Ordu topçu kumandanı Rıza Paşa[24] ateş esnasında bataryaları gezerek hedef ve kumanda veriyordu. Bir top mermisi düşmanın bir cephaneliğini berhava edince bütün askerin kuvve-i maneviyesi arttı. Akşama doğru Mavzer Livası kısmen ve bataryalar Dömeke yakınında ve ova ortasında bulunan Taşlıtepe'nin arkasına çekildiler. Bizim taburun yanında olan bir batarya diğer bataryaları himaye için mütemadi ve şiddetli ateş icra ediyordu. Tabur zayiat vermeye başladığından binbaşıya tebdil mevki edelim, ilerden arazi kazanalım diye müracaatımda,

– Sen çocuksun ilerlemek olmaz, diğer kıtaat taarruz etsinler.
diye mukabele etmişti.

Gece saat ikide her iki taraf tedricen ateşi kestiler, bir sükûnet hasıl oldu. Gece yarısı düşman tarafından bir top atıldı. Plevne Muharebesi'nde tecrübesi olan

---

24 Ali Rıza Paşa (1854-1921): Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn'da [topçu subayı yetiştirmek üzere açılmış okul] mülazım (teğmen) olarak mezun oldu. 1897'de Yunan Harbi'nde gösterdiği yararlılık üzerine ferik (tümgeneral) oldu. Âyan azası oldu, birkaç kez Bahriye Nazırlığı yaptı. 31 Mart Olayı'nda Bahriye Nazırı iken saldırıya uğradı, hafif bir yarayla kurtuldu. Balkan Harbi'nde Çatalca Kumandanlığı yaptı. Sevr Anlaşması'nın kabulü için Sultan Vahdeddin ve Damat Ferit Paşa'nın sarayda topladığı "Şûra-yı Saltanat"ta çekimser kalmak cesaretini gösterdi (Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, s. 328).

yüzbaşım Beşir Ağa düşman kaçıyor dedi.[25] Sebebini sordum.

– Mermisiz top atıldı, ricat işaretidir, dedi.

Gece bulunduğumuz yerleri tahkim etmek için emir vermişlerdi. Bir müddet uğraştık. Sabahleyin şafakla taarruz etmek için bizim livaya emir verdiler. Mavzer Livası biraz zaiyat verdiğinden geri ihtiyata aldılar. Bizim tabur Dömeke Caddesi tarafından taarruza başladı. Yel değirmenleri civarında düşmanın dümdar [artçı] kıtaatıyla müsademe ederek [çarpışarak] Dömeke kasabasına hâkim tepeleri tuttuk. Yunanlılar Otris Dağları istikametinde Termopil'e doğru ricat ediyorlardı. Tabur kumandanı,

– Bölüğünden yirmi nefer al, Dömeke kasabasına gir, keşfiyatta bulun,
dedi.

Ben de Yusuf Çavuş ile yirmi nefer aldım. Dömeke'nin içersine girdim, methalde bölüğün mütebaki kuvvetiyle kuvvetülzahr [yedek kuvvet] olarak bulunuyordu. Kasabada bir tezkere üzerinde ölmüş bir zabit, kasabanın ortasındaki küçük bir meydanlıkta fırında ekmek pişirmekle meşgul bir fırıncı gördüm. Efrat mevcut ekmekleri yağmaya başladılar, bir nefer de ekmekçiyi kasaturayla başından yaraladı. Neferler fırıncıyı öldürmek istediler, mâni oldum ve yüzbaşıya götürdüm.

Dömeke kasabasını Yunanlılar kaçarken birkaç yerden ateşe verdikleri için kasaba yanıyordu. Evlerde de cephane olduğundan yangın sebebiyle mermiler kendiliğinden mütemadiyen patlayıp, kurşunlar cirit

---

25 Bu olay ilgili kaynaklarda şu şekilde aktarılır: "18 Mayıs saat 03:00'te düşman mevzilerinden manevra hartucuyla atılan iki top sesi işitilmişti. Az sonra Dömeke kasabasında büyük bir yangının alevlerinin etrafı aydınlatması düşmanın geri çekileceği hakkındaki düşünceyi doğruluyordu" (*1897 Türk-Yunan Harbi*, s. 37).

oynuyordu. Yanan bir peynir dükkânına neferlerin girmesini men etmek isterken az kaldı neferin biri beni vuracaktı. Oradan kal'aya doğru ilerlemeye başladım. Bir evden beyaz bir bayrak gösterdiler, kapıyı açtırdım, üç kadın bir küçük çocuk karşıma çıktı, yere yatıp ayaklarıma sarıldılar, kollarından tutup kaldırdım.

– Korkmayınız, size bir şey yapılmayacaktır, erkeğiniz var mı, diye sordum.

Seksenlik bir ihtiyarı gösterdiler. Evin kapısına süngülü bir nöbetçi koydum, kal'aya çıktım. Kal'ada yalnız on buçukluk bir top vardı, onu da ayrı yere devirmişlerdi. Biraz sonra her taraftan kal'aya diğer kıtaat askerleri ve Arnavutlar girdiler, topçu kumandanı Rıza Paşa da geldi. Topu hali aslisine getirmek için emir verdi. Topla meşgul iken Arnavut neferin birine,

– Sen de çalış!

diye tekdir etmiş. Bundan münfayil [gücenmiş] olan Arnavut, paşanın kolundan tutarak,

– Paşa, sözünü geri al!

diye tehdit ederken gördüm, hemen koşarak neferi kolundan tutup ve arkasını okşayarak paşanın önünden çektim, daima nezaret altında bulundurdum. Paşa da bilahare,

– Haydi oğlum...

diye neferin gönlünü aldı. Bu suretle bir vakanın önü alındı.

Tabur keşif raporunu verdim, bizim tabur Dömeke merkez taburu oldu. Dömeke'de Yunan kumandanı Kral Konstantin idi. Burada pek çok cephane, erzak vesaire kalmıştı, kısmı azamını da [büyük bölümünü] kaçırmışlardı. Diğer kıtaat düşmanı takip ederek Otris Dağları'nın cenubuna, Zeytun Körfezi civarına kadar gittiler. Termopil civarında ve Lamiye Vadisi'nde düşman kaldı ve mayısın altısında mütakere yapıldı. Bu halde Yunanlılarla 313 [1897] muharebesi temam bir

ay sürmüştür. Mütareke Rus Çarı'nın telgrafı ve müdahalesi üzerine yapılmıştı.

Dömeke'de iken düşmanla temasta bulunan A69, T2[26] mevkiini bırakıp isyan etmişti. Her taraftan taburlar takibe çıktığı gibi bizim tabura da emir verdiler. Bittesadüf gece yarısı bu isyan eden tabura tesadüf ettik. Gemlik Alay Kumandanı Halil Bey'in tedbiriyle müsaademesiz iki tabur birbirine karıştılar. İsyanın sebebinin, erzaksız kaldıkları ve düşman köylerinden erzak dilenmenin güçlerine gitmesi olduğundan bahsediyorlardı. Tabur eski yerine iade olundu, kendilerine birçok erzak sevk olundu. Bir müddet sonra bizim taburu Dömeke'den Forka Boğazı'na sevk ettiler. Alayımız Priştine, Geylan, Gora taburlarından teşekkül etti. Alay kumandanımız o vakit kaymakam olan Şemsi Paşa idi.

Bir gün bizim tabur efradıyla Arnavut taburları dereden su almak isterken yekdiğerleriyle kavgaya başladılar. Kavga evvela küçük iken bütün taburlar efradına sirayet etti. Karşı karşıya bir taş muharebesi başladı. Bütün zabitan men'e muvaffak olamıyorlardı. Şemsi Paşa bir borazanla mahalli müsademiye geldi, borazana paydos borusu çaldırdı. Biraz sükûnet oldu. İkinci cimnastik paydos borusuyla kavga bitti. Fakat ikinci bir vakanın önünü almak için bizim tabura hemen,

– Çadır yık, uzaktaki dumanlı bir dağın tepesine çadır kur!

diye emir verildi. Bütün gece oraya taşındık. Bir müddet sonra beni Termopil karşısında Otris Dağları üzerinde Traca mevkii rasat memurluğuna tayin ettiler.

Almanya imparatoru Sultan Hamid'e sehpa üzerinde müteharrik bir buçuk metre uzunluğunda tek adeseli [mercekli] bir dürbün göndermiş. Neşet Paşa'nın

26 69. Alay, 2. Tabur.

emriyle dürbünü bana verdiler. Her gün tarassudat neticesindeki meşhudatımı [gözlemlerimi] raporla kolorduya bildirecektim. Neşet Paşa kolordu kumandanı olmuştu. Merkezi Dömeke idi. Hakikaten dürbün pek kuvvetli idi. Her gün Lamiye[27] Vadisi'nde, Zeytun Körfezi'nde, Termopil'de düşman hareketini kâmilen görür ve raporla bildirirdim. Bir-iki defa takdirname aldım.

Düşman nazarında askerimizin çok olduğu görülsün diye birer kol nizamında taburlara dağları tepeleri dolaştırırlardı. Dömeke kal'asına ilk defa çıktığım için tabur bir mazbata yaptı. Ethem Paşa[28] karargâhından birisi,

– Ben kal'aya ilk çıktım,

diye taltif edilmişti. Tabur mazbatası üzerine hakikat meydana çıktı. Bizi dördüncü rütbeden mecidiye[29] ve umum meyanında Yunan madalyası[30] ile taltif ettiler.

Muharebedeki hizmetim Neşet Paşa tarafından takdir edildiğinden Manisa Redif Taburu'nun 1. Bölük'üne mülazım-ı evvel [üsteğmen] oldum. Rasat dürbününü diğer bir zabite teslim ederek Dömeke civarında bulunan Manisa Taburu'na geldim. Eşyam iki kat çamaşır ile bir kırmızı velenseden[31] ibaretti.

---

27 Lamiye: Lamia.

28 Gazi Ethem Paşa; Müşir (Mareşal): 1876 Rus Harbi'ne katılmış ve bu harpteki hizmetleri üzerine generalliğe terfi etmiştir. Plevne'ye erzak götürmek için Dubnik Muharebesi'nde yaralanmış olmasına rağmen kuşatmayı yararak Plevne'ye girmiştir. Birçok askeri vazifelerde bulunduktan sonra müşir olmuş, 1896 Alasonya Kumandanı olduğu Yunan Harbi'nin kazanılması üzerine Gazi unvanını almıştır. Âyan azalığı ve Harbiye Nazırlığı yapmıştır (*Türk ve Dünya Meşhurları Ansiklopedisi*, s. 106).

29 Mecidiye: Mecidî Nişanı – bkz. Ek 5, "Ahmet Nuri Diriker Paşa'nın Madalya ve Nişanları."

30 Yunan Harbi Madalyası – bkz. Ek 5, "Ahmet Nuri Diriker Paşa'nın Madalya ve Nişanları."

31 Velense: Rumeli'de yapılan bir çeşit fanila; incelerı örtü ve yatak çarşafı, kabaları ise at örtüsü olarak kullanılır (*Temel Türkçe Sözlük*).

Mülazım-ı Evvellik Hayatım
Nasp Tarihi: 20 Eylül 313[32]



32 Üsteğmenlik Hayatım; Atanma Tarihi: 2 Ekim 1897.

Manisa Taburu'nda

Manisa Redif Taburu'nun 1. Bölük yüzbaşısı Ziver Ağa isminde bir Çerkez idi. Resmi nasbı yapmak için bölüğü cem etti. Bana ismimi sordu; Ahmet Nuri dedim. Nuri'yi unuttu, resmi nasıpta,

– Bizim bölüğe Mülazım-ı Evvel Ahmet Efendi gelmiştir, dedi.

Manisalılar beni Ahmet Efendi olarak bilirler. Bir müddet sonra redif taburlarının terhisine irade çıktı. Dömeke'nin şimalinde redif taburları toplandı. Kolordu Kumandanı Neşet Paşa muharebeye iştirak etmeyen redif taburlarına bir nutuk söyledi, beni de taburlara göstererek,

– Dömeke Muharebesi'nin ne suretle olduğunu bu mülazım çok iyi bilir,
diye taltif etmişti.

Gulos'tan[33] vapura bindik, İzmir'e çıktık. Manisa'da tabur terhis edildi. Ben Manisa'da iken peder, valide, biraderim Emin, hemşirem Makbule Rusçuk'tan geldiler.

Evlilik

7 Kanunusani 317 [20 Ocak 1902] tarihinde İzmir Redif Taburu'nun kâtibi Zekeriya Efendi'nin kızı Naciye

33 Gulos: Volos.

Hanım'la nikâhımız icra edildi. 17 Kanunusani 317'de Manisa'da düğünümüz yapıldı. Manisa'da Şemsülirfan namile bir hususi mektebin ders nazırı ve muallimi olduğum için çocukları dolayısıyla ahali beni severdi. Düğünde eşraftan Kara Osmanzade Bekir Ağa birçok atlarla cirit oynattı, belediye muzikası, ince saz vardı. Diğer redif taburlarından birçok zabitan düğünde bulundular. Manisa'da emsali olmayan bir cemiyet oldu. Manisa'da mülazım-ı evvel iken Mediha[34] düğünümüz olan evde dünyaya gelmişti.

İlave teşkilatında Manisa ilave alayına mensup T2, K1,2 kumandanlıklarına tayin olundum. Rumeli'de Bulgarlar ve Arnavutlar isyan halinde oldukları için redif taburları silah altına alındı, o meyanda Manisa Taburu da silah altına alınarak *Garp* vapuruyla Selanik'e naklolunduk. Bizim vapurla gelen diğer iki taburu Firzovik'e, Arnavutluk'a sevk ettiler. Bizi Selanik'te alıkoydular.

Selanik olayları

Bulgarların çıkaracağı herhangi bir vaka üzerine ne suretle hareket edeceğimize dair zabitana talimat verildi. Bulgar çeteleri Selanik'te Osmanlı Bankası'nı lağım kazarak attılar. Selanik Limanı'ndaki *Govadilkebir*[35] Fransız vapurunu yaktılar. Şehrin tenviratını [aydınlatmalarını] bozdular. Selanik'te sokak muharebesi başladı.[36]

34 İlk kızı, Mediha (Sengir).

35 *Guadalquivir*: Selanik Limanı'nda dinamitlenen Fransız yolcu gemisi (15 Nisan 1903).

36 Selanik'te Bombalama Olayları: Bulgarlar Osmanlı Devleti'nden Selanik, Manastır ve Üsküp gibi vilayetlerde bazı haklar istediler. Büyük Devletler, Bulgarların fazla güç kazanmasına karşı çıktılar ve Osmanlılardan bazı idari reformlar yapmasını istemekle yetindiler. Bu durumdan rahatsızlık duyan bazı Bulgarlar bir çete oluşturdular ve 15 Nisan 1903'te harekete geçtiler. Çete üyelerinden Pavel Shatev, Selanik Limanı'ndan ayrılmakta olan *Guadalquivir* adlı Fransız ge-

Beni konsoloslar ile Vali Fehmi Paşa'nın[37] muhafazası için bir takımla memur ettiler. Bir gün bir gece muharebe oldu. Çetelerden pek çoğu öldürüldü. Selanik Postanesi'ni bir çete bombalamak istemiş ise de, taburumuzun Mehmet Ali isminde, Ayn-i Ali Mahallesi'nden bir onbaşı, mütecasiri öldürdü. Talat Paşa[38] o

---

misini dinamitledi. Aynı gece Selanik-İstanbul demiryolu ve ardından 16 Nisan'da şehrin su ve elektrik tesisleri bombalandı. Osmanlı Bankası havaya uçuruldu. 17-18 Nisan'da şehrin değişik yerlerine bombalar atıldı. Çıkan çatışmalarda saldırganların birçoğu öldürüldü. 18 Nisan'da Vardar Caddesi'ndeki postaneyi bombalamaya çalışan çete üyesi amacına ulaşamadan vuruldu. Fransız gemisini dinamitleyen saldırgan ise Üsküp tren istasyonunda yakalandı.

Şehirde sıkıyönetim ilan edildi. Vali Hasan Fehmi Paşa halkı sakinleştirmek için erkânla beraber tüm şehri ve herkesi himaye etme sözü verdi. Müslüman halkı sükûnete davet etti. Müslüman halk gerçekten de hiçbir tepki vermedi. Halbuki saldırganlardan biri cuma namazında bir camiyi havaya uçurup infial yaratmayı amaçladıysa da başarılı olamadı. Sağ ele geçen saldırganlar Fizan'a (Libya) sürüldü. 1908 affıyla salıverilenlerden Shatev, İkinci Dünya Savaşı sonrası Yugoslavya Makedon Cumhuriyeti'nde adalet bakanı oldu, 1952'de öldü (Mazower, *Salonica City Of Ghosts*, s. 266 vd.; Moutsopouls, *Thessaloniki 1900-1917*, s. 67; *The Salonica Dynamiters*; http://www.Promacedonia.org/bugarash/sa/index.html [30.10.2008]).

37 Hasan Fehmi Paşa (1836-1910): Bab-ı Âli Tercüme Odası'nda, ardından *Takvim-i Ticaret* ve *Ceride-i Havadis* gazetelerinde çalıştı. 1877 Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na İstanbul Milletvekili seçildi. Ertesi yıl Meclis Başkanı, Nafia Nazırı daha sonra Hazine-i Hassa Nazırı ve vezir, 1881'de ise Adliye Nazırı oldu. Ticaret Reisliği yaptı. Yunan Barış Anlaşması (1897) görüşmelerine katıldı. Aydın ve Selanik valiliklerinde bulundu. Divan-ı Muhasebat [Sayıştay] Reisliği'ne getirildi. 1908 İnkılabı'ndan sonra İhtiyar Jön Türk olarak anıldı ve yine Adliye Nazırı oldu. Ardından Şûra-yı Devlet [Danıştay] Reisi, Âyan azası seçildi (*Türk Ansiklopedisi*, c. XIX, s. 12 vd.).

38 Talat Paşa (1874-1921): Seyyar posta memuru olarak çalıştığı Selanik Posta ve Telgraf Müdürlüğü'nde kâtip ve bir süre sonra bâşkatip oldu. Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ni kurarak Paris'teki Terakki ve İttihat Cemiyeti'yle birleştirdi. 1907'de jurnal edilerek memurluktan atıldı. İttihat ve Terakki'nin örgütlenme işlerini üstlendi. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Edirne Mebusu oldu. 1913'te İttihatçıların düzenlediği Bab-ı Âli Baskını'nın planlayıcıları arasındaydı. İttihat

vakit Selanik Telgrafhanesi başkâtibi idi. Onbaşıya hediyeler verdiler. Vapuru yakanı da bana teslim ettiler. Bir odada bir-iki süngülü askerle bulunduk. Manisa Redif Taburu'nun çeteleri tenkil husussundaki hizmeti vali ve kumandanlarca takdir edildi.

Selanik kenarında Kortaç Tepesi'nde de bir müsademe yapıldı. Vali Hasan Fehmi Paşa'nın şehirde bombalar atılırken faytonla dolaşması, ahaliyi sükûnete getirmek için caddelerde nutuk söylemesi çok kıymetli ve cesur bir vali olduğunu gösterdi.

Bu Selanik vakasının nihayetinde telgrafla yüzbaşılığım tebliğ edildi. İlk defa yüzbaşılığımı tebrik eden, o vakit Selanik'te kolağası olan 4. Ordu kumandanı Cemal Paşa[39] olmuştur. Manisa Taburu'nun 4. Bölük'üne yüzbaşı oldum.

---

ve Terakki Fırkası'nda genel başkanlık yaptı. Dahiliye Nazırlığı, Telefon ve Telgraf Nazırlığı ve Maliye Nazırlığı'nda bulundu. Birinci Dünya Savaşı sırasında Anadolu'da anarşik eylemler yapan Ermeni örgütlerine karşı önlemler aldırdı. 1917'de vezirlik (paşalık) sanıyla sadrazamlığa getirildi. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından Cemal ve Enver paşalarla birlikte yurttan ayrıldı. Berlin'de bir Ermeni tarafından vuruldu (*Türk ve Dünya Meşhurları Ansiklopedisi*, c. 10, s. 5228 vd.).

39 Cemal Paşa; Korgeneral (1872-1922): İttihat ve Terakki'nin örgütlenmesinde etkin rol oynadı. 31 Mart Olayı'nı bastırmakla görevli Hareket Ordusu'nda yer aldı. Balkan Harbi'ne katıldı. 1909'da Çukurova'daki Ermeni ayaklanmasını bastırmak üzere Adana Valiliği'ne getirildi. Bayındırlık ve Bahriye nazırlıkları yaptı. Birinci Dünya Savaşı sırasında Filistin'deki 4. Ordu Komutanlığı görevini yaptı. Bu görevinde Mısır'ı İngilizlerden almak amacıyla düzenlenen Kanal Seferi'nde ağır kayıplar verince geri çekilmek zorunda kaldı. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması üzerine Kasım 1918'de Enver ve Talat paşalarla birlikte yurdu terk etti. Bir süre Enver Paşa ve bir grup İttihatçıyla birlikte Rusya ve Asya'daki Türkleri birleştirmeye yönelik faaliyetlerde bulundu. Kurtuluş Savaşı'na katılmak üzere Anadolu'ya döneceği sırada Tiflis'te Ermeni komitacılar tarafından vuruldu (*Türk ve Dünya Meşhurları Ansiklopedisi*, c. 3, s. 1334; *Ana Britannica*, c. 7, s. 370).

Yüzbaşılık Hayatım
Nasp Tarihi: 3 Nisan 319[40]



40 Yüzbaşılık Hayatım; Atanma Tarihi: 16 Nisan 1903.

Selanik'ten Manisa'ya Dönüş

Selanik'te bölüğümle valinin ve hükümet konağının muhafaza memuru olarak Selanik hükümet bahçesinde bölüğüme çadır kurdum. Hükümete her girenin üzerinde bomba ve silah olmasın diye muayene ediliyordu. Benimle beraber hükümet kapısında bir komiser de bulunuyordu.

Selanik'e Deçorcis[41] Paşa namile bir İtalyan generali geldi. Jandarma tensikatına [düzenlemesine] memur edildi. İsyan bastırıldıktan sonra redif taburları terhis edildi. Manisa'ya avdet ettik. Meliha,[42] Karahisar Mahallesi'nde satın almış olduğumuz evde dünyaya geldi. Manisa'da nüfus tahriri komisyon reisi oldum. Bir sene de Kula Redif Taburu'nun kura keşidesi[43] ile memur edildim (4 Kanunuevvel 323) [17 Aralık 1907].

---

41 Degorgis (General): Büyük Devletler Makedonya'da bir yandan komitalara para ve silah yardımı yaparken diğer yandan da bölgede düzenin sağlanmasını gerekçe göstererek bazı ıslahatların yapılması konusunda 3 Ekim 1903'te Mürzteg Sarayı'nda kararlar almışlar ve bir nota halinde Bab-ı Âli'ye bildirmişlerdi. Mürzteg Kararları sonucunda Makedonya beş bölgeye ayrılarak Avrupalı devletlerin subaylarının denetimindeki jandarmalara bırakıldı. Altı büyük devletin subaylarından bir jandarma heyeti kuruldu. Selanik'te bir jandarma subay okulu açıldı. Tüm teşkilatın başına İtalyan General Degorgis getirildi (Duru, *İttihat ve Terakki Hatıralarım*, s. 13 vd.; Alkan, *II. Abdülhamid ve Jön Türkler*, s. 95, 139 vd.).

42 İkinci kızı, Meliha (Akad).

43 Kula Redif Taburu Kura Çekim Memurluğu.

Rusçuk'tan gelen parayla üç buçuk dönüm valide namına bir bağ aldık. Hane de validenin üzerine yapılmıştı. Ben de on üç liraya validemin bağına bitişik bir buçuk dönüm bağ aldım. Büyük valide vefat etti. Hemşiremi Manisa eşrafından Cennetzade Hakkı Bey'e verdik. Pederimin vaktı[44] olmadığı için, hemşiremin çeyiz ve düğününü ben yaptım.

Manisa divan-ı harp azalığında bulundum. Kıdemim gelmekle Koçana'da[45] bulunan A17, T2 kolağalığına tayin olundum. Ailemi Manisa'da bırakarak Selanik'e, oradan Koçana'ya gittim. Taburda Şamlı Edip Efendi namında bir sınıf arkadaşım 4. Bölük yüzbaşısı idi.

---

44 Vaktı: Geçim.

45 Koçana: Koçani.

Kolağalık Hayatım
Nasp Tarihi: 17 Kanunuevvel 323[46]



46 Kolağalık Hayatım: Atama Tarihi: 30 Aralık 1907.

Koçana

Koçana'da tabur eşkıya takibine memur edildi. Koçana civarında bir-iki müsademe yaptık. Cafer Tayyar Paşa binbaşı rütbesiyle A17, T1[47] kumandanı idi. Koçana'da bir de 20. Alay'dan bir tabur bulunuyordu.

Kemal Bey isminde bir miralay [albay] ve Esat Paşa[48] isminde mevki kumandanı bir mirliva [tuğgeneral] vardı. Tatar Osman Paşa mıntıka kumandanı idi. Koçana'ya teftişe gelmişti. O esnada Bulgarların Çarova hudut karakollarımıza şiddetli ateş etmekte olduğu haberi geldi. İki bölükle beni karakolların takviyesine memur etti. Çarova'ya gittim. Karataş, Sebatakdem, Tizvern karakolları Bulgarların ateşi altında bulunuyordu. Bölük merkezi olan Karataş Karakolu'na gittim, bilasebep [sebepsiz] devam eden ateşi kestirdim. Bilahare tahkikata Binbaşı Cafer Tayyar ve Hamdi

47 17. Alay, 1. Tabur.

48 Esat Paşa (Bülkat), Korgeneral (1862-1952): 1897 Yunan Harbi'nde Yanya Kolordusu'nda Kurmay Başkanlığı yaptı. 1907'de Selanik ve çevresinde gizlice örgütlenmeye başlayan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı önlem almadığı gerekçesiyle Yıldız'da yargılandı. Bu sırada II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine serbest bırakıldı. 1911'de Gelibolu Tümen Komutanlığı'na ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Çanakkale Kuzey Grubu Komutanlığı'na atandı. Çanakkale Savaşı'nda gösterdiği başarılardan sonra 1. Ordu Komutanlığı ve Askeri Okullar Genel Müfettişliği'ne getirildi. 1920'de askerlik görevinden ayrıldı, kısa bir süre Bahriye Nazırlığı yaptı (*Türk ve Dünya Meşhurları Ansiklopedisi*, c. 3, s. 2033 vd.).

Paşa geldiler. Koçana'ya avdetimde ölmüş olan bir Sırp papazını Bulgarların muhalefetine rağmen müsellah [silahlı] kıta himayesinde Bulgar mezarlığına gömdürebildim. Bulgarlar askerlerin üzerine taş attıklarından süngü takındırarak ateş ettireceğimi ihtarım üzerine Bulgar ahalisini dağıttım ve bir müddet ölüyü mezardan çıkarmasınlar diye mezar başında süngülü nöbet beklettim.

İttihat ve Terakki'nin azasından bir zabit Koçana'ya gelmişti. Tabur zabitan ve efradını tahlife [yemin ettirmeye] başladık. Cafer Tayyar da Üsküp'e gitti. Esat Paşa, Miralay Kemal Bey bizim binbaşı ve diğer taburların binbaşıları tahlif edilememişti. Bir-iki defa Liva Esat Paşa'ya,

– Bazı şeyler işitiyorum, Meclis-i Mebusan açılacakmış, hürriyet ilan edilecekmiş,

diye kendisini ikaz etmek istedim ise de,

– Sen böyle şeylere karışma, Allah Padişahımıza tükenmez ömürler versin,

diye mukabele ediyordu.

Hürriyetin ilanı

9 Temmuz 324 [22 Temmuz 1908] tarihinde Koçana'da ilan-ı hürriyet[49] edilmesi için İttihat ve Terakki

---

49 II. Meşrutiyet'in ilanı: İttihat ve Terakki 1908 öncesinde Makedonya'da etkili bir örgüt kurmuş ve genç mektepli subaylar arasında pek çok yandaş kazanmıştı. Rus-İngiliz yakınlaşmasının ve Avrupa müdahalesinin Makedonya'nın Osmanlı egemenliğinden alınacağına işaret olarak kabul edilmesiyle İttihat ve Terakki harekete geçti. Önce gizliden gizliye başlayan Saray ile mücadele kısa sürede açığa çıktı ve mücadele bir isyan biçimine girdi. Makedonya'daki isyan hareketi İttihat ve Terakki denetimindeki ordu birlikleri arasında kısa sürede yayıldı. II. Abdülhamid yönetiminin isyanı bastırma çabalarından bir sonuç alamaması üzerine, İttihat ve Terakki 23 Temmuz 1908'de Manastır'da meşrutiyeti ilan etti. Rumeli'deki isyan mer-

merkezinden emir verildi. Üç tabur efradını kışlanın yanındaki tepe üzerine cem ettim. Tabur efradını bir koğuşa toplayıp alay müfettişi vasıtasıyla tahlif [yemin] ettirdim. Paşa odasında bulunuyordu. Askerin böyle emirsiz toplantısını duyunca beni istedi ise de tabii gitmedim. Kendisi Miralay Kemal Bey'i alarak askerin bulunduğu yere gelmek istedi. Süngü takmış neferler,

– Paşa sokulma, vuracağım!

diye paşanın askerin yanına girmesini men etti.

Paşa,

– Evlatlar ben sizin paşanızım, bana ne için bu muameleyi yapıyorsunuz?

dedi.

Askerler,

– Biz seni tanımıyoruz, bizim amirimiz kolağasıdır, diyorlardı.

Paşa benimle konuşmaya muvaffak olamadı. Taburları yürüyüş nizamına koyarak ve boru çalarak kasabaya indik. Doğruca hükümet konağı önüne gidildi. Hükümet balkonundan İttihat ve Terakki'nin beyannamesi okundu. İlan-ı hürriyet edildi. Kaza kaymakamının evvelce haberi vardı. Askerler kışlalarına avdet ettiler. Ben de,

– Acaba netice ne olacak, başka yerlerde hürriyet ilan edildi mi?

diye telgrafhaneye gittim. Orada Esat Paşa ile karşılaştım, bana;

– Nereden geliyorsun?

dedi. Ben de,

– Hükümette ilan-ı hürriyet ettik, dedim.

– Padişahım çok yaşa diye bağrıldı mı? dedi.

---

kezlerinden gelen meşrutiyet talepleri üzerine II. Abdülhamid de 23 Temmuz gecesi meşrutiyeti ilan ettirmek zorunda kaldı (*Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, c. 3, s. 840).

– İşitmedim, dedim.

Benim yakamdan tutmuştu, koluna vurarak elinden kurtuldum. Yukarı çıktım makine başında hürriyet ilan olduğunu merkeze haber verdik. Malumat bekledik, bizi tecrübe için bir gün evvel ilan-ı hürriyet ettirdiler. Diğer mevaki [yerler] 10 Temmuz 324'te [23 Temmuz 1908] ilan-ı hürriyet etti.

Koçana'da kimsenin burnu kanamadı. Şemsi Paşa'nın hemşirezadesi Rasim isminde bir zabit vardı, onu biraz dövdüler ve hapsedildi. Meclis-i Mebusan'ın açılmasına irade çıktığı ve her tarafta ilan-ı hürriyet edildiği anlaşıldıktan sonra Paşa'nın en kıymetli bir oğlu oldum. Evladı Atıf'tan ziyade beni sevmekte olduğunu söylerdi.

Koçana'da Simon gibi bir hayli meşhur eşkıya teslim oldu. Her yerde olduğu gibi bütün milletlerle muvafkaten [bir süreliğine] dost olduk. Koçana'ya ailemi getirdim. Babam da gelip gitti. Koçana'dan tabur Bilaç'a[50] gönderildi. Sırp hududunda birkaç karakol teslim aldık.

Silah toplamak için emir verildi. Köylerden bir hayli silah topladım. Tabur kumandanlığında bulunuyordum. Bilaç'ta tabur vekâletine Yüzbaşı Edip Efendi'yi bırakarak köylerde silah toplarken,

– Saklı silahları çıkar,

diye tehdit ettiğim Bilaç köy muhtarı intihar etti. Bunu Sırp gazeteleri dayakla öldürüldüğünü yazdılar. Üsküp'ten bir heyet geldi. Herifi mezardan çıkardılar, yalnız ayağında bir kedme [bere, iz] görüldü ve sebebi mevti olamayacağı hakkında rapor verildi. Sırplarla barışmak için Zibefce kapısında Sırplara resmi bir ziyafet vermekliğim emir olundu. Bir hayli Sırp zabiti

50 Bilaç: Bilaçin; Güney Sırbistan'da bir köy.

ve memurları İvranye[51] mutasarrıfı[52] geldiler, sabaha kadar içildi, oynadılar, memnunen avdet ettiler. Sofrada tarafımdan ve Sırplar tarafından nutuklar söylendi.

Her nedense bir müddet sonra ben Hareket Ordusu'na[53] mensup A81, T2[54] kumandanlığına tayin edildim. İstanbul'a gelerek Yıldız'da Ertuğrul Kışlası'nda tabura iltihak ettim.

---

51 İvranye: Vranje.

52 Mutasarrıf: Tanzimattan sonra Osmanlı yönetim örgütünde il ve ilçe arasındaki bölge olan sancakların yöneticisine verilen ad.

53 Hareket Ordusu: 31 Mart 1325 [13 Nisan 1909] Ayaklanması'nı bastırmak üzere Rumeli'den İstanbul'a gelen Osmanlı ordusu.

54 81. Alay, 2. Tabur

Yemen'e Gidiş

Alay kumandanımız o vakit erkân-ı harp binbaşısı olan Selahattin Adil Paşa[55] idi. Bir cuma günü taburun iaşesini tanzim için kışlada bulunurken fırka komutanı Hasan İzzet Paşa geldi.

– Alaya bir memuriyet çıktı, dedi.

– Yemen olmasın da her yere gideriz, diye mukabele etmiştim.

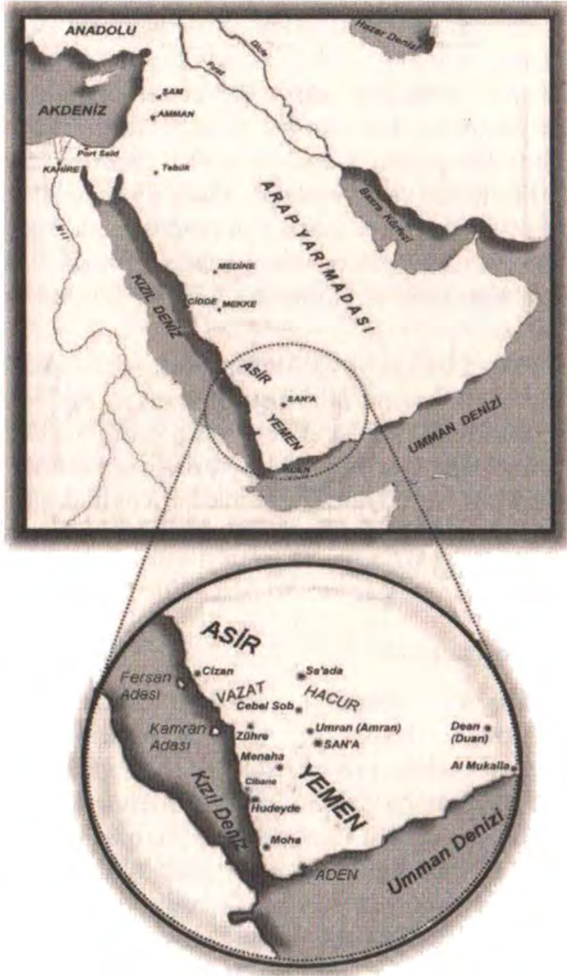
– Yemen'e gideceksiniz, alay kumandanına vekâlet edeceksin, diye emir verdi.

Bir hafta içinde hazırlandık. Ertesi cuma selamlığa gittik. Sultan Mehmed[56] bizi faytonunun yanına çağırdı.

– Yemen'den inşallah yakında avdet edersiniz, diye biraz duada bulundu.

55 Selahattin Adil; Tümgeneral (1882-1961): 31 Mart Olayı'nda Hareket Ordusu'nda görevliydi. Trablusgarp ve Balkan savaşlarına katıldı. Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi'nde XI. Tümen Komutanı olarak görev aldı. Daha sonra Doğu Cephesi'nde 11. Kolordu Komutanı olarak muharebelere katıldı. 1921'de II. Kolordu Komutanı olarak Sakarya Meydan Muharebesi'nde çarpıştı. 1922'de İstanbul Komutanı oldu. 1950-1954 yılları arasında Ankara Milletvekilliği yaptı (Görgülü, *Türk Harp Tarihi Derslerinde Adı Geçen Komutanlar*, s. 369-375; *Ana Britannica*, c. 27, s. 289).

56 Sultan Mehmed Reşad (V. Mehmed) (1844-1918): Abdülhamid'in iki yaş küçük kardeşidir. Abdülhamid'in 1909'da 31 Mart Olayı'ndan sonra tahttan indirilmesi üzerine Velihat Mehmed Reşad Efendi hükümdarlığa geçirildi. Ölümünden sonra yerine kardeşi Vahdeddin geçti (Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, s. 243 vd.).



Yemen ve Asir Muharebeleri'nde adı geçen yerler

Selamlıktan sabah vapuruna alayımın 1. Tabur'u ile bindik. 18 Kanunusani 326'da [31 Ocak 1911] İstanbul'dan Yemen'e hareket ettik. Portsait'e geldiğimiz zaman vapur süvarisi Cemal Kaptan'a rica ettim. Bir-iki gün Portsait'te kaldı. Fırsattan istifade ederek Kahire'ye gittim, bir gün bir gece gezdim. Ehramları, hayvanat bahçesini, Cami-i Ezher'i gördüm. On beş günde Hudeyde'ye gelebildik. 326'da [1910/1911] İstanbul'da kolera vardı, bizi Hudeyde'ye çıkarmadılar. Kumran Adası'na gönderdiler, orada tephirat[57] yapıldı ve sonra Hudeyde'nin şimaline Cibane İskelesi'ne bizi çıkardılar.

Yemen'de bulunan karakollarımız ve mevaki asiler tarafından muhasara edilmişti. Yemen'in bir Tehame, ova kısmı vardır, bir de Cebel, dağ kısmı vardır. Dağ kenarında olan Hacile'ye iki-üç konakta gece yürüyüşü ile geldik. Alay Kumandanlığı'na Kaymakam [Yarbay] Şükrü Bey tayin olundu. Fırka kumandanı Miralay Copur Rıza Bey'di.

Asilerin karşısında

Hacile'den altı taburla asilerin bulundukları cebele doğru harekete başladık.[58] Sıra ile Akarım, Hacere, Menaha mevkilerini ve mahsur askerleri muhasaradan kurtardık. Menaha'dan sonra Beytimehdi isminde bir karakolda Resul Ağa namında bir yüzbaşı bulunuyordu. Suyu bitmiş, bir kısım efrat şehit olmuş, diğerleri susuzluktan mecalsiz bir halde bulunuyordu. Asiler de çok tazyik ediyordu, bu karakolun kurtulmasına taburla beni gönderdiler. Karakol yanındaki kuyuyu

57 Tephir: Bulaşıcı hastalığın önünü almak üzere, hastalık bulaşmış eşyaları kaynatma, ütüleme.

58 Yemen, Asir Muharebeleri – bkz. Ek 6, "Ahmet Nuri Paşa'nın Katıldığı Bazı Savaşların Ana Hatları."

asiler zehirlemişlerdi. Temizlettik, karakoldaki halinezif [bitkin durumdaki] efradı tezkerelerle Menaha'ya naklettirdim. Sakalarla su karakola gittiği zaman susuzluktan meşin gaydaları efrat yalamak istiyordu. Mefhak'tan sonra Beytiselami'deki kıta-i askeriyeyi muhasaradan kurtardık. Taburda kolera zuhur etti. Anbragastrik diye doktor rapor verdi. Harekete devam ettik. Sinan Paşa ve Kolak'taki karakolları kurtararak Asir Boğazı'nda yaptığımız muharebede alay kumandanı Şükrü Bey yanımda ağzından bir mermi ile şehit oldu. Asileri ricata mecbur ettikten sonra Şükrü Bey'i tezkere ile iki-üç saat asker omzunda San'a'ya getirttim. Orada diğer şehitlerle büyük bir merasimle defnolundu.

San'a'da bir müddet kaldıktan sonra taburla Umran'a[59] gittik. Elcennetelkaysir'de 1. Tabur'la hayli müddet kaldık. Hastalıktan efrat çok zayiat verdi. Her gün bütün zabitan ve efrada kinin veriliyordu.

Alay kumandanı o vakit erkân-ı harp binbaşısı olan Ali Fuat Paşa[60] oldu. Ben de binbaşı oldum.

---

59 Umran: Amran.

60 Ali Fuat Erden; Orgeneral (1883-1957): 1909-1910'da ve 1911'de Yemen'deki isyanların bastırılmasında görev aldı. Balkan Savaşı'na katıldı. 1914'te Sina'da göreve başladı ve 1918'e kadar Suriye Cephesi'nde görev yaptı. 1922'de Genelkurmay Harp Tarihi Şubesi'ne atandı. Çeşitli komutanlıklarda bulundu. 1944-1948 yılları arasında Askeri Yargıtay Başkanlığı ve MGK Genel Sekreterliği görevlerini üstlendi (Kabacalı, *Birinci Dünya Savaşı'nda Suriye Hatıraları Ali Fuat Erden*).

Binbaşılıktaki Hayatım
Nasp Tarihi: 14 Teşrinsani 327[61]





Binbaşı Ahmet Nuri Bey

61 Atanma Tarihi: 27 Kasım 1911.

Yemen İmamının Huzurunda

Yemen'in Umran cihetinde Elcennet'te bulunurken Yemen Umum Kumandanı İzzet Paşa[62] heyetiyle İmam Yahya[63] nezdinde Dean'a[64] gittim. Heyet meyanında o vakit kolağası olan Fuat Paşa, Salih Paşa ve İsmet

62 İzzet Paşa (Ahmet İzzet Furgaç); Müşir [Mareşal] (1864-1937): 1897 Osmanlı-Yunan Harbi'ne katıldı. Ayaklanmaları bastırmak üzere Yemen'e gönderilen kuvvetlerin kurmay başkanlığına tayin edildi. 1908 inkılabından sonra Erkân-ı Harbiye Reisi (Genelkurmay Başkanı) oldu. Yeniden başlayan ayaklanmaları bastırmak için Yemen'e tekrar gönderildi ve İmam Yahya'yla imzaladığı anlaşma uzun bir barış dönemini başlattı. Âyan azası oldu. Erkân-ı Harbiye Reisi, daha sonra da başkumandan vekili sıfatıyla Çatalca Müdafaası'na katıldı. Harbiye Nazırlığı'na getirildi. Birinci Dünya Savaşı'na girilmesine karşı çıkarak, 1916'da Doğu Cephesi'ndeki 2. Ordu'nun Komutanlığı'na getirilinceye kadar görev almadı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sadrazamlık yaptı; Dahiliye ve Hariciye nazırlıklarında bulundu (Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, s. 199 vd.).

63 Yemen İmamı Yahya: Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanıp 1905'te Yemen Valisi'ni tutsak aldı. Ekim 1911'de İzzet Paşa'yla Dean'da anlaşma imzaladılar. Bu anlaşmanın gizli maddelerine göre, Osmanlı Devleti İmam'a yılda 20 bin altın verecek, İmam da kabileler ayaklanırsa, ayaklanmanın bastırılması için yardımda bulunacaktı. İmam Yahya yaptığı anlaşmaya bağlı kaldı ve Osmanlı Devleti'ne hiçbir saldırıda bulunmadı. Osmanlı Devleti'nin Yemen'den çekilmesinden sonra İngilizlere, Fransızlara ve İtalyanlara karşı savaşa girişti; en sonunda Yemen'in bağımsızlığa kavuşmasını sağladı. 1948'de, San'a'daki sarayına yapılan baskında öldürüldü ve yerine oğlu Kral Ahmed geçti (bkz. Ek 6, "Yemen, Asir Muharebeleri").

64 Dean: Doan, Du'an.

Paşa[65] da vardı. Dean'da bizi İmam'ın şeyhülislamı, seyfülislamı, şeyhülmeşahı mukdemileri karşıladılar. İmam burç denilen taştan yapılmış bir binada bize intizar[66] etti. İzzet Paşa'yla İmam'ın yanına çıktık. İmam bir sedir üzerine oturmuştu, hepimiz elini öptük. Karşısındaki sedire de İzzet Paşa oturdu. Biz de vaaz eden bir hocanın cemaati gibi İmam önünde diz çöktük. Fatiha dedi, birer Fatiha okuduk. Sonra İzzet Paşa ile kendisini yalnız bıraktık. İmam'ın iadei ziyaret için İzzet Paşa'ya gitmesini istedik ise de İmam,

– Ben İzzet Paşa'nın ayağına gidersem imamlığım sakıt olur, imamın şartlarında âlim olacak, kendisini tehlikeye atmayacak surette cesur olacak, yeddinin fevkinde yed bulunmayacak.[67] Bu şarta göre İmam, İzzet Paşa'nın yanına giderse Dean'a toplanmış on beş bin kişiden fazla urban,[68] "İmam'dan daha büyük varmış" diye imamlıktan çıkarırlar, diye cevap vermişti.

---

65 İsmet İnönü; Orgeneral (1884-1973): 1909'da 31 Mart Ayaklanması'na karşı görevlendirilen Hareket Ordusu'na katıldı. Çıkan isyanları bastırmak üzere 1910'da Yemen'e gönderildi. Suriye Cephesi'nde kolordu komutanlıkları yaptı. Ocak 1920'de Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'yla ulusal ordunun kurulması çalışmalarını yaptı. TBMM'ye Edirne Mebusu olarak girdi. İlk Ankara hükümetinde Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekili (Genelkurmay Başkanı) oldu. Batı Cephesi Komutanlığı'na atandı. Çerkez Ethem Ayaklanması'nı bastırdı. Komuta ettiği birliklerle I. ve II. İnönü savaşlarında Yunan ilerlemesini durdurdu. Sakarya Savaşı ve Büyük Taarruz, komutanı bulunduğu Batı Cephesi'nde verildi. Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm dünya devletlerine kabul ettirilmesiyle sonuçlanan Lozan Barış Görüşmeleri'ni yönetti ve anlaşmayı imzaladı. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı ve daha sonra ikinci cumhurbaşkanı oldu (*Türk ve Dünya Meşhurları Ansiklopedisi*, c. 6, s. 2977 vd.).

66 İntizar: Bekleme.

67 Yeddinin fevkinde yed bulunmayacak: Gücünün üstünde güç bulunmayacak.

68 Urban: Çöl Arapları.

Cuma günü oldu, bir zabite Arap elbisesi giydirerek cemaatin arasına soktuk. Hutbede İmam'ın İzzet Paşa ile itilaf etmesine [anlaşmasına] hepsi razı olduğunu bildirdiler. Zaten Bab-ı Âli ile İmam arasında uyuşmak için iki madde kalmıştı. Biri; İmam da hutbede isminin okunmasını[69] ve darp ettirdiği paraların Yemen'de tedavülünü istiyordu. İstanbul bu şartları kabul etmiyordu. Nihayet İzzet Paşa Bab-ı Âli'nin arzusunu İmam'a kabul ettirdi.

Dean'a gelen urban kafileleri akire [yiyecek] diye ya birkaç koyun yahut inek, öküz, yağ vesaire erzak getiriyorlardı, biz onlarla iaşe olunduk. İmam bize kendi paralarından birkaç adet verdi. Emirberlerden [emir erlerinden] başka yanımızda asker olmadığı için oturduğumuz çadırlarda Arap nöbetçileri nezaret ediyordu.

Dean Umran'dan oldukça uzaktı, avdetimizde İmam burçtan çıktı. Sağında solunda yazılı iki bayrak, özengisinde bir habeşi olan gayet güzel bir beyaz ata bindi. Harekete başlayınca İzzet Paşa onu takip etti, biz de ikişerle yola girdik. İmam'ı hiç görmemiş urban şenlikler yapıyorlar ve iki tarafımızdan yürüyorlardı. Tam yarım saat gittikten sonra hayvanlardan inildi. İmam yine Fatiha dedi, Fatiha okuduk. Hepimiz tekrar İmam'ın elini öptük.

İzzet Paşa en nihayette İmam'ın elini öpünce İmam, paşanın boynuna sarıldı; öpüyor, kokluyor, kollarından ayırmak istemiyordu. Yapılan itilaf için "minşân hukûme"[70] diye İzzet Paşa teminat vermek istedi; "minşân İzzet Paşa" diye mukabele etti. Yani, "Ben hükümetle değil İzzet Paşa namına sulh yaptım," demek istiyordu. İmam döndü, mukdemiler, şeyhlerin bir

69 Kendi namına hutbe okutma: Sikke bastırmak gibi saltanat ve hükümdarlık ifadesi olarak hutbede adını okutmak.

70 *Minşân hukûme* (Yemen lehçesi): Hükümet için, hükümetin şanı için (Yrd. Doç. Dr. Suçin'den bilgi).

kısmı bizimle geliyordu. Bir molada nişan atalım diye mukdemiler teklif ettiler. Nişan dikildi, İzzet Paşa,

– Geç kalmayalım ben heyetimiz namına nişan atacağım,

dedi ve gayet güzel, isabetli bir atış yaptı.

Mukdemiler o kadar atamadılar. Hepimiz sevindik, Araplardan ayrıldık, yerlerimize çekildik.

Asir asileri

Asir'de İdris[71] isyan halinde olduğundan alayımıza emir verildi, Hadide'ye geldik. Oradan Zühre, Hacce üzerinden Elvaizan'a ve Deyr Şoma'ya geldik. Fırka kumandanı o vakit kaymakam olan Nureddin Paşa[72]

---

71 Seyyid İdris: Afrika'dan gelerek Sıbya bölgesine yerleşen ve hükümete başkaldıran Seyyid İdris; önceleri İtalyanlar tarafından desteklenmiş ve burada imamlığını ilan etmişti. Türk kuvvetlerini öteden beri hayli uğraştıran İdris, giriştiği ayaklanma hareketlerinin birinde, Cizan'da baskınla bir Türk alayını çok kötü duruma soktu. Tarihe "Cizan Felaketi" diye geçen bu olaydan sonra İdris büsbütün şımardı. Yemen İmamı Yahya ayaklanmaya son vermişken o, Asir'de saldırılarını sürdürmeye devam etti.

Balkan Harbi sonrası ve Birinci Dünya Harbi başlarında İngilizlerden aldığı yardımlarla Asir'deki sert mizaçlı dövüşken kabilelerden topladığı askerleriyle her fırsatta Türk kuvvetlerine saldırdı. Amacı Asir'de bağımsız ve egemen olmaktı. Buna 21. ve 40. tümenler karşı koydu ve bu saldırıları boşa çıkardı (*Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, c. VI, s. 4).

72 Mehmet Nureddin (Sakallı); Korgeneral (1873-1932): 1897 Osmanlı Yunan Harbi'nde Ethem Paşa'nın yaveriydi. Daha sonra Bulgar eşkıyasının takip harekâtında görev yaptı. Yemen'de ayaklanmaların bastırılmasında görev aldı. Irak ve Havalisi Komutanı olarak İngilizlerle çarpıştı. 1919'da İzmir ve Aydın valilikleri ve bölge komutanlığına tayin edildi. Daha sonra Anadolu'daki ayaklanmaları bastırmak üzere oluşturulan Merkez Ordusu Komutanlığı'na getirildi. Bastırdığı Koçgiri Ayaklanması'nda halka iyi davranmadığı gerekçesiyle görevden alındı ve askerlikten ihraç edildi (1921). Bir süre bekledikten sonra 1. Ordu Komutanı göreviyle Kurtuluş Savaşı'na katıldı.

idi. Beyt Ali Kamhi'de İdris kuvvetleri muhasara etmişti. Orada bir mülazım kumandasında bir topla bir bölük bulunuyordu. İdris İtalyan topçularıyla bu bölüğü tazyik ediyordu. Nureddin Paşa bana emir verdi, tabura terfik[73] edilen iki topla gittim. Beyt Ali Kamhi civarında on beş gün İdris'le muharebe ettim. Ali Kamhi'de asilere Paşa ile bir hayli zayiat verdirildi. On beş gün sonra bir alay beni tebdîl etti [değiştirdi]. Giden alayı Nureddin Paşa emrine bir alay alarak takviye etti. Asilerin miktarını fazla gördüğünden Ali Kamhi müfrezesini Hacere'ye gönderdi. Kendisi de iki alay iki batarya ile Deyr Şoma'ya ricata başladı. Ve bana ricatını himaye etmek için 29. Nişancı Taburu A24, T2 ile kendi taburundan mürekkep bir müfreze ile Cebel-i Sob'u tutmaklığımı emretti. Emrimde iki top vardı. Nureddin Paşa'nın ricatını haber alan asiler şiddetli takibe başladılar. Ve bizimle temas başladı. Cebel-i Sob'da 9 Ağustos 328'de [22 Ağustos 1912] şiddetli bir muharebe yaptık. Ben müfreze kumandanı olduğum için 4. Bölük yüzbaşısı Hakkı Bey tabur kumandan vekili oldu. Bu muharebede Hakkı Bey, Mülazım Faik Efendi şehit oldular, beş zabit de yaralandı. Efrattan da bir hayli şehit ve mecruh [yaralı] düştü. Sekiz-on bin kadar tahmin edilen İdris kuvvetleri askerimize cenbiye[74] ve taşla hücum ediyordu. Beni bir alayla daha takviye ettiler. Asileri tarda [geri püskürtmede] muvaffak oldum. Cebel-i Sob Muharebesi Yemen'in en büyük muharebesi olmuştu. İzzet Paşa Cebel-i Sob

---

Yüksek Askeri Şûra üyeliği ve milletvekilliği yaptı. Abit Süreyya adlı kişi tarafından yazılan ve Nureddin Paşa'yı İzmir fatihi olarak gösteren yaşamöyküsü hakkında Mustafa Kemal Paşa tarafından *Nutuk*'ta uzun bir değerlendirme yapıldı ve eleştirildi. Şapka yasasına muhalif oldu. (*Taş, Nureddin Paşa ve Tarihi Gerçekler*, s. 207, 213-219; Özerdim, *Açıklamalı Söylev Sözlüğü*, s. 71).

73 Terfik: Yanına katma.

74 Cenbiye: Arapların kullandığı bir çeşit kıvrık kama veya hançer.

Muharebesi'nde muvaffak olduğum için çok memnun olmuştu. Kolordu Kumandanı Topal Said Paşa yazdığı emirnamede,

– Kırk senedir Yemen'de bulunuyorum, Cebel-i Sob Muharebesi kadar Yemen'de honrizane [kan dökülen] muharebe olmamıştır,

demişti.

Bu muharebede üçüncü rütbeden Mecidî nişanıyla taltif edildim.[75] Bütün müfreze zabitinin birer derece terfiini Said Paşa arzu etmiş ise de aralarındaki zıttiyet dolayısıyla Nureddin Paşa mâni olmuştur.

El-Cerb 11 Eylül 1328 Sayı: 13

Yemen'de Cebel-i Sob [Sob Dağı] Müfreze Komutanlığı

Kolordu Emri

Silah arkadaşlarım iyice bilsinler ki, Yemen'de Cebel-i Sob çarpışması kadar şiddetli ve kanlı bir savaş görülmemiştir. Sevk ettiğimiz kuvvetlerden beş-altı kat daha fazla olan eşkıyanın korunak olarak kullandığı kayalıklarla çevrilmiş güçlü mevzilerin uzaklaştırılması önemli bir başarıdır. Bu vesileyle eşkıyanın ne korkunç araçlarla çalıştığı ve zafere alışık kuvvetin ne harikalar yaratabileceği bilfiil anlaşılmış, söz konusu zaferin peş peşe bıraktığı izler gelecek için parlak ümitler uyandırmış ve bu çarpışmaların değerini bir kat daha artırmıştır.

Şimdiye kadar meydana gelen çarpışmalara, özellikle de Sob harekâtına katılan ve kendilerine tevdi edilen görevlerini tam sabır ve metanetle yürüten tüm amir, subay ve asker kardeşlerime sonsuz teşekkürlerimi sunarak, gazalarını mübarek eyler, bu uğurda şehitlik mertebesine ulaşarak hayranlık uyandıran kardeşlerime de Allah'tan rahmet dilerim.

Hürriyet Kolordu Komutanı
Korgeneral Said

75 Bkz. Ek 5, "Ahmet Nuri Diriker'in Nişan ve Madalyaları."

Kuva-yı Umumiye [Genel Kuvvetler] Komutanı
İzzet Paşa Hazretlerinin
Cebel-i Sob Muharebesi Hakkındaki Emir Telgrafı

Kazanılmış olan zaferi içtenlikle kutlarız. Atalarımızın yüce ruhunu şad edecek olan yiğitlikleri ve cesaretlerinden dolayı tüm amir ve subay kardeşlerim ile asker evlatlarıma en içten duygularımla selam ve hürmetlerimin iletilmesini rica ederim. Bütün Karargâh Heyeti, şehitlerin ruhuna gözyaşlarıyla Fatiha okuyor. Ancak her Müslüman ferdi, bu yüce ruhların Allah nezdinde diri olduklarından ve yüce cennetine girdiklerinden emindir. Yaralıların zafer hatıraları hakkında malumat elde etmek istediğimi belirterek, yaralı subayların alnından öper, kendilerine selamımın iletilmesini rica ederim.

13 Eylül 1328
Kuva-yı Umumiye Kumandanı
Ahmet İzzet[76]

Yemen'de kanlı basurdan hastalandım. Üç ay tebdil-i hava suretiyle İstanbul'a geldim, az sonra alay da geldi. Kâğıthane'de çadırlı ordugâh kurdu, taburuma iltihak ettim. Yemen'de alay, 2. Nişancı Alayı namını taşıyordu. Balkan Harbi'nin sonlarına iştirak etmek üzere alayımız Kırklareli'ne sevk olundu. Fakat muharebeye iştirak etmedik.

Kırklareli'nden Edirne'ye geldik, oradan da Zafranbolu'ya [Safranbolu] 5. Kolordu nizam harbine dahil edildik. Ben Yemen'de iken Seniha isminde bir kızım dünyaya gelmişti, bu yavru iki yaşında Safranbolu'da kızıl hastalığından vefat etti. Safranbolu bağlarında cami yanındaki kabristana defnedildi. Yontma taştan güzel bir mezar sandukası yaptırdım.

Safranbolu'da iken harb-i umumi için seferberlik ilan edildi. Ankara'ya geldik, oradan İstanbul'a gelir-

76 Özgün belge için bkz. Ek 1, Belge 6.

ken tabur koleraya tutuldu. Trende bir vefat ve beş-on da musab [hastalığa yakalanma] oldu. Erenköyü'nde trenden inerek Yakacık ile Kartal arasında kendi kendimizi karantinaya koyduk. Beş-on zayiatla kolera belasından kurtulduk.

Alay Karadeniz Boğazı'nın muhafazası için Boğaz ile Şile arasına yerleştirildi. Bir müddet Rus donanmasının vuruduna intizar ettik [hareketini gözledik]. Oradan alay İzmit'e geldi. O esnada Feriha[77] dünyaya geldi. Safranbolu'da telgrafla tebşir ettiler [müjdelediler]. Telgraf zayi oldu.

77 Üçüncü kızı, Feriha (Arısan).

İzmit'ten Çanakkale'ye trenle ve Keşan karayolu ile hareket ettik.[78] Seddülbahir mıntıkasına sevk olunduk. Soğanlıdere'de ağırlıkları bıraktık. Kerevizderesi'nde çok zayiat vererek müşkül vaziyette kalmış olan kıtaatın yerlerini işgal ettik.[79] Kerevizderesi'nde beş buçuk ay düşmanla çarpıştık.

Alaydan otuz bir zabit, dört binden fazla şehit ve mecruh verildi.[80] Atım şarapnel parçası ile vurularak

---

78 42. Alay Çanakkale Cephesi'nde önce Saroz Grubu'na dahil edildi ve önce Kocaçeşme ile Cemilbey Çeşmesi arasına konuşlandırıldı, 24 Temmuz 1915'ten sonra yarımada bölgesinde Seddülbahir bölgesine kaydırıldı (*Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, c. V, 3. Kitap, s. 274-278).

79 *Genelkurmay yayınlarına göre:*
14. Tümen Komutanı Yarbay Kâzım (Karabekir) yönetiminde, 55. Alay'ı sağda, 42. Alay'ı solda cephede; 41. Alay'ı da ihtiyatta olmak üzere savunma için düzenlemişti. Cephedeki iki alay arasındaki (55. ve 42. alaylar) ara hattı Karanlıkdere'ydi (*a.g.e.*, s. 302).

80 Hatıratta çok kısa anlatılan bu çarpışmalar Genelkurmay yayınlarında ayrıntılarıyla yer alır:
6-13 Ağustos Seddülbahir Muharebeleri:
6 Ağustos günü, İngiliz birliklerinin taarruzlarına paralel olarak, Fransız kuvvetleri de bir taarruz denemesine girişmişti. Fransızların kara ve deniz topçusu, saat 08:30'da 14. Türk Tümeni'nin cephesini bombardımana başladı.
7 Ağustos 1915 günü, 14. Tümen Komutanı Yarbay Kâzım (Karabekir), 55. Alay 2. Tabur bölgesinin Fransız topçuları tarafından dövülmekte olduğunu 2. Bölge (5. Kolordu) komutanlığına bildirdi.

öldü. Alay üç tabur iken Manisa Jandarma Taburu'nu verdiler. Dört taburlu oldu. Jandarma taburuna emniyet edemediğim için cepheye sokmadım, siper kazmakta, mecruh naklinde istihdam ettim.

Alayda gayrimüslim ehli san'at efradıyla Soğanlıdere'de yontma taştan eyi bir çeşme yaptırttım. Kitabesinde, "Kerevizderesi'nde şehit düşmüş 42. Alay ümera, zabitan, efrat ruhlarına fatiha" diye yazdırmıştım. "Nuri Bey Çeşmesi" diye yazılıdır.

Çanakkale'de bazı korkak efrat kendi tüfeğiyle cepheden kurtulmak için el ve ayaklarını vururlardı. Bu gibi efradın kurşuna dizilmesi için emir verildi. Bizim alaydan da bazı bu gibi vakalar olmuş ise de mütecasirleri[81] bir türlü kurşuna dizmeyi razı olmadım.

Saat 10:50'de tüm 14. Tümen cephesine yönelen Fransız taarruzu başladı. Saat 11:00'de bir kısım Fransız kuvveti, 42. Alay sağ kanadında bulunan 1. Tabur cephesindeki siperlere girmeyi ve hatta Kansızdere'ye doğru ilerlemeyi başardılarsa da, diğerleri açılan Türk ateşleriyle yok edildi. 42. Alay'ın az sonra yaptığı karşı hücumla siperlere giren Fransızlar süngülenmiş, bir kısmı da kaçarak canını kurtarabilmişti.

42. Alay'ın sol kanadında bulunan 2. Tabur'u, saat 12:55'te cephesine hücum eden Fransızları karşı süngü ve bomba hücumları ile durdurduktan sonra coşmuş ve bölükler kendiliğinden taarruzu sürdürmüşlerdir. Bu karşı hücum sonucunda, Yassı Tepe üzerindeki Fransız siperlerinden 200 metre uzunluktaki bir kısım, 42. Alay 2. Tabur'un eline geçti. Ancak; Fransız topçu ve makineli tüfeklerinin yoğun ateşleri altında barınmanın olanaksızlığını gören tabur komutanı, eski mevzilerine çekilmeyi uygun bulmuştu.

Böylece bugünkü harekâtta kendilerinin de katkısı bulunsun diye taarruza kalkışan Fransız kuvvetlerinin taarruzları daha başlamadan durdurulmuş ve ellerindekini kaptıracak duruma düşmüşlerdi. İki Fransız torpitosu, saat 15:40'ta Kerevizdere mansabına kadar sokularak 14. Tümen sol kanadına* ve gerilere ateş açmıştı. Türk topçularının karşı ateşi üzerine 15:45'te çekilmek zorunda kaldı (*a.g.e.*, s. 320).

* *14. Tümenin sol kanadı 42. Alay'ın bölgesidir (y.h.n.).*

81 Mütecasir: Cüretkâr; kanunlara başkaldıran.

Nuri Bey Çeşmesi. Kitabe metni:
"Kırk ikinci alay kumandanu Nuri Bey Çeşmesi. Kerevizdere yamaçlarında şehit düşen alay zabitan ve efradı ervahına fatiha. Çanakkale 1331-1333 [1915]"

Kâzım Karabekir Paşa'nın mektubu (Belge 2, altta)

Ankara 7/I/1939

Sayın Generalim

Saylavlığa intihabım dolayısile samimî tebrikinizi ve Çanakkalesilah arkadaşlığı hatırasıma olan Nuri bey çeşmesi fotoğrafını aldım . Teşekkür ederim. o heyecanlı günleri ve sizlerin samimiyetinizi daima anar ve gözlerinizden öperim.

Istanbul Saylavı
K. Karabekir

Yine bir gün bir nefer elinden kendi kendini vurdu. Doktor rapor verdi, bölük ve tabur kumandanları da ibreti misal olmak için kurşuna dizilmesini rica ettiler. O esnada düşman taarruz ediyordu, yine geri bıraktım. Bilahare nefere,

– Kardeş kurşunu ile ölmektense düşman kurşunu ile şehit olmasının daha eyi olacağını,
söyledim.

Geceleyin eline iki bomba verip kırk-elli metre mesafede olan düşman siperlerine bombaları atmasını, düşman ateşe başladığı zaman iki siper arasında ölen ve şehit olan binlerce asker arasında yatmasını, ateş kesildikten sonra parola vererek vurulmazsa geri gelmesini emir verdim. Bunu üç defa tekrarladık, nefer bir türlü vurulmadı, bilakis onu siperde bekleyen bir çavuş şehit oldu. Neferi affettim. Neferin eli pansuman edilerek geçti. Bu nefer sonradan kendi arzusu ile gece düşman siperlerine giderek bombalar atmış, çok yararlılıklar göstermişti. İki siper arasında ölüler arasında yattığı zaman, ölülerin ceplerini karıştırmış, yetmiş-seksen lira kadar da para bulmuştur. Bu neferin harekâtını fırka kumandanı olan Kâzım Karabekir'e[82] hikâye ettim, harp madalyası verdi. Ben de ayrıca onbaşı yaptım. Alayın korkak neferi en cesur asker oldu.

Kerevizderesi'nin mansabına yakın bir yerde düşman blokhavz[83] yaptı. Alayı yandan ateşe aldı. Bunu körletmek için çok çalıştık, muvaffak olamadık. Cebri

---

82 Bkz. dipnot 83.

83 Blokhavz: İleri siperlerden çıkıntı yapılarak oluşturulan etrafı dikenli tellerle çevrili, gözetleme imkânı veren, kapalı ve korunaklı, hafif veya ağır piyade tüfekleriyle donatılmış küçük alan (Oral, "Çanakkale-Kerevizdere 1915", *NTV Tarih*, Sayı: 7, s. 29).

bir taarruz için alaydan mülazım Rasim Efendi isminde bir zabit memur edildi. Bu zabit geceleyin takımıyla blokhavzın yanına sokulacak ve ani bir taarruz yapacaktı. Mülazım Rasim Efendi'nin hareketini düşman erkenden haber aldı. Top, makineli tüfenk, bomba ateşi ile taarruzu men etti. Kırk kişiden ibaret takımın yarısı şehit ve mecruh [yaralı] düştü, kendisi de yaralandı. Bir nefer, Rasim Efendi'yi düşman eline bırakmamak için beş yüz metre mesafede sargı mahalline getirmiş ise de orada bu zabit şehit düşmüştür. Çok değerli bir zabitti.

Düşmanın bize attığı şarapnel kovanlarını toplamak için emir verilmişti. Her kovan için levazım birer kuruş veriyordu.

Neferler kovanları toplar, levazıma götürür, para alırlardı. Bir nefer karargâhımın yanında şarapnel kovanı toplamak için mütemadiyen düşmana gözükür, kudurmuş olan düşmanın attığı şarapnel kovanlarını toplardı. Neferi takdir etmiştim.

Üçüncü yüzbaşısı da ateş esnasında gramofon çalacağını söyledi, muvafakat ettim. Gramofon çalar çalmaz düşman şiddetli ateşini kesti. Çalgı bitti, ateş tekrar başladı.

Temmuz 23'te düşman taarruzunda siperler kâmilen şüheda ile dolmuştu. Bölüklerde 250 mevcuttan otuz-kırk kişi kalmıştı. Taburlar ne yapacaklarını şaşırmış, ben de müşkül vaziyette kaldım. Taburlara,

– Siperler dolmuş ise şehitleri bir bir üzerine koyun, arkasından ateş ettirin,

diye emir vermiştim. Sargı mahalli mahşere dönmüştü. Odun yığıntısı gibi şüheda birbiri üzerine yıkılmış, mecruhlar boyunları bükülmüş, muavenet [yardım] bekliyorlardı. Lazım gelen hizmet kendilerine yapıla-



Çanakkale Cephesi'nde 6-13 Ağustos Kerevizdere Muharebeleri'nde 42. Alay'ın konumu

mıyordu. Taarruzu def edinceye kadar bu hal devam etti. Çanakkale'de fırka kumandanımız Kâzım Karabekir,[84] kolordu kumandanımız şimdiki Erkân-ı Har-

84 Kâzım Karabekir; Orgeneral (1882-1948): 31 Mart Ayaklanması'nı bastırmak için görevlendirilen Hareket Ordusu'nda 2. Fırka Kurmay Başkanı idi. Balkan Savaşı'na katıldı ve Edirne Kale muharebelerinde

biye Reisi Müşir Fevzi Paşa,[85] ordu kumandanımız Vehip Paşa[86] bilahare Cevat Paşa[87] olmuştu. Liman

---

büyük yararlılıklar gösterdi. Çanakkale Savaşı'nda 14. Tümen Kumandanı göreviyle Kerevizdere Muharebeleri'ne katıldı. 18. Kolordu Kumandanı olarak Irak Cephesi'nde İngilizlere karşı savaştı. 1918'de 1. Kafkas Kolordusu Kumandanlığı görevinde Erzurum'u kurtardı. Kurtuluş Savaşı'nda Doğu Cephesi Kumandanı olarak Ermenistan Ordusu'na karşı parlak zaferler kazandı. Kars ve Gümrü'yü kurtardı. 1938'de İstanbul Milletvekili seçildi. TBMM Başkanlığı yaptı (Görgülü, *Türk Harp Tarihi Derslerinde Adı Geçen Komutanlar*, s. 395-401; Tülbentçi, *Türk Büyükleri ve Türk Kahramanları*, s. 309 vd.).

85 Fevzi Çakmak; Mareşal (1876-1950): Balkan Savaşı'na katıldı. Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Savaşı'nda 5. Kolordu Komutanı olarak önemli rol oynadı. Doğu Cephesi'nde Ruslara karşı çarpıştı. Filistin Cephesi'nde 7. Ordu Komutanı olarak muharebelere katıldı. Mondros Mütarekesi'nin ardından Erkân-ı Harbiye Reisliği ve Harbiye Nazırlığı yaptı. Bu makamlarda iken Anadolu'ya silah ve araç gereç göndererek Milli Mücadele'ye önemli katkılar sağladı. Kozan Milletvekili olarak TBMM'ye katıldı. Milli Müdafaa Vekilliği görevini üstlendi. Ocak 1921'de İcra Vekilleri Heyeti Reisliği'ne (Başbakanlığa) seçildi. Vekâleten Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisliği'ne (Genelkurmay Başkanlığı'na) getirildi. Sakarya Savaşı'nın kazanılmasında önemli rolü oldu. Başkomutanlık Meydan Savaşı'nın ardından TBMM tarafından müşirlik (mareşallik) rütbesi verildi. 1923'te asaleten atandığı Genelkurmay Başkanlığı görevini 1944 yılına kadar sürdürdü (*Birinci Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri*, c. 2, s. 129-132; Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, s. 90).

86 Vehip Paşa (1877-1940): Yemen'de görev yaptı. 1908'de Harbiye Mektebi Müdürü oldu. Kardeşi Esat Paşa ile birlikte Yunanlılara karşı şanlı Yanya Savunması'nda yer aldı ve esir düştü. Esaretten dönüşte Hicaz'a vali ve komutan olarak atandı. Çanakkale Savaşı'nda Güney Grup Komutanlığı görevini üstlendi. 1930'dan sonra İtalyan-Habeş Harbi'nde Habeş Ordusu'nda komutanlık yaptı (Atacanlı, *Atatürk ve Çanakkale'nin Komutanları*, s. 92; Özerdim, *Açıklamalı Söylev Sözlüğü*, s. 94).

87 Cevat Paşa; Orgeneral (1870-1938): Erkân-ı Harbiye Mektebi Müdürü, Balkan Savaşı'nda Şark Ordusu Erkân-ı Harbiye Reisi [Kurmay Başkanı], Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanı oldu. 5-18 Mart zaferinin kazanılmasında onun büyük tesiri olduğundan kendisine 18 Mart Kahramanı unvanı verildi. Daha sonra

Paşa[88] da umum kumandan idi. Düşman kaçtıktan sonra karşımızdaki düşman siperlerini gezdim. Bir yol üzerine Fransızlar,

L'honeur au Turc (Şeref Türklerindir)

diye yazmışlardı.

Düşman siperi yanında bir nefere rastladım. Bir çuvala düşmanın bıraktığı şeylerden (Velanse, kundura boyası, kinin, konserve vesair) doldurmuştu.

– Bunlar nedir,

diye sorduğumda,

– Efendim düşmanın bıraktığı ıvır zıvır,

diye cevap vermişti.

Çanakkale'den düşmanın kaçtığının ertesi günü karadan İstanbul'a hareket emrini aldık.[89] Kâzım Karabekir Musul cihetine kolordu kumandanı olmuştu. Yerine Von Dozeştern[90] isminde bir Alman tayin olundu.

Galiçya ve Filistin cephelerinde bulundu, 7. Ordu Komutanlığı yaptı. Yüksek Askeri Şûra üyeliği görevindeyken vefat etti (*a.g.e.*, s. 85).

88 Liman von Sanders (1855-1929): Osmanlı Ordusu'nda yenilik yapmak için Almanya'dan istenen askeri heyetin başkanı olarak İstanbul'a geldi. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla 1. Ordu Kumandanlığı'na müşir (mareşal) rütbesiyle atandı. 24 Mart 1915'te, Çanakkale Boğazı'nın savunması için kurulan 5. Ordu'nun Komutanlığı'na getirildi ve savaş sonuna kadar görevini sürdürdü. 1917-1918 yıllarında Filistin Cephesi'nde Yıldırım Orduları Kumandanlığı'na tayin edildi. Eylül 1918'de Filistin Cephesi yarılınca kuvvetlerini Halep'e kadar geri çekti. 31 Ekim 1918'de görevini Mustafa Kemal Paşa'ya devrederek İstanbul'a geldi. Mondros Mütarekesi'nden sonra savaş suçlusu olarak 1919 yılı ortalarına kadar Malta'da tutuklu kaldı (Sanders, *Türkiye'de Beş Sene*).

89 42. Alay Çanakkale Savaşı'nda gösterdiği yararlılıklar dolayısıyla alay sancağı Harp Madalyası ile ödüllendirilmiştir (bkz. s. 81).

90 Von Dozeştern (Von Sodenstern): Liman von Sanders'in Seddülbahir Bölgesi Kumandanlığı'na getirdiği Alman subayı (Von Sanders, *Türkiye'de Beş Sene*, s. 92; ayrıca bkz. Ek 4, Belge 44, 45, 48, 50).

Türk düşmanı idi. Çanakkale'den Çekmece'lere gelene kadar tatbikat yaptırttı. Fırkanın yarısı hastalanarak yollarda kaldı. Bir kısmı da öldü. Düşmanın kaçtığı ay kanunuevvel olduğu için kıştı. Kumandanlara şikâyet ettik. Fırka Büyük Çekmece'ye geldiği zaman Alaman'ı fırkadan aldılar, muvakkaten fırka kumandan vekili oldum. Karargâhı umumiyeye beni davet ettiler. Von Dozeştern'in hatalarını sordular.

– Bunu mafevk kumandanlar bilir, ben mafevkimi [üstümü] tenkit edemem, dedim.

– Sen fırka kumandanı olsaydın ne yapardın? dediler.

– Karşımızda yakınımızda düşman olmadığı için alay ve taburun iaşe ve iskânını düşünür, alay ve taburları münferit hareket ettirirdim, dedim.

Bu cevabıma Almanlar çok kızmışlardı, çünkü Von Dozeştern'i haklı çıkarmak istiyorlardı. Fırka Çekmece'lerden Üsküdar'a Bağlarbaşı'na naklolundu. Fırka komutanlığına halen Konya Mebusu olan Ali Fuat Paşa[91] tayin olundu.

Fırka Üsküdar'dan 4. Ordu'ya, Halep'e, oradan da Der'a'ya geldi. İkmal efradı alarak alaylar seferi tam mevcutlu oldu. O esnada teftiş için 4. Ordu Kumanda-

---

91 Ali Fuat Cebesoy; Orgeneral (1882-1968): Balkan Savaşı'na katıldı. Yanya Savunması'nda yaralanarak esir düştü. Sina Cephesi'nde görev aldı. Kafkas Cephesi, Doğu Cephesi ve Filistin Cephesi'ndeki muharebelere katıldı. Sivas Kongresi kararıyla Kurtuluş Savaşı'nda "Batı Anadolu Genel Kuva-yı Milliye Komutanlığı"na atandı. Daha sonra Batı Cephesi Komutanlığı'na getirildi. TBMM'de Ankara Milletvekili ve Moskova Büyükelçisi oldu. Askerlik sonrasında milletvekilliği yaptı, bakanlık ve TBMM Başkanlığı görevlerinde bulundu (*Birinci Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri*, c. 3, s. 200-203; Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, s. 78 vd.).

nı Cemal Paşa,[92] Erkân-ı Harbiye Reisi Ali Fuat Bey[93] geldiler. Şam'a avdetlerinde Hicaz'da isyan olmuştu.[94]

Çanakkale Cephesi, 42. Alay'ın harp ceridesinden alıntılar[95]

(...) 42. Alay Kumandanı 55. Alay karargâhında bulunacak ve birinci hattın komutanı olacaktır.

14. Fırka Komutanı
Kaymakam Kâzım[96]

2. Tabur Kumandanlığı'na

Kerevizdere
24 Temmuz 331 [6 Ağustos 1915]

Bombadan tahaffuz [korunmak] için efradı siperde bulundurunuz. İhtimal oradan düşman taarruza kalkacaktır. Gayet müteyakızane hareket ediniz. Allah'tan istediğimiz, onun taarruzudur. 42. Alay'ın süngüleri korkak düşmanı def etmeye ve onun ilk siperini zapt etmeye her vakit kadirdir...

Bu suretle hareket, bütün taburun cesur ve azimkârane hareketine intizar etmekteyim [beklemekteyim]. (...)

42. Alay Kumandanı
Binbaşı Ahmet Nuri[97]

2. Tabur Kumandanlığı'na

25 Temmuz 331

Düşmanın yerlerini zapt ettiğinizden dolayı sizi tebrik ederim. Siperleri hemen kendinize göre takviye ediniz. Katiyen bırakma-

92 Bkz. dipnot 39.
93 Ali Fuat Erden, bkz. dipnot 59.
94 Hicaz Muharebeleri, Medine Müdafaası – bkz. Ek 6, "Ahmet Nuri Paşa'nın Katıldığı Bazı Savaşların Ana Hatları."
95 Bu bölümler Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi'nden temin edilen ve çeviriyazımları Ek 4'te sunulan 42. Alay'ın harp ceridesiden alınmıştır.
96 Bkz. Ek 4, Belge 18.
97 Bkz. Ek 4, Belge 32.

yacak vechile yerleşiniz. Kuvvetinizi hüsn-i isti'mâl ediniz. Pek çok kuvvet zayiata sebebiyet veriyor. İhtiyacınız olursa hemen arkanızda bulunan 41. Alay 3. Tabur'a müracaat ediniz, size muavenet edecektir. Mezkur tabur kumandanlığına da yazdım. Yerleşeceğiniz siper zahrında [sırtında] taburunuzun barınması için düşmanın her türlü ateşinden masun olacak surette yerleşiniz.

42. Alay Kumandanı
Binbaşı Ahmet Nuri[98]

[5. Bölük'ün kahramanlığı]

5. Bölük düşmanın ikinci siperine girince üç zabit ve yüzü mütecaviz efradı süngüledikten sonra siperleri işgal ederek 30 tüfek, müteaddit şapka, bomba ve cephane vesaire iğtinam etmiştir [ele geçirmiştir]. 1. Tabur da aldığı emir mucebince 2. Tabur'la irtibatını tesis etmek üzere sol cenahta bulunan 4. Bölük'ten bir takımı ilerletmekte iken düşmanın sağdan ve soldan makineli tüfek ateşleri gittikçe kesb-i şiddet etmiştir [şiddet kazanmıştır]. Fakat bu ateş 5. Bölük'e daha ziyade tesir yaptığından mevcut kuvvetle orada barınmak mümkün olamayacağını görerek eski siperine çekilmiştir.[99]

2. Tabur Kumandanlığı'na

25 Temmuz 331

Aceledir

Bulunduğunuz mahalde sebat ediniz. Şimdi 41. Alay 3. Tabur geliyor, sizi takviye edecektir. Zinhar bulunduğunuz mevkiden geri gelmeyiniz, mûcib-i mes'ûliyettir. Bölükler burada akşama kadar sebat ederlerse akşama kadar birçok taburlar kendilerini takviye edecektir.

42. Alay Kumandanı
Binbaşı Ahmet Nuri[100]

---

98 Bkz. Ek 4, Belge 33.
99 Bkz. Ek 4, Belge 35.
100 Bkz. Ek 4, Belge 36.

26 Temmuz Muharebe Raporu

14. Fırka Kumandanlığı'na

26 Temmuz 331 [8 Ağustos 1915]

Alay mıntıkası yani Kerevizderesi sırtları tulû-ı şemsden [gündoğumundan] vakt-i zevâle [öğleye] kadar gayet şiddetli top, bomba ile dövülmüştür. Düşmanın bombardımanına karşı toplarımız da pek güzel mukabele ettiler. Vakt-i zevâlden sonra düşman, cephemizin karşısında taarruza ibtidâr ederek [başlayarak] 55. Alay'la 42. Alay'ın arasındaki siperler ziyade [fazlaca] tahrip olunmuş adeta düzlük hasıl etmiş olan mahallerde bir düşman makineli bölüğü Kerevizderesi'ni dövecek surette siperlerimiz gerisinde mevzi almışsa da bi'z-zât elde ettiğim yirmi-otuz neferle karşısına çıkarak edilen mukabil taarruz üzerine tüfeğini alıp firarla eski mevziine ricat etmiştir.

Bu esnada 1. Tabur 2. Bölük'ü mıntıkasına da ehemmiyetli taarruz edilmiş ise de Kansızdere'ye tayin edilen makineli tüfek ateşiyle ve 2. Tabur'un infland ateşiyle kâmilen mahvedilmişlerdir. Bu esnada 2. Tabur düşmana taarruzla cephedeki düşman siperlerini işgal ve süngü süngüye edilen muharebe neticesinde düşmana telefât-ı külliye [büyük kayıplar] verdirilerek mezkur [sözü edilen] siperden tart edilmiştir. 1. Tabur da 2. Tabur'la irtibat peyda etmek üzere sol cihette bulunan Dördüncü Üçüncü bölükler de düşman ilerisinde bir siper zapt etmişler ve bu suretle fırkanın sol cenahı cephesi yine eski vaziyetinde tashih edilmiştir. (...)

Taburların ale't-tahmîn [tahminen] zayiatı muharip efradının nısfından [yarısınından] fazladır. Muharebe esnasında mecruhin [yaralılar] katiyen sargı mahalline taşınamamış, sargı mahalline giden mecruhin de sargı mahalli düşmanın bomba ateşine maruz olduğundan dolayı taburların sıhhiye efradı, tezkirecileri ve giden mecruhin hemen kâmilen şehit düşmüşlerdir. Doktorlar fevkalade sa'y ü gayret etmişlerdir. Ateşin şiddetinden mecruhinin imdadına yetişememişlerdir.

El'ân [şimdiki halde] sargı yuvası yakınında yüzlerce şehit bulunmaktadır. Düşmanın telefatı alay cephesinde üç-dört bin-

den ziyade tahmin olunmaktadır. Ba'de'z-zevâl [öğleden sonra] saat üçe doğru ateş biraz hafiflemiş ise de ondan sonra vakt-i gurûba kadar düşmanın top ve bomba ateşi fevkalade ziyadeleşmiştir. Gece saat sekizde düşmanın bir zabit kumandasında bir müfrezesi 2. Bölük siperlerine taarruz etmiş ise de kâmilen süngülenmiş, hiçbir fert geri gidememiştir. 1. Bölük cephesinde yarım saat sonra vaki olan taarruzda düşmandan bir esir elde edilerek nezd-i kumandanîye gönderilmiştir. Muharebe esnasında iğtinam olunan düşman zabit şapkalarıyla telefon makineleri, bomba ve cephaneler fırkaya takdim edilmiştir. Gece düşmanın sabaha kadar bomba, top, tüfek ateşi bazen şiddetli, bazen hafif olarak devam etti. (...)

Bu muharebede alayın zabitan ve efradı fevkalade cesurane hareket ederek hemen yarıdan ziyadesi şehit ve mecruh düşmüşlerdir. Esamisini yevmi raporlarla arz etmiş idim. Zayiat cedvelinde de ayrıca arz olunacaktır.

Muharebe gecesi efrada yemek verilememiştir. Bunun da sebebi yolların asker ve mecruhinle dolu olmasından ileri geldiği zannolunuyor. Alayın sargı mahalli artık işlemiyor. Mecruh düşenler muavenetsiz kalıyor. Yeni gelen taburların sargı mahalleriyle 55. Alay'ın sargı mahalli bir yerde olmasını söyledimse de orası da ateş altında bulunuyor. Fırkaca alaya da münasip bir sargı mahalli iraesi ve mecruhini taşımaya yardımcı efrat tayinine fevkalade ihtiyaç bulunduğu maruzdur.

42. Alay Kumandanı
Binbaşı Ahmet Nuri[101]

55. Alay'la alayımıza ait siperler arası dünkü bombardımandan kapanmış olduğundan irtibatı tesis etmek üzere dünden beri çalışılmaktadır.

Vakt-i zevâle [öğleye] doğru ortalık biraz sükûnet bulduğundan bundan bi'l-istifade [yararlanarak] ötede beride kalmış olan şühedanın toplatılması ve defn edilmesi hususuna gayret edilmiştir.

Saat 4:00 (sonra)da [öğleden sonra] saat 16:00'da yine topçu ve müteakiben bomba endahtı başlayarak bilhassa sol ce-

101 Bkz. Ek 4, Belge 41-43.

nahtaki siperlerde tahribat yaptı. Rapor sureti münderecdir [yer almaktadır].[102]

42. Alay Kumandanlığı'na

26 Temmuz 331 [8 Ağustos 1915]

Gayet müsta'celdir [aceledir]

Karargâh civarında bulunan mitralyözün sol cenahındaki tarassut mahallinde kum çuvallarını mitralyöz ile düşman dövmeye çalışıyor ve bir çuval düşürdü. Hüdâ-negerde [Allah göstermesin] burası düşerse sol cenahta katiyen barınılamaz. Her halde şimdi yüz çuvalın irsaline ve istihkâmların burada çalışmasına emir buyrulması.

41. Alay 3. Tabur Kumandanı
Binbaşı Osman

(...) 5:00 (sonra)da başlayan top ve tüfek ateşimize mukabil düşmandan bidayette hafif, gittikçe şiddetli olmak üzere tüfek, mitralyöz ve top ateşine başlandı.

5:30 (sonra)da asker süngü takmış ve Allah Allah [diye] bağırdığı esnada lağım patlamıştır. Düşmanın endahtından [atışından] mıntıkamız siperlerindeki tahribat ehemmiyetsizdir. Düşman topçusu en ziyade Kerevizderesi'ne, İldere'ye ve cephesi râh-ı mestûruna ve bunlar arasındaki yamaçları tane ve şarapnel ile dövmüş ve 700 adet mermi sarf etmiştir. Altmışı mütecaviz büyük bomba ve kesîrüâl-mikdâr el humbarası istimal etmiştir. Ateş 5:40 (sonra)da kesilmiştir.

Gece nispeten ateş hafif geçmiştir. Ara sıra mutavassıt hatta düşman ateş etti ve bazen sargı mahalline büyük bomba attı.[103]

11 Teşrinievvel 331 [24 Eylül 1915]

(...) Mıntıkamıza 24 saat zarfında muhtelif farklarla 419 top, 5 torpil, 100 adet misketli bomba ve bir hayli el humbarası endaht etti [attı]. Bugün topçularımızın endahtından cephemiz

---

102 Bkz. Ek 4, Belge 43.

103 Bkz. Ek 4, Belge 55.

ilerisinde düşman bir hayli zayiat verdiği tarassut neferlerinin müşahedatıyla anlaşılmıştır. Gece siperler ilerisine keşif kolu çıkarılarak düşmanın ahvali yakından keşfedilmiş ve düşman tarafından siperler haricine keşif için çıkan efrada ateş edilerek ikisi öldürülmüş, mütebakisi siperlerine kaçmışlardır. (...)

14. Fırka Kumandanlığı'na

12 Teşrinievvel 331 [25 Eylül 1915]
9:30, evvel

1- Düşman sabahtan beri torpil endahtına devam ediyor. Ekseri torpiller karargâh yakınlarına ve Kutsi Bey Tepesi'ne isabet etmektedir. Şimdiye kadar 4 şehit 11 mecruh vuku buldu.

2- Torpil mahalli Sıçanyolu istikametinde bulunduğu zannolunuyor.

3- Topçularımızın endaht ettirilmesi maruzdur.

42. Alay Kumandanı
Binbaşı Ahmet Nuri[104]

42. Alay Kumandanlığı'na

Cenup [Güney] Grubu Kumandanlığı'nın muvaffakiyet-i umûmiye [genel başarı] hakkındaki tebriknameleri ber-vech-i bâlâdır [yukarıda belirtildiği gibidir]. Aylardan beri göğüs göğüse dövüşen ve kemâl-i metânetle düşmanı sarsarak bu muvaffakiyetlerin esasını ihzar eden [temelini oluşturan] fedakâr zabitan ve efradımızın her yerde hareketlerinin aynı muvafakiyetle makrun olmasını [elde etmesini] Cenâb-ı Hak'tan tazarru eylerim [dilerim].

14. Fırka Kumandanı
Miralay Fon Sodenstern[105]

---

104 Bkz. Ek 4, Belge 58.

105 Bkz. Ek 4, Belge 65.

Medine Müdafaası

Medine'de Fahri, Basri[106] paşalar muhasarada idiler. Muhasaranın ref'i [kuşatmanın kaldırılması] için yedi-sekiz bin mevcudunda bir cenup müfrezesi teşkil olundu, kumandanlığına beni tayin ettiler,[107] Şam'a geldim. Ordu misafiri olarak bana Viktorya Oteli'nin 3 numaralı odasını tahsis ettiler. Müfrezeye Bir-i Sebi'den bir batarya top ve telsiz telgraf müfrezesi ile akel [develi hicaz jandarması] ve kafile kolları iltihak etti. Müfreze nizam harbinde kendi alayım 42. Alay da dahildi.[108] İlk kafile ile trenle Medayin Salih'e hareket ettim.

106 Hasan Basri Nayan, Tuğgeneral (1871-1956): 1897 Osmanlı-Yunan Harbi'ne katıldı. 1911'de atandığı Medine Muhafızlığı Komutanlığı'nı I. Dünya Savaşı sırasında Fahreddin Paşa'ya devredene kadar sürdürdü. Askeri Okullar Genel Müdürlüğü, Harbiye Dairesi Başkanlığı, Harbiye Nezareti Müsteşarlığı görevlerinde bulundu (*Birinci Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri*, c. 1, s. 107 vd.; *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, c. VI, s. 177).

107 Bu görevlendirme Genelkurmay yayınlarında şöyle aktarılır:
4'üncü Ordu Komutanı; (...) teşkil edilen Nuri Bey Müfrezesinin (42'nci Piyade Alayı, bir makineli tüfek bölüğü, bir batarya bir estersüvar –katır binen– bölük, 14'üncü Tümenden bir hecin birliği) Medine'ye hareketini emretmişti. (*Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, c. VI, s. 175).
(17 Haziran 1916) 4'üncü Ordu Komutanlığı, Fahrettin Paşa'ya Medine civarının düşmandan temizlenmesi için 42'nci Alayın "Nuri Bey Müfrezesi" Medine'ye varmasını müteakip taarruza geçilmesini emretti (*a.g.e.*, s. 181).

108 Genelkurmay yayınlarında bu olay şöyle aktarılır:

4. Ordu Kumandanlığı ve karargâhı umumi, Medine'nin akibetinden endişe ediyorlardı. Fahri Paşa'dan[109] haber almak için Medayin Salih'ten telsizle Medine'yi

Hicaz Kuvve-i Seferiyesi'nin teşkilinde (30 Haziran 1916) Fahreddin Paşa'ya yetkileri genişletilerek Medine'nin savunması görevi verilirken, Medine Muhafızlığı da kendi emrinde bırakılacak kuvvetin komutasını ele alarak demiryolunun (Medine-Tebük) korumasını sağlayacaktır. Henüz Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanlığı resmen kurulmadan Medine'de Fahreddin Paşa'nın emrine giren Türk kuvvetleri şunlardı:
1 Muhafız Taburu, 3 Piyade Taburu (2/3'ü silahsız), bir makineli tüfek bölüğü ve bir dağ bataryasından ibaret Yemen Müfrezesi, yarısı acemi ikmal erlerinden ibaret 42'nci Piyade Alayı (3 taburlu), numune ağır makineli tüfek bölüğü, bir dağ bataryası (1'inci kuvve-i seferiyeden) ile bir akıncı süvari alayı bir demiryolu taburu ile 131'inci Piyade Alayı'nın 4'üncü Tabur'undan ibaret bulunuyordu" (*a.g.e.*, s. 179).

109 Ömer Fahreddin Türkkan; Korgeneral (1868-1948): "Çöl Kaplanı" ve "Medine Kahramanı" olarak bilinen, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün "Sağlığında adını tarihe altın harflerle yazdıran kumandan" olarak adlandırdığı Fahreddin Paşa Rusçuk'ta doğdu. 1891'de erkân-ı harp (kurmay) yüzbaşısı olarak mezun oldu. 1904'te Türk-Rus sınırında baskınlar yapan Ermeni çetelerini süvari bölüğüyle Rus topraklarına geçerek etkisiz hale getirdi. 4. Ordu Kurmay Başkan Vekili ve daha sonra Tekirdağ 2. Kolordu Kurmay Başkanı oldu. Türk-İtalyan Savaşı'na ve ardından 31. Tümen Kumandanı olarak Balkan Savaşı'na katıldı. 1915'te Suriye'de bulunan 4. Ordu'nun Kumandan Vekilliği'ne atandı. Denetleme görevi verilerek seçtiği subaylarla birlikte Medine'ye gönderildi. Bu sırada (5 Haziran 1916), Hicaz'da ayaklanma başladı. Fahreddin Paşa, kuvvetlerin başında fiilen harbe katılarak asilerin büyük bir sayı üstünlüğüyle yaptıkları baskınları püskürttü. Ardından Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanlığı'na atandı ve kendisine Medine Muhafızlığı vekâleti verildi. Medine'yi İngilizlerin desteklediği Arap isyancılara karşı yokluk ve zor şartlara rağmen 2 yıl 2 ay boyunca savundu. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'ne rağmen Medine'yi boşaltmadı ve beş ay daha savunmaya devam etti. Teslim olduktan sonra, önce Mısır'da ve ardından Malta'da iki yılı aşkın süre esir kaldı. Esaretten kurtulduktan sonra Milli Mücadele'ye katılmak üzere Ankara'ya geldi. 1922-1926 yıllarında Kabil Büyükelçisi olarak görevlendirildi (Kandemir, *Fahrettin Paşa'nın Medine Müdafaası*, s. 13 vd., 400; Kıcıman, *Medine Müdafaası*, s. 20-26).

aradım ise de muhabere mümkün olmadı. Bir taburla telsiz müfrezesini Hediye İstasyonu'na sevk ettim. Fahri Paşa, vaziyetin iyi olduğunu, müfrezemi topladıktan sonra hareket etmekliğimi emir verdi.

Telgraf hattı bozulmuş, tren hattı bozulmuş, bir lokomotif derayman edilmiş [raydan çıkarılmış] bir halde idi. Ehemmiyetsiz bir müsademe ile Medine'ye gelerek Fahri Paşa'nın emrine girdim.[110] Birkaç gün sonra bir arife günü, bayramın birinci günü Harem-i Şerif'te resmi kabul olacaktır diye kumandanlık emir verdi ve ikinci bir emirle de Medine civarındaki kırmızı kule yanında bütün kıtaatın gece yarısı içtima edecekleri bildirildi. Faysal ve Ali[111] Medine'nin hemen yakınında ordugâh kurmuşlardı. Birinci emri Arap kumandanları haber alır almaz bayram münasebetiyle ordugâhlarındaki asker olan Arapların mühim bir kısmı köylerine dağılmışlardı. Kırmızı kuleye Fahri Paşa [Fahreddin Paşa] geldi. İki koldan asiler üzerine hareket edilmesi ve silah patlatmadan Faysal ve Ali'nin ordugâhına baskın yapılmasını emretti.[112] Sağ kol benim emrimde

110 Nuri Bey Müfrezesi'nin (42. Alay ve bağlı birlikleri) Medine'ye ulaşması, ilgili kaynaklarda şöyle aktarılır:
Kuzeyden Medine'ye mürettep kuvvetler Çanakkale'de kahramanlığıyla meşhur 42. Alay 8-9 Haziran'da gelmiş[tir] (Kıcıman, *Medine Müdafaası, s. 37*).

111 Faysal ve Ali: Osmanlı Devleti tarafından 1909'da Mekke Emiri olarak atanan ancak İngilizlerle işbirliği yaparak 1916'da Hicaz'da ayaklanmayı başlatan Şerif Hüseyin'in dört oğlundan ikisidir. Diğer oğulları Abdullah ve Zeyd'dir. Faysal sonradan ilk Irak kralı, Abdullah ise ilk Ürdün kralı olmuştur (*Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, c. VI, s. 18; Kabacalı, *Arap Çöllerinde Türkler*, s. 80).

112 Bu harekât sırasında:
Fahreddin Paşa, o güne kadar Medine'ye gelmiş bulunan ikişer topla takviyeli 130'uncu ve 42'nci Alaylar ile bunların makineli tüfek bölükleri, iki kolla 25/26 Haziran'da El İlave doğrultusunda harekete geçti (*Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, c. VI, s. 181).

olacak, sol kol da erkân-ı harp binbaşısı Emin Bey kumandasında bulunacaktı. Kollar hareket etti, bir saat sonra Cehennem Dağı ile Bir-i Ali'yi asiler tutmuş olduğundan emrimdeki kolu ateş altına aldılar. Birkaç zayiat verildiğini gördüğümde hemen top indirdim, makineli tüfenklerle beraber ateş açtım ve asileri ricata mecbur ettim. Gece ve o gün muharebe devam etti. Bir-i Maşi civarında asileri mağlup ederek Haşit Boğazı'na Gayir cihetine firar ettiler. Bu muharebede dört-beş zabit şehit ve mecruh oldu. Efrattan da bir hayli şehit ve mecruh verildi. Emin Bey'in kolu bulunduğu yerlerden ilerleyemedi, bir yaralı ile Hararlık'ta kalmıştı. Halbuki emirde her iki kol Cehennem Dağı'nın sağında ve solundan geçmekle düşman ordugâhını muhasara etmek üzere bir plan kararlaştırılmıştı. Bu muharebede Fahri Paşa beni çok taktir etti;[113] tebrik ederek boynuma sarılmıştı. Bu muharebede asilerin karargâhından bazı ganaim [ganimet] elde edildi.

Fahrettin Paşa tarafından bütün birliklere tebliğ edilen Hicaz Harekâtı'ndaki ilk gizli emirin 3. maddesine göre yürüyüş, iki koldan icra olunacaktı:

a) Sağ cenah kumandanı 42'nci Alay Kumandanı Binbaşı Nuri Bey, alayının ikinci ve üçüncü taburlarıyla 41'inci Makineli Tüfek Bölüğü ve Yemen müfrezesinden seri ateşli cebel bataryasından bir takım ve estersuvar bölüğünden on beş süvari.

b) Sol cenah kumandanı Binbaşı Emin Bey, yüz otuzuncu alayın birinci taburuyla yüz yirmi dokuzuncu alayın ikinci taburu ve Yemen müfrezesinden beşinci ve altıncı bölükler mürettep makineli tüfek bölüğü, seri ateşli bataryadan bir takım, estersuvar bölüğünden on beş süvari (Kıcıman, *Medine Müdafaası*, s. 39 vd.).

113 Bu başarılı hareketlerden dolayı 17 Temmuz 1916'da Ordu Komutanlığı yetkisiyle Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanlığı'na atanmış olan Fahreddin Paşa'nın, asilere Medine güneyinde indirmiş olduğu ilk darbenin gerek Medine halkı, gerekse çevredeki Bedeviler üzerindeki etkisi büyük olmuştu (*Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, c. VI, s. 183).

... Kumandanlığı

Adana, 29 Ocak 930

İstanbul Askeri Temyiz Divanı Üyelerinden Ferik [Korgeneral] Fahrettin Paşa Hazretlerine

Halen 7. Tümen Tugay Komutanı olan Mirliva/Tuğgeneral Nuri Paşa büyük savaşta, 332 yılı Hicaz kumandanlığınız zamanında 42. Alay Kumandanı olarak Medine Kuşatması'nın kaldırılması sırasında alaya komuta ettiği ve alayın harp sancağı ve imtiyaz madalyalarıyla taltif edildiği özgeçmişinde yazılmaktadır. Resmi özgeçmişine esas olmak üzere yukarıdaki hususların onaylanmasını arz ederim.

7. Fırka Kumandanı
Mirliva/Tuğgeneral Kenan

Evet, buyurdukları gibi, Nuri Paşa ile Hicaz'da hiç unutamayacağım bir arkadaşlığımız vardır. Bir gün asiler Matma'u'l-Gazale denilen uzun ve çok önemli bir geçidi geçmeye çalışan kıtamızı geçidin Bir-i Abbas yönündeki çıkışında geri dönmek zorunda bırakmışlardı. Yetişip hareketi durdurdum. Bu sırada asiler, karargâha ve telgrafçılara ait kırk-elli hayvanı geçidin ortalarında bulunan bir kuyu başında baskın yapıp öldürdüler. Buna yetişemedim.

Bu iki başarıyla şımaran asilerin geceleyin, onlarca bilinen ama bizce bilinmeyen göbeklerden ve deliklerden baskın yapmaları ve arkamızı almaları büyük bir ihtimal taşıyordu. Bu ihtimal nedeniyle, geçidin içinde kalmamız durumunda Medine'de yerime geçmesini sağlamak üzere Alay Kumandanı Nuri Bey'i (ki hareketi görmeye yetkili olarak karargâhıma gelmişti) eline kapalı bir emir vererek Medine'ye gönderdim. Sonra şiddetli bir saldırı ile asileri kaçmaya mecbur ederek geçidi geçtik ve Nuri Bey'in Medine'de zarfı açmasına gerek kalmadı.

Bunu, bahsi geçen şahsa olan güvenimi tarif ve tasvir etmek için yazdım. Nuri Paşa Azrail'in boru çaldığı yerlerde gayet değerli bir zabittir.

4 Şubat 1930
Ferik/Korgeneral
Ö. Fahreddin[114]

Birkaç gün sonra Fahri Paşa bütün ümerayı alarak muharebe mıntıkasını tetkik ederken Cehennem Dağı civarında Fahri Paşa ile konuşurken teşemmüs [güneş çarpması] oldum. Arkası üstü yere düşmüşüm. Yanımızda doktor olmadığı için herkes mataralarındaki sularla beni ıslatmışlar, sun'i nefes yaparak bir hurma ağacının altına, oradan Bir-i Ali'de bir hasır üzerine yatırmışlar. Medine'den doktor celp edilmiş, kalbimi takviye için şırıngalar yapılmış, bir hayli uğraştıktan sonra kendime gelebilmişim. Fakat bu uğraşmak beş-on saat sürmüş. Medine'de bir hayli müddet bu hastalığın sersemliğini geçirdim.

Badehu [ondan sonra] alayım aldığımız emir üzerine cenube doğru hareketle Gayer Boğazı'na ve Meciz'e hareket etti. Buralarda Faysal kuvvetleri tahassun[115] etmiş olduklarından bu kuvvetleri üzerimize celp etmek Bir-i Sebi cihetinden hareket edecek olan Fahri Paşa kolunun önünü açmak için emir almıştım. Fahri Paşa kısmı külli [bütün kuvvetleri] ile bir koldan ben de Gayer'e doğru bir kolla hareket edecektim. İki kolun yekdiğeriyle muhaberesi mümkün değildi.

Aldığım emirle tedafüi [savunma] muharebede bulunacaktım. Fakat susuzluk kıtaatı müşkil vaziyete soktuğundan mesuliyeti üzerime alarak ben de taarruza karar verdim.

114 Özgün belge için bkz. Ek 1, Belge 12.

115 Tahassun: Siper içine çekilme, sarp bir yere sığınma, bir kaleye kapanma.

Karşımda urban kuvveti fazla olduğundan geride arkamı temin etmek için tepelerde bıraktığım müfrezeleri celp ederek elde ettiğim kuvvetle asilere taarruz ederek ricata mecbur ettim.[116] Gayer'i tutmak için akel, yani develi yerli Hicaz jandarması arkasına Arapların belinden yakalamak üzere müsellah askerler bindirdim. O suretle Gayer Boğazı ve Meciz tutulmuştu.[117]

Hicaz'ın en yüksek tepesi olan Virkan Tepesi'nde bir hellesto[118] çıkararak Fahri Paşa kolunu aramaya başladım. Halbuki Fahri Paşa verdiği emirde ben yalnız asiler kuvvetini üzerime celp için oyalama muharebesi yapacaktım. Fahri Paşa Rabuka'ya doğru ilerleyecekti. Ben ise emir hilafına aksi olarak susuzluk yüzünden ilerlemeye mecbur olmuştum. Bu muharebede tepenin birinde bir mülazım kumandasındaki müfreze pek cesurane muharebe ederek mevcudunun yarısından fazlası şehit ve mecruh olmuştu. Asilerden iaşeye ait bir hayli ganayim de elde edilmişti. Bol bir su membaına

---

116 Genelkurmay kaynakları bu olayı şöyle aktarır:
Güney kesiminde (Medine-Rabı yolu üzerinde) harekât yapan ve evvelce Aşar Boğazı'nı ele geçirmiş bulunan muharebe grubu (bir tabur eksiğiyle 42'nci Alay, 41'inci Makineli Tüfek Bölüğü, 8'inci Dağ Bataryası, akıncı ve hecinsüvar alayından iki bölük), Gayır Boğazı'na yerleşen Ali kuvvetlerine 18/19 Ağustos'ta taarruzla onu boğaz ağzından güneye attı. Böylece Ali, dağınık ve perişan bir halde Gayır'dan çekilmek zorunda kaldı. 42'nci Alay'ın şiddetli baskısı altında burada da tutunamayan Arap kuvvetleri daha güneye Resülgarb'e çekildiler. Bu suretle birinci hatta ilerleyen 42'nci Alay, 19 Ağustos'ta Gayır'ı da almış ve böylece kuzeyde olduğu gibi güney bölgesi de tamamen temizlenmiş oluyordu (23 Ağustos 1916)" (*Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, c. VI, s. 193).

117 10 Aralık'ta Gayır Cephesi'nde bulunan 42'nci Alay Kumandanı Kaymakam Nureddin Bey'den alınan rapora göre, asilerin yedi yüz kadar bir mevcutla cephesine taarruz ettiği ve fakat bomba ve süngü ile tardolunduğu bildirilmişti (Kıcıman, *Medine Müdafaası*, s. 74).

118 Hellesto (Helyostat): Güneş ışığını bir ayna vasıtasıyla yansıtmak suretiyle haberleşmeyi sağlayan alet.

da kavuştuk. Eğer hareket etmiş olmasaydım, susuzluktan alayım kırılmış olacaktı. Bulunduğum yerleri takviyeye başladım. Fahri Paşa da bu hareketimden bilahare Gayer'e geldiği zaman çok memnun olduğunu bildirmişti. Muhabere vesaiti olarak yanımda bir hellesto bir de telsiz müfrezesi vardı. Medine ile daima muhabere edebiliyordum.

Telsiz müfrezesi 300 kilometre mesafe dahilinde muhabere edebiliyordu. Fakat almak kuvveti fazla idi. Hatta Bükreş'in sukutunu [düşmesini] İstanbul ahalisi haber almadan ben Medine ile Mekke arasında çöl ortasında gece yarısı haber aldım. Gece yarısı Ok Meydanı'ndaki ordulara yevmi harp raporunu bildiriyordum. Bu muharebeleri müteakip kaymakamlığım [yarbaylığım] tebliğ edildi.

Kaymakamlıktaki Hayatım
Nasp Tarihi: 6 Eylül 332[119]





Yarbay Ahmet Nuri Bey

119 Yarbaylık Hayatım; Atanma Tarihi: 19 Eylül 1916.

Mahrumiyet İçinde

Alayca Gayer'de bulunduğumuz esnada iaşe hususunda çok müşkilat çektik. Zabitan ve efrat birçok zaman deve eti, yağsız mercimek yediler. İskorbütten[120] alay efradı hayli hastalandı. Efrada sayı ile hurma verilir, çekirdekleri toplanarak su içine konur, bir müddet sonra hayvanlara verilirdi. Birçok beygirler açlıktan kum yiyorlardı, sancılanarak ölüyorlardı.[121]

Gayer Boğazı'ndan hiçbir hayvan geçemezken boğaz beş-altı kilometre imtidadında olduğu halde kâmilen açtırdım. Kıtaatın yol koluyla süvarilerin ikişer olarak geçmelerine müsait oldu. Hicaz'daki hizmetim taktir edilerek üçüncü rütbeden Osmanî[122] [nişanı], bir sene kıdem zammı aldım. Alayımız sancağı Çanakkale'den harp madalyasıyla,[123] Hicaz'da gümüş imtiyaz madalyasıyla taltif edildi.

---

120 İskorbüt: Kötü beslenme sonucu C vitamini eksikliğine yol açan bir hastalık.

121 Bu zor koşullardan Genelkurmay kaynaklarında şöyle bahsedilir: Çarpışmaların pek eksik olmadığı 42'nci Alay'ın sorumluluğundaki Gayır bölgesindeki 3'üncü Tabur'un yanında sadece bir günlük un, biraz da yağ kalmıştı. Ertesi gün ise, ne erlere ne de hayvanlara yedirebilecek tek gram un ve yağ devretmeyecekti (*Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, c. VI, s. 757).

122 Bkz. Ek 5, "Ahmet Nuri Diriker'in Nişan ve Madalyaları."

123 10 Nisan'da Fahreddin Paşa, 42. Alay'ın büyük ve kanlı Çanakkale Muharebesi'nde kazandığı gümüş imtiyaz madalyasını alay sancağına fevkalade bir merasimle talik ederek zabitan ve efradını tebrik etti (Kıcıman, *Medine Müdafaası*, s. 87).

Gayer Boğazı'nda bulunurken teftiş için Fahri Paşa alay mıntıkasına geldi. O esnada arkamda bir çıban çıkmıştı. Alay hekimleri adi çıban zannediyorlardı. Fahri Paşa maiyetinde gelen sıhhiye müşaviri Dr. Kemal Bey çıbanın antraks-şiripençe olduğunu ve hemen ameliyat için Medine hastanesine gitmekliğim lazım geldiğini kumandana ve bana söyledi.

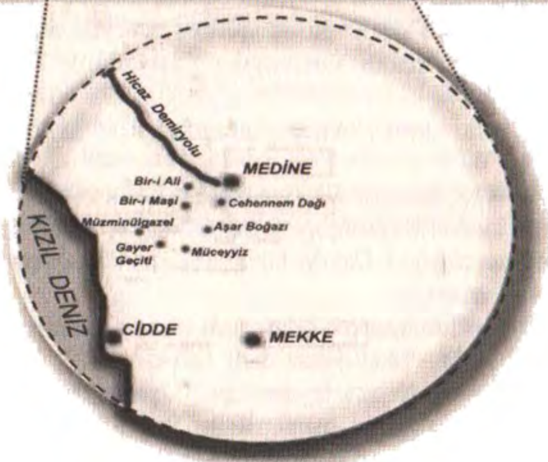
Morfinsiz ameliyat

Alaydan ayrılarak iki günde Medine'ye geldim. Ben gelmezden evvel ayrıca bir oda hazırlanmış, beni bekliyorlardı. O esnada Medine'de tesadüfen bahriye operatörlerinden Miralay Rasih Bey bulunuyordu. İdrarımı muayene ettiler, morfin vermeyi müsait görmediler. Dişimizi sıktık, sandalye üzerine oturduk. Morfinsiz ameliyat başladı. Birinci gündeki ameliyatta bayılmış olduğumdan ameliyat yarı bırakıldı, ikinci gün ikmal edildi. Fahri Paşa ekser günler hastanede beni görür, Hilaliahmer Hastanesi sertabibi Galip Ata Bey, Hicaz Kuvve-i Seferiyesi sertabibi Miralay Fuat Bey hemen her gün konsültü ederlerdi. Fuat Bey'in bilahare paşa olduğunu işittim.

Bana çok itina gösteriyordu. Her gün muhtelif kuru sebzeler bir arada pişirilerek suyunu içirtiyorlardı. Şerif Mekke[124] ve çocukları beni ziyaret ediyorlardı. Şerif

124 Şerif Mekke (son Mekke Emiri Şerif Ali Haydar) (1866-1935): Âyan Meclisi azası ardından Evkaf Nazırlığı yaptı. Osmanlı Devleti'ne isyan eden Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in yerine padişah iradesiyle yeni Mekke Emiri olarak tayin edildi. Ancak isyan nedeniyle Mekke'ye gidemedi ve karargâhını geçici olarak Medine'de kurdu. Bir süre kaldığı Medine'den güvenlik nedeniyle 14 Mart 1917'de ayrıldı. Bir süre Şam'da kaldıktan sonra İstanbul'a geri döndü. 8 Mayıs 1919'da irade-i seniyye ile emirlik unvanı kaldırıldı ve Osmanlı tarihinin dört asırdan beri süren Mekke Emirliği dönemi sona erdi (Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükerreme Emirleri*, s. 145 vd.; Kandemir, *Fahrettin Paşa'nın Medine Müdafaası*, s. 56 vd.).





Hicaz muharebelerinde adı geçen yerler

Mekke, Şerif Haydar Hicaz'daki hizmetimin umumiyetle taktir edilmesi münasebetiyle selahiyeti üzerine Fahri Paşa ile beraber hastaneye gelerek göğsüme üçüncü rütbeden Osmanî nişan taktılar. İadeyi afiyetim için en hazık [yetkin] doktor olan ve sivil olduğu halde her gün askeri hastanede vizitemi Medine Hilaliahmer sertabibi Galip Ata Bey yapıyordu. Galip Ata için sertabip Miralay Fuat Bey askeri doktorların fevkinde, Medine'deki bütün doktorlardan en muktediridir diyordu.

Ben hastanede yatarken Fahri Paşa çocuklarını, Selim ve Orhan beyleri hastaneye gönderip, validelerinin haberi olmadan sünnet ettirmişti. Hastanenin eczacısı Yüzbaşı Kâzım Bey her gün yaramı muayene eder, yanımdan ayrılmazdı ve bana çok hizmette bulunurdu. Hastalığım uzadığından çok zayıf düştüm. Yaram da iyiliğe yüz tutmuştu. Heyet-i Sıhhiyye Hicaz'da iadeyi afiyetim mümkün olmayacağını düşünerek Beyrut'ta tebdil-i hava etmek üzere Eczacı Kâzım Bey'i yanıma verdiler. Trenle Şam'a gönderildim. Alayıma bir daha iltihak edemedim. Hicaz'da alay sancağımın gümüş imtiyaz madalyasıyla taltif edildiğine dair emri aynen yazıyorum:

Hicaz Kuvve-i Seferiye Kumandanlığı'nın Tamim Sureti

1- 42. Nizamiye Alayı'nın harekâtı hamasetkaranesine binanen mezkur alay sancağının gümüş imtiyaz madalyası ile tevşih edilmiş olduğu 4. Ordu'yu hümayün kumandanlığından tamimen tepşir edilmiştir.

2- Hicaz isyanının bidayetinde Hicaz'a gönderilip o zamandan bugüne kadar Hicaz darül harekâtında El'alave'de, Aşar Boğazı'nda, Nusruaziz civarında, Gayer'de, Meciz'de nakabil tasvir meşakkat ve mahrumiyetler içinde pek kahramanhane muharebeler yaparak Hicaz'da asilere ve İngilizlere karşı Osmanlı sancağının şerefini muhafaza etmiş ve birçok zabitan ve



Kaymakam [Yarbay] Ahmet Nuri Bey kumandanlığında Medine civarında ve Gayer'de başarılı muharebelerde bulunan 42. Alay Sancağına Fahreddin Paşa tarafından madalya takılırken

efradı şeref meydanlarında şehit düşmüş olan bu alayın pek muhterem sancağının bu suretle mazharı takdir ve taltif olmasının cidden fahrımı mucip oldu.

3- Sınıf celil askerinin en zi-kıymet ve muhteşem emanetlerinden olan ihtizazat şeref pirasile saffet-i askeriyeye revnak ve satvet veren mukaddes sancağının tevkir kadrine çalışan, şerefine şerefler katan bu alay efradının gözlerini öperim, kumandanına ve zabitlerine teşekkür eylerim ve şühedasını mağfiretle yâd ve tebcil ederim.

4- İzharı fedakariden geri kalmamakta olduklarını daima gördüğüm diğer kıtaat zabitan ve efradının da gözlerini öperim ve bu türlü taltiflere mazhariyetlerini Cenab-ı Hak'tan temenni ederim.

6 Nisan 333
Hicaz Kuvve-i Seferiyesi
Kumandanı Mirliva Fahri[125]

---

125 Emir metninin Türkçeye çevirisi:

1- 42. Nizamiye Alayı'nın cesaretli davranışlarından dolayı, adı geçen alay sancağının gümüş imtiyaz madalyasıyla ödüllendirilmiş olduğu, 4. Ordu Kumandanlığı'ndan bildirilerek müjdelenmiştir.

Şam'a geldiğim vakit,

– Beyrut'ta kimsem yoktur. Beni İzmir'e gönderin, yüzünü henüz görmediğim iki yaşına gelmiş olan kız çocuğum Feriha'yı[126] göreyim,

diye ordu erkân-ı harbiye reisi, o vakit miralay olan Ali Fuat Paşa'ya[127] rica ettim.

2- Hicaz isyanı başladığında oraya gönderilip o zamandan bugüne kadar Hicaz muharebesinde El ilave'de, Aşir Boğazı'nda, Nasr-ı Aziz'de, Gayer'de, Meciz'de tasviri imkânsız zorluk ve yokluklar içinde kahramanca savaşarak Hicaz'da asilere ve İngilizlere karşı Osmanlı sancağının şerefini koruyan, pek çok subay ve eri şeref meydanlarında şehit düşmüş bu alayın çok yüce sancağının böylece ödüllendirilmiş olması gerçekten övünmeme sebep oldu.

3- Askeri sınıfın en kıymetli ve muhteşem emanetlerinden olan, şerefiyle askeriyeyi parlatan, şerefine şerefler katan bu alayın erlerinin gözlerinden öperim. Kumandanına ve subaylarına teşekkür ederim. Şehitlerini mağfiretle anarak yüceltirim.

4- Fedakârlıklarını daima gördüğüm diğer kıtaların subay ve erlerinin de gözlerinden öperim. Bu türlü lütuflara kavuşmalarını Cenab-ı Hak'tan dilerim.

6.4.333 [6 Haziran 1917]
Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı
Mirliva [Tuğgeneral] Fahri
[Medine Müdafii Fahreddin Paşa]

126 Üçüncü kızı.

127 Ali Fuat Erden (bkz. dipnot 59).

İzmir'deki Vazife

Tebdil-i havamı İzmir'e tebdil ettiler ve yollarda hakkımda fevkalade izaz ve ikram edilmekliğim için Ordu Kumandanı Cemal Paşa elime bir emirname verdi. İzmir'e geldim. İzmir'deki kumandan Yemen'e gitmezden evvel alay kumandanım olan Selahattin Adil Paşa idi. Bana İzmir'de bir vazife vermek için Cemal Paşa'ya ricada bulundu, fakat kabul olunmadı. Tebdil-i hava zamanında İzmir'de 4. Ordu'nun murahhaslığına 1 Haziran 333'te [1 Haziran 1917] tayin olundum.

İzmir'de bulunduğum esnada oğlum Fuat dünyaya geldi. İzmir'den 4. Ordu'nun istediği her türlü iaşe ve malzemenin mübayaası için yüz bin liradan ziyade para emrime gönderildi. İki-üç zabitten bir heyet teşekkül etti. İzmir Kolordusu vasıtasıyla mübayaatta [satın almada] bulunuyordum. Hicaz'daki kuvvetin esareti üzerine levazımat-ı umumiyeye ait iaşe hububatının Isparta, Burdur, Eğirdir havalesinden vagonlarla celp ve İstanbul'a sevki için erzak sevk heyetinin riyasetine [başkanlığına] tayin olundum. Yunanlıların İzmir'i işgaline kadar o vazifede bulundum. İşgalden iki-üç gün evvel hesap görmek üzere İstanbul'a celp olunmuştum. O esnada İzmir işgal olundu. Esir olmaktan, İzmir faciasını görmekten kurtuldum. Hicaz'dan geldiğim vakit binbaşılıkta bir ev satın almıştım ve İstanbul'da iken bulunduğum eve Yunanlılar bir-iki defa gelmişler ve beni sormuşlardır. İstanbul'da bulunduğum esnada

sevkıyat hesaplarının ruiyetine [araştırılmasına] memur heyetin riyasetine tayin oldum. Unkapanı Köprüsü başında vazife görüyorduk. İstanbul'dan Anadolu'ya ümera ve zabitan kaçıyorlardı. Sevkıyat reisi de kaçtığından bir hayli istiçvap[128] olundum.

İşgalden sonraki vazifeler

11 Teşrinevvel 335'te [11 Ekim 1919] İzmir Yunan işgalinde iken ben, namımüstearla [takma adla] celep tüccarı Abdülkadir ismiyle memuren İzmir'e gönderildim. İzmir'de kalmış olan heyet-i askeriyenin yapmış olduğu suiistimali tahkike memur oldum. İzmir'e giderek orada erkân-ı harbiye binbaşısının riyasetinde üç-dört zabit kalmıştı. Bir hayli suiistimal yaptıklarını ba-rapor [rapor ile] İstanbul'a avdetimde bildirdim.

1 Kanunuevvel 335'te [1 Aralık 1919] İzmir'de ordumuza ait eşyayı askeriyenin muhafaza ve füruhtuna [satışına] memuren tekrar İzmir'e gönderildim. İki-üç ay kaldım. Mevcut eşya bir heyet muvacehesinde Arap Hanı'nda satıldı. Yüz elli bin lira kadar maliyeye teslim edildi. Hükümet bizim idaremizde idi. İkinci defa İzmir'e gittiğim vakit Basmahane İstasyonu'nda bir Yunan neferinin yumruğunu yedim. Beni az kaldı karakollarına götürüyordu. Birkaç lira vererek elinden kurtuldum. Eşyanın füruhtu için Maliye'den de bir memurla beraber İzmir'e gelmiştik. Vazife bittikten sonra avdet edildi.

İzmir'de iken bir hayli eşyayı askeriyenin Bandırma'ya ve Uşak'a kaçırılmasına gayret ettim. Yunanlılar o vakit henüz Bandırma ve Uşak'ı işgal etmemişlerdi. İstanbul'da bir kolordumuz vardı. İstanbul'u işgal eden devletler kolordunun fırkaya kalbini [dö-

128 İstiçvap: Sorgu.

nüştürülmesini] ve bilahire de fırkanın bir alaya kadar indirilmesini istediler.[129] Bil-mecburiye arzuları kabul edilmişti.

İşgal İstanbul'undaki vazife

337 [1921] senesi bidayetinde [başında] alay kumandanlığı sıfatıyla İstanbul'daki kıtaatın emir ve kumandasına tayin edildim. İstanbul'da bulunduğumuz esnada peder, seksen bir gün sonra da valide Manisa'da Yunan işgali altında iken vefat etmişlerdir. Cenazelerinde bulunamadım.

İstanbul'da bir tasnif komisyonu teşekkül etmişti, mevcut kaymakamlar içersinde kıymeti askeriye ihtibarîle[130] ikinci olarak beni bulmuşlardı. Davut Paşa kışlasında fırka kumandanı Emin Paşa'dan kıtaatı teslim aldım. Merkez kumandanı Esat Paşa'nın emrinde bulunuyordum. Mevcuttan bir alay teşkil ettik. Perakende[131] suretile efradı İstanbul içersinde celp ederek taburun birini Bekirağa Bölüğü'ne, birini Ayasofya Camisi avlusuna, birisini de Yıldız'a yolladık. Ayasofya'yı işgal korkusu olduğu için oraya bir tabur kon-

---

129 İstanbul ve İzmir'in işgali: Birinci Dünya Savaşı'nda birçok cepheden yenik ayrılan Osmanlı Devleti İtilaf Devletleriyle 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzaladı. İtilaf Devletleri kısa bir süre sonra mütarekenin 7. maddesine dayanarak güvenliklerini tehdit eden durumların ortaya çıktığını ileri sürdüler ve Osmanlı Devleti'nin kimi bölgelerini işgal etmeye başladılar. İtilaf Donanması 13 Kasım 1918'de İstanbul önlerine demirledi ve şehre asker çıkartarak fiilen işgale başladı. Uygun gördükleri resmi, gayri resmi binalar ve stratejik noktalar tutuldu ve böylelikle asırlarca Osmanlı başkenti olan İstanbul'un denetimi ilk kez yabancı kuvvetlerin eline geçti. Diğer yandan Osmanlı Ordusu'nda terhis ve silahsızlandırma uygulaması başladı. Âyan Meclisi dağıtıldı, birçok kişi tutuklandı ve bir kısmı sürgüne gönderildi.

130 İhtibarî: Yoklama, sınama ile ilgili.

131 Perakende: Azar azar; dağınık.

muştu. Silahların ekserisi mekanizmasız idi, şuradan buradan tedarik olundu. Makineli tüfek kullanmasını efrat bilmiyordu. Süleymaniye Camisi havalisinde talim ettirdim. Fransızların nazari dikkatini celp etti. Elimizdeki makinelileri Ayasofya'nın bir yerine koyarak Anadolu'ya kaçırtmayacağımızı, istimal etmeyeceğimize [kullanmayacağımıza] dair söz ve senet verdik. Mamafi yine tüfekleri gizli çıkartıp talim yapılıyordu. Alemdar Caddesi'ne karşı da Ayasofya kubbeleri üzerine makineli tüfekler için siperler yaptırıldı, herhangi bir taarruza karşı tertibat alındı. Daimi surette cami kapısında her ihtimale karşı müsellah bir kıtayı muntazıra bulunduruluyordu.

İstiklal Harbi'nde

Ankara'ya geçiş

Kuva-yı Milliye'nin[132] emir ve talebi üzerine harekât-ı milliyeye iştirak etmek üzere namı müstearla[133] 23 Haziran 337 [23 Haziran 1921] tarihinde maaile Ankara'ya gitmek üzere 25 Haziran 337'de Fransız bandıralı *Suvare* vapuru ile İnebolu'ya geldim. Kastamonu-Çankırı yolu ile Ankara'ya gelindi, yeni teşekkül edecek olan 18. Fırka Kumandan Vekâleti'ne tayin olundum. Fırkanın bir alayı merkez ordusundan gelmiş olan meşhur Topal Osman Ağa'nın 49. Alay'ı idi. Ankara'da beş-on gün bu fırkayı teşkil ile uğraştım. Bilahare verilen kararda bu yeni teşekkül eden fırkanın bir alayını zayıf olan 23. ve 4. fırkaların takviyesine gönderdiler. 49. Alay'ı da müstakil yaptılar, beni de Kesiktaş'ta bulunan 23. Fırka'nın liva kumandanlığına tayin ettiler. Ankara'dan hareket edeceğimden dolayı dört çocuğumla refikamı ordu dairesinin zabitan aileleriyle Kayseri'ye gönderdim.[134] Bir alayla Kesiktaş'ta

132 Kuva-yı Milliye: İstiklal Savaşı boyunca Anadolu'da kurulan hükümet ve bu hükümetin askeri kuvveti.

133 Eşi Naciye Diriker o dönemle ilgili anılarını anlatırken İstanbul'dan İnebolu'ya "yumurta tüccarı" kılığıyla geçerek Kuva-yı Milliye'ye katıldığını söylerdi (Duygu Arısan Günay'dan sözlü bilgi).

134 Yine eşi Naciye Diriker'in anlattığına göre Ankara'dan Kayseri'ye kağnılarla ancak 18 günde ulaşabilmişlerdi (Duygu Arısan Günay'dan).

bulunan 23. Fırka'ya iltihak ettim. Fırka kumandanı kaymakam rütbesinde erkân-ı harp Ömer Bey'di.[135]

Muharebeler

Yunanlılarla Sakarya'da, Köseabdal, Kartaldağı, Mangaldağı muharebelerinde bulundum. Sakarya ricatında Beylikköprü, Duatepe, Çekirdeksiz karyesinde [köyünde] Yunanlıların dümdar ile muharebeler yaptık. Yunanın ricatından sonra 23, 15, 57. fırkaların süvari bölükleri ile 68. Alay ve bir hücum taburundan müteşekkil takip müfrezesi kumandanlığına tayin olundum. Müfrezede üç batarya top vardı. Köseler Geçidi'nden geçtik, fakat Bücürler İstasyonu'nda bulunan Yunanın iki fırkasından mürekkep bir taarruzu üzerine zayıf kuvvetimizi ezdirmemek için tekrar Sakarya'nın gerisine ricat edildi. Bu ricat ve muharebede bir hayli zaiyat verildi. Ricat kolordu ve fırkanın emriyle yapıldı. İki-üç gün sonra Beylikköprü civarında yapılan bir askeri köprüden fırkaca hareket edilerek Başören'e kadar gelindi. Burası Sakarya suyunun membaına yakındır. Oradan Çay civarındaki köylere fırka yerleştirildi. Fırka kumandanı Ömer Halis Bey rahatsızlığı üzerine fırkayı bana bıraktı. İki ay kadar idare ettim. Fırka kumandanının avdetinde miralaylık emrim geldi. Fırka kumandanı kaymakam rütbesinde olduğundan evvela beni 18. Fırka Liva Kumandanlı-

---

135 Ömer Halis Bıyıktay; Korgeneral (1883-1939): Osmanlı-İtalyan Savaşı'na ardından Balkan Savaşı'na katıldı. Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi'nde kurmay başkanlığı görevlerinde bulundu. Kurtuluş Savaşı'nda 23. Tümen Komutanı olarak çarpıştı. Savaştan sonra çeşitli askeri görevlerde bulundu. Milli Savunma Bakanlığı'nda daire başkanlığı ve müsteşarlık yaptı. Son olarak İstanbul Komutanı olarak görevlendirildi (*Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, s. 225 vd.; Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu*, s. 257-295).



Albay Ahmet Nuri Bey Kurtuluş Savaşı'nda 23. Fırka kumandanlığı sırasında karargâh heyetiyle (ön sıra, sağdan beşinci), sağında Yüzbaşı Fahri Bey (Korgeneral Fahri Belen)

ğı'na tayin etmişlerdi. İzzettin Paşa[136] bırakmadı. Kendi kolordusu dahilindeki 8. Fırka Liva Kumandanlığı'na tayin olundum.

Köseler Geçidi'nde yapmış olduğumuz ileri harekâtı her kolordu tarafından yapılmış fakat düşmanın mükabil taarruzu ile Sakarya suyunun arkasına çekilmişti. 4. Kolordu'nun ileri sevk ettiği takip kolunun bizden bir hayli ve pek fazla zayiat verdiğini işitmiştik. Yunanlar muntazaman ricat ettiler.

136 İzzettin Çalışlar; Orgeneral (1319-1951): Balkan Savaşı'na katıldı. Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de ve Doğu Cephesi'nde kurmay başkanlığı görevlerinde bulundu. Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Sakarya Meydan Muharebesi'nde 1. Grup Komutanı, Büyük Taarruz'da ise 1. Kolordu Komutanı görevindeydi. Emekli olduktan sonra milletvekili olarak TBMM'de dört dönem görev yaptı (*Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, s. 192-194 vd.; Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu*, s. 121 vd.).

Eskişehir, Kütahya ve Afyonkarahisar hattını tuttular. Garp Cephesi karargâhı Akşehir'e nakledildi. Garp Cephesi iki orduya ayrıldı. 1. Ordu Kumandanlığı'na Malta'dan firar eden İhsan Paşa[137] tayin edildi. 2. Ordu Kumandanlığı'na da sınıf arkadaşım olan Harputlu Şevki Paşa[138] tayin edilmiştir. 23. Fırka'ya veda ederek 8. Fırka'ya geldim. Bu fırkada fırka komutanı Nişantaşlı Miralay Kâzım Bey idi. Son taarruzda paşa ölmüştür. Fırka erkân-ı harbi de Yüzbaşı Rıza Bey idi.

23. Fırka kumandan reisiyken karargâh heyeti

1- Sertabip Kaymakam Hamdi Bey
2- Erkân-ı Harp Reisi Binbaşı Recep Ferdi Bey
3- Erkân-ı Harp Yüzbaşısı Fahri Bey[139]

---

137 Ali İhsan Sâbis; Tümgeneral (1882-1957): Balkan Savaşı'nda Çatalca ve Şarköy muharebelerine katıldı. Kolordu komutanı olarak bulunduğu Irak Cephesi'nde Sâbis Muharebesi'ni kazanarak İngilizlerin geriye çekilmelerini sağladı. Beyti İsa Muharabeleri'nde İngiliz taarruzlarını durdurdu. Mondros Mütakeresi'nin ardından Malta Adası'na sürgüne gönderildi. 1921'de esaretten dönüşte Anadolu'ya geçti, Batı Cephesi 1. Ordu Komutanlığı'na atandı, ancak daha sonra görevden alındı. 1922'de emekli oldu. 1950'de milletvekili seçilerek TBMM'de görev yaptı (Görgülü, *Türk Harp Tarihi Derslerinde Adı Geçen Komutanlar*, s. 387-392).

138 Yakup Şevki Subaşı; Orgeneral (1876-1939): Balkan Savaşı'na katıldı. Birinci Dünya Harbi'nde Çanakkale Cephesi'nde 19. Tümen Komutanı, Doğu Cephesi'nde 2. Kafkas Kolordu Komutanı olarak görev yaptı. 1920'de İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya sürüldü. Esaretten dönüşünde Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Büyük Taarruz ve Başkumandan Meydan Muharebesi'nde 2. Ordu Komutanı' ydı. Savaştan sonra Askeri Şûra üyeliği yaptı (*Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, s. 66 vd.; Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu*, s. 123, 292, 295).

139 Fahri Belen; Korgeneral (1892-1975): Balkan Savaşı, Çanakkale Savaşı, Kafkas ve Irak cephelerinde savaştı. Kurtuluş Savaşı'nda 12. ve 23. tümenlerde kurmay başkanlıkları yaptı. Belentepe'de Yunan

4- Birinci Şube Müdürü Yüzbaşı Nasıh Bey

5- Büyük ağırlıklar kumandanı Binbaşı Hasan Bey

6- Makineli tüfek mütehassısı Mülazım-ı Evvel Sadrettin Bey

7- İdare memuru Mülazım-ı Evvel Muhsin Efendi

8- Piyade muhafız takımı komutanı Mülazım-ı Sani Ahmet Efendi

9- Birinci Şube'den ihtiyati zabit vekili Salih Efendi

10- Muhabere takımı ihtiyati zabit vekili Ömer Efendi

11- Karargâh iaşe zabiti Mülazım-ı Sani Hasan Basri Efendi

12- Levazım ihtiyat Mülazım-ı Sani Mehmet Ali Efendi

13- Karargâh hesap memuru Said Efendi

14- Sahra posta memuru Hayati Efendi

15- Esliha zabiti Mülazım-ı Sani Hilmi Efendi

16- Altıncı Şube mülhakı Mülazım-ı Evvel Celaleddin Efendi

17- Fırka yaveri Mülazım-ı Evvel Şevket Efendi

18- Fırka emir zabiti Mülazım Zikri Efendi

19- Musika bölüğü kumandanı Yüzbaşı Arat

20- Fırka-ı Şatır askerisi Muharrem Efendi

Cephesi'nin yarılmasında, Dumlupınar'da düşman çekilme yolunun kesilmesinde ve Uşak'ta Yunan başkomutanı General Trikopis'in esir edilmesinde önemli rol oynadı. Savaştan sonra çeşitli askeri görevlerde bulundu. Emekli olduktan sonra bir süre Bayındırlık Bakanlığı yaptı. 1960 İhtilali'nde Kurucu Meclis üyeliğine seçildi (Belen, *20'nci Yüzyılda Osmanlı Devleti*).

Miralaylıktaki Hayatım
Nasp Tarihi: 15 Teşrinievvel 337[140]





Miralay (Albay) Ahmet Nuri Diriker

140 Albaylık Hayatım; Atanma Tarihi: 15 Ekim 1921.

Zafere Doğru

Fırka kumandanı Kâzım Paşa'nın kolordu kumandanlığı vekâletinde iken 8. Fırka Kumandan Vekâleti'ni ifa ettim. Vekâletim zamanında fırka Çay civarında bulunuyordu. Ordu kumandanı İhsan Paşa idi. Ordudan aldığım emir mucibince fırkayı Akşehir civarındaki köylere yerleştirdim.

Fırka Karahisar civarında Şuhut'ta bulunurken ora ahalisinin çocuklarını sünnet ettirmiştik. Büyük taarruzdan evvel rahatsızlandım. Kollarımda birtakım şişler zuhur etti. Konya Hilaliahmer Hastanesi'nde iki defa ameliyat gördüm.

Konya'da iken Mediha'yı o vakit 15. Fırka erkân-ı harbiye reisi olan binbaşı Rasim[141] Bey'e verdim. Hastalığım dolayısıyla Büyük Taarruz'a iştirak edemedim. Taarruzu müteakip İzmir'e geldim. Ailemi de beraber getirdim.

141 Rasim Sengir; Tümgeneral (1885-1951): Balkan Savaşı'na katıldı. Birinci Dünya Savaşı'nda gönderildiği Filistin Cephesi'ndeki çarpışmalarda büyük yararlılıklar gösterdi. 1920 senesinde dahil olduğu Kurtuluş Savaşı'nın tüm safhalarına iştirak etti. 15. Tümen Kurmay Başkanı sıfatıyla Sakarya Meydan Muharebesi'nde, Afyon Cephesi'nin en ön saflarında çarpıştı ve işgal altındaki İzmir'e ilk girenler arasında yer aldı. Kurtuluş Savaşı'nın ardından yurdun değişik yerlerinde önemli askeri görevlerde bulundu. Dört yıl 24. Tümen Komutanlığı yaptı. Bu dönemde birkaç kez 20. Kolordu Komutanlığı'na vekâlet etti. Milli Savunma Bakanlığı'nda daire ve komisyon başkanlıkları görevlerinde bulundu (Torunu Neslihan Sengir'den temin edilen *Tercüme-i Hal'den alıntı*).

Harpten sonraki vazifeler

7/11/338'de [7 Kasım 1922] İzmir'de emval-ı metruke[142] altıncı mıntıkaya memur edildim. 3/12/338'de [3 Aralık 1922] Garp Cephesi 2 Numaralı Divan-ı Harp Riyaseti'ne tayin edildim. Divan-ı harp Bornova'da teşekkül etmişti. Maznunların ekseri mevkufen muhakeme edilmesi emrolunmuştu. İçerlerinde kaymakamlar, binbaşılar ve daha küçük rütbede zabitan vardı. Mümkün olduğu kadar maznunlar lehine hükümler verilmiştir. Milli Mücadele'ye iştirak etmemiş, İzmir'de Yunan işgalinde kalmış birtakım doktorlar da divan-ı harbe sevk edilmişlerdir.

İzmir'e geldiğimiz vakit Göztepe'de Rasim Bey'in ikamet ettiği güzel bir yalının karşısında biz de emvali metrukeden bir eve yerleştik.

Divan-ı Harp Riyaseti'nde bulunurken 15 Temmuz 339'da [15 Temmuz 1923] Bolu kalem riyasetine tayin edildim. Bolu'ya gitmezden evvel Meliha'yı da Ispartalı mühendis Ömer Lütfü Bey'e verdim. Bolu'ya maaile gelerek iki sene kadar kaldım.

Şeyh Sait İsyanı

Bolu'da iken şarkta Şeyh Sait İsyanı zuhur etmişti. Beni de şarka hareket etmiş olan 41. Fırka Liva Kumandanlığı'na tayin ettiler. Ailemi İzmir'e gönderdim. Yalnız olarak Diyarbekir'de bulunan fırkaya iltihak ettim. Fırka kumandanı Cemil Cahit Paşa[143] idi. Fırka

142 Emval-ı metruke: Sahipleri tarafından terk edilmiş mallar.

143 Cemil Cahit Toydemir; Orgeneral (1883-1956): Trablusgarp ve Balkan savaşlarına katıldı. Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'nde görev yaptı. Kurtuluş Savaşı'nda 5. Kafkas Tümen Komutanı'ydı. 2. İnönü, Kütahya ve Sakarya Meydan muharebelerine katıldıktan sonra Pontus ayaklanmasına karşı 10. Tümen Komutanı olarak bölgeye gönderildi. Jandarma Genel Komutanlığı, Askeri Yargıtay Başkanlığı

karargâhı Mardin Kapısı haricinde Pamuk Köşkü'nde idi. Fırka cenup hududunda Midyat'a hareket etti. Nusaybin'de meşhur sergerdelerden [elebaşlarından] olan Haco'ya rastladım. Şeyh Sait İsyanı'nda hükümete sadık olarak hizmet etmiş olduğundan kendisi serbest bırakılmıştı. Bize Midyat'a kadar kılavuzluk etti. Eski cinayetlerinden dolayı hakkında tevkif müzekkeresi olduğundan Midyat'ta hükümet beni tutar diye kasabaya girmek istememiş ise de fırka kumandanının teminatı üzerine gelmişti. Haco entariyle geldi. Ertesi gün avcı elbisesi ile karşımıza çıktı. Merkum [adı geçen], Ankara Hapishanesi'nde bulunduğu esnada okumak öğrenmiş olduğundan gazeteleri okuyordu. Midyat'ta bizimle birkaç gün kaldı. Sonra bize hizmet etmek, cenupta Irak'ta bulunan İngilizlerden, Suriye'de bulunan Fransızlardan malumat vermek üzere Nusaybin'de bir ajans vazifesini almıştı.

Midyat'ta bulunurken Çelikli Kerim Çelebi gibi sergerdeleri tuttuk. Fırka kumandanı Cemil Cahit Paşa rahatsızlığı üzerine İstanbul'a gitmişti. Fırka kumandanlığı vekâletinde iken garp vilayetlerine sevk edilmek üzere Midyat, Gerçüş ileri gelenlerinden seksen kadar İslam ve Süryaniler tutularak, evvela Midyat kilisesine, sonra da makineli tüfekle takviye edilmiş bir müfreze ile Mardin'e sevk olundular.

Dirsalip'de tahassun eden asiler iki top ve bir taburla tenkil olundu [uzaklaştırıldı]. Hazo tarafındaki isyan üzerine evvelce Cemil Cahit Paşa fırkadan bir alayla o cihete gitmişti. Azat'ta İngiliz taraftarı olan Süryanileri tedip[144] için de bir batarya ile Dicle'nin geçit mahalle-

ve 1. Ordu Komutanlığı görevlerinde bulundu. İstanbul Milletvekiliği ve Milli Savunma Bakanlığı yaptı (*Birinci Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri*, c. 3, s.273 vd.; Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu*, s. 116, 315).

144 Tedip: Kanuna aykırı hareket edenler için gerekli hükümlerin uygulanması.

rini tutmak üzere yine makineli tüfekle takviye edilmiş bir müfreze de Hasan Keyf'e sevk olunmuştu. Bu esnada Haco isyan etti. Fırka kıtaatı çok dağılmış olduğundan Midyat'ı kasaba muhitinden tahkim ettim. Bir-iki gün zarfında Hazo cihetine giden fırkanın alayı Midyat'a avdet etti. 41. Fırka şimalden, 1. Süvari Fırkası cenuptan harekâta başladık. Haco'nun köylerinden birkaçı yakıldı. Kendi oturduğu köydeki binası da dinamitle berhava edildi. Haco cenuba kaçtı.

Fırka kumandan vekâletini üç-dört ay ifa ettim. Bir müddet sonra fırkaya Muğlalı Mustafa Paşa geldi.

Midyat'tan 41. Fırka Diyarbekir'e geldi. Orada bir ay kaldıktan sonra Elaziz'e hareket etti. Elaziz'de iken Dersim Harekâtı'na memur edildi. 5. Kafkas Fırkası ile müştereken harekât yapıldı. Ankara'dan 41. Fırka Liva Kumandanlığı'na bir erkân-ı harp miralayı İbrahim Lütfü Bey tayin edildiğinden beni de Siirt'te bulunan 2. Fırka Liva Kumandanlığı'na naklettiler. Bu tebdilden maksat, İbrahim Lütfü Bey hem sınıf arkadaşı hem de kendisinden daha kıdemli olduğu için fırka kumandanı Ali Rıza Bey'in maiyetine gitmemek için imiş.

Kışın kanunusanide Elaziz'den hareket ettik. Dağlar karlı olduğu için aile ile pek müşkülat ile Diyarbekir'e gelindi. O esnada damadım Rasim Bey de Diyarbekir'de idi. Elaziz'e giderken ve Siirt'e hareketimizde ona misafir kaldık. Diyarbekir'den Siirt'e gitmek için üç-dört çay ve dere geçmek mecburiyetinde kaldığımızdan, Siirt'e gönderilen eşyamız derelerden geçerken ıslanmıştır. Bizim hareketimizde hayvanlar üzerinde refika ve çocuklarımın derelerden geçmeleri hayli müşkilat ve korku ile oldu. Siirt'e geldiğimiz za-

man fırka kumandanı Filibeli Ali Rıza Paşa[145] bir ev tutmuş, ıslanmış eşyamızı açtırarak oda içersinde soba kurdurmuş bir halde bulduk. Siirt fena bir kasaba değil, bağlık bahçelik ve evleri kâmilen taştan ve cas[146] denilen çimento ile yapılmıştır; yazın ahali kâmilen binaların üzerinde yatar.

Siirt'te bulunduğum esnada Hazo mıntıkasında meşhur şaki Mehmet Ali Yunus ve diğer eşkıyanın tenkiline memur edildim. İki alayla Hazo mıntıkasında ve bilahare Bitlis ve Mutki cihetlerinde üç-dört ay takipte bulundum. Takip esnasında oğlum Fuat gayet vahim bir hastalık geçirdi. O hastalık dolayısıyla eşim çok üzülmüştür. Siirt'te bulunduğum esnada maaile İzmir'e izinli gidip geldik. Fırka kumandanı Ali Rıza Paşa rahatsız olduğundan eşkıya takibine gidemiyordu. Daima ben bir-iki batarya iki-üç alayla Bitlis ve Mutki taraflarında büyük tarama harekâtı yapıyordum. Fırka kumandanı hareket esnasında Bitlis'e kadar gelmişti. Alay kumandanı Rüştü Bey'in tedbirsizliği dolayısıyla Zeki Bey isminde bir binbaşı ve bir mülazım şehit oldu. Birkaç nefer de takiplerde şehit ve mecruh düştü. Mutki Dağları'nda ilk defa harekâtı askeriye yapılıyordu.

Siirt'te bir fırın yaptırttım. Fırından evvel asker siyah ekmek yiyordu. 2. Fırka Kumandanlığı Vekâleti'nde de bir hayli bulundum. Ali Rıza Paşa Ankara'ya tahvili memuriyet etti. Yerine Sıtkı Paşa isminde biri gelmiştir.

---

145 Ali Rıza Artunkal; Korgeneral (1883-1959): Balkan Savaşı'nın ardından Birinci Dünya Savaşı'na katıldı. 1921-1923 yıllarında katıldığı Kurtuluş Savaşı'nda Büyük Taarruz sırasında 2. Ordu Kurmay Başkan Yardımcılığı görevini üstlendi. İstanbul Sıkıyönetim Kumandanlığı, kolordu komutanlıkları, Jandarma Genel Komutanlığı yaptı. Manisa Milletvekilliği sırasında Milli Savunma Bakanlığı'na getirildi (1941-1946).

146 Cas: Kireç, alçı.

İstanbul'a tayin

Bu esnada beni de İstanbul'da Yıldız'daki büyük kumanda kursuna tayin emrim geldi. Eşyamızın bir kısmını sattık, maaile İstanbul'a geldik. Ağustos 928'de İstanbul'a geldiğimiz zaman Yeni Mahalle'de bir ev tuttuk, dört katlı güzel bir hane idi. İzmir'den kayınpeder, kayınvalide de geldiler.

Büyük kumanda kursunda bulunduğum esnada İstanbul'da gayet şiddetli bir kış olmuştur. Kumanda kursunda Rüştü, Necip, Cemil, Seyfettin paşalarla İlyas, Cemal, Nuri, Ziya ve Muhtar ve süvari Yusuf Ziya Bey ki cem'an dört paşa ile yedi miralay bulunuyorduk. Alaman, Fransızlarla birçok mütehassıs zevat muallimlik ettiler. Erkân-ı Harbiye üçüncü sınıfı ile ekseri derslerimiz bir arada olurdu. Kurs bir sene sürdü, nihayette Küllük, Çine, Aydın mıntıkasında bir erkân-ı harbiye seyyahatı yapıldı. O vakit kurs kumandanı ve Erkân-ı Harbiye mektebinin amiri Basri Paşa[147] idi. Kurs nihayetinde Miralay Ziya Bey ile ben terfi ettim. Halen kurstaki miralaylardan Topçu Miralay Nuri ile İlyas Bey de bir-iki sene sonra paşa olmuşlardır. Diğer miralaylar tekaüt oldular, paşalardan da tekaüt olmayan yalnız Seyfettin Paşa kalmıştır.

147 Hasan Basri Nayan (bkz. dipnot 105).

Mirlivalıktaki Hayatım
Nasp Tarihi: 30 Ağustos 929[148]





Tuğgeneral Ahmet Nuri Diriker

148 Tuğgenerallikteki Hayatım; Atanma Tarihi: 30 Ağustos 1929.

Adana ve Kayseri

Paşalık emrimi müteakip Adana'da 7. Fırka Liva Kumandanlığı'na tayinim hakkında emir aldım. Aile ile Adana'ya gittik. Fuat'ı leyli olarak Galatasaray Lisesi'ne yazdırmıştım. İhzari sınıfına kaydolundu. Bir sene ihzaride kaldıktan sonra dördüncü sınıfa geçti.

Adana'da iyi bir hayat geçirdik. Bir fayton satın almıştım, hemen her gün araba gezintisi yapıyorduk. Feriha kız muallim mektebine kaydedildi. Fırka kumandanı Hüseyin Emir Paşa idi. Sonra Kenan Paşa tayin edilmiştir. Adana'da bulunduğumuz esnada kayınpederin vefatı vuku bulmuştur. Adana'da bulunduğumuz zaman alaylar Mersin, Dörtyol, Maraş'ta bulunuyordu. Teftişlere ekseriye maaile gidiyordum.

14 Haziran 1930 tarihinde Kayseri'de 6. Kolordu Kumandanlığı Vekâleti'ne tayin edildim. Bir ay kadar kaldım. Kolordu kumandanı Abdurrahman Nafiz Paşa idi. Ben vekâletinde bulunduğum esnada ailem de Kayseri'ye geldi, beraber Adana'ya avdet ettik.

Faal hizmetlerde yıpranmış ve yorgun düşmüş olduğumdan 12 Nisan 931 tarihinde tekaütlüğüm icra edilmiştir.

Kolordu, fırkadaki hizmetimden dolayı müteşekkir olduğunu 3 Mayıs 931 emirnamesi ile bildirmiştir. Adana'da sekiz-on gün zarfında ilişiğimi kestim, eşyamın bir kısmını sattım. Adana'dan ayrılırken fırkaya bir veda ziyafeti verildi. 18 Mayıs 931'de Mersin yolu

ile İzmir'e geldim. Adana'dan hareketimde vali, zabitan ve pek çok kimseler istasyona gelmişlerdi. Fırka kıtaatına bir vedaname yazdım. Bütün alay kumandanları ve zabitan emir ve kumandamdan ayrılmaları dolayısıyla müteessirane cevaplar gönderdiler.

Sonsöz

Ahmet Nuri Diriker Paşa'nın 37 sene süren askerlik yaşamını kısaca anlattığı hatıratı burada son buluyor. Adana'dan ayrıldıktan sonra İstanbul'a gelen ve Cihangir'e yerleşen dedemiz, ebediyete intikal ettiği 1950 yılına değin burada ikâmet etmiştir. Dört çocuk babası ve on torun dedesi olan Ahmet Nuri Diriker Paşa'nın ebedi istirahatgâhı İstanbul Zincirlikuyu Kabristanı'ndadır.

Yıkılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına değin cepheden cepheye koşan, şiddet ve acımasızlığın sıradanlaştığı, ölümün kol gezdiği harp meydanlarında çarpışan ama bu çetin koşullarda bile insani değerlerini yitirmemeyi başarabilen ve alçakgönüllü kişiliğinden asla ödün vermeyen dedemizi saygı ve özlemle anıyoruz...

Ahmet Diriker

Ekler



Belge 3

Ek 1
Hatırattaki Belgeler

17. Alay 2. Tabur Nizamiye
Kolağası Ahmet Nuri Efendi'ye
Rusçuk
16 Ağustos 310 — 17 Kanunuevvel 323
Numara: 18

3. Ordu-yı Hümayun'a mensup nizamiye 17. Alay'ın 2. Tabur'u kolağası iken 1. Alay'ın 4. Tabur'u kumandanlığına tayin kılınan bâlâda kendisi muharrer Ahmet Nuri Efendi taburumuzda bulunduğu üç senelik bir müddeti kısmen tabur kumandanlığı vekâletinde bulunarak tabur ve zir-i idaremizde bulunan hudut bölüğü vezaifinde matlubun fevkinde ifa ve tabur zabitan arkadaşlarının nazar-ı hoşnudiyesini kazandığı gibi Arnavutluk ıslahatında zabitan arkadaşlarıyla birlikte memulün fevkinde hiçbir şikâyeti mucip olmamak ve bilakis gerek Arnavut ve gerek Sırp köylerinde gösterilen pederâne nasayih ve adl ü ihsan ile beraber vatan-ı muazzezimiz için pek büyük hizmetleriyle beraber Bilaç Kışlası ve hudud bölüğü karakollarına sa'y ve teşvik eseri olarak birçok âsâr vücuda getirtmiş olan mumaileyhe karşı eser-i hürmet olmak üzere mazbatamız bittanzim ahz kılındı.

6 Eylül 326

Mülazım-ı Sani	Kâtip Muavini	Mülazım-ı Evvel
Yüzbaşı	Yüzbaşı	Binbaşı [Mühürler]

قوت بدنیه‌یه، تزیید دماغه، دفع امراض

وملاله والحاصل وجودك مادی معنوی

صحت وعافیتنه ایتدیکی خدمت ارباب وقوف

وفنونك معلومیدر. بونك ایچون بوفن

جلیل القدرك كافهٔ مكاتبده تدریس وتعلیمی شرط

اعظمدر دینلسه سزادر. مع ذلك الیوم بر

چوق مكاتب عالیه وتالیه‌ده تعلیم ایدلمکده‌در.

اشته مغنیسا اعدادیسنجه‌ده بوكره درس

مذكور پروغرامه ادخال قلنمش وفخری معلملکنی

ده مكتب حربیهٔ شاهانه‌نك یتشدیریکی

اذكیای شباندن ملازم اول نوری افندی مع

الممنونیه قبول ایلمش اولمقله مومی الیه‌مجبور

بولندیغمز تشكرات مخصوصه‌مزك علناً بیانی

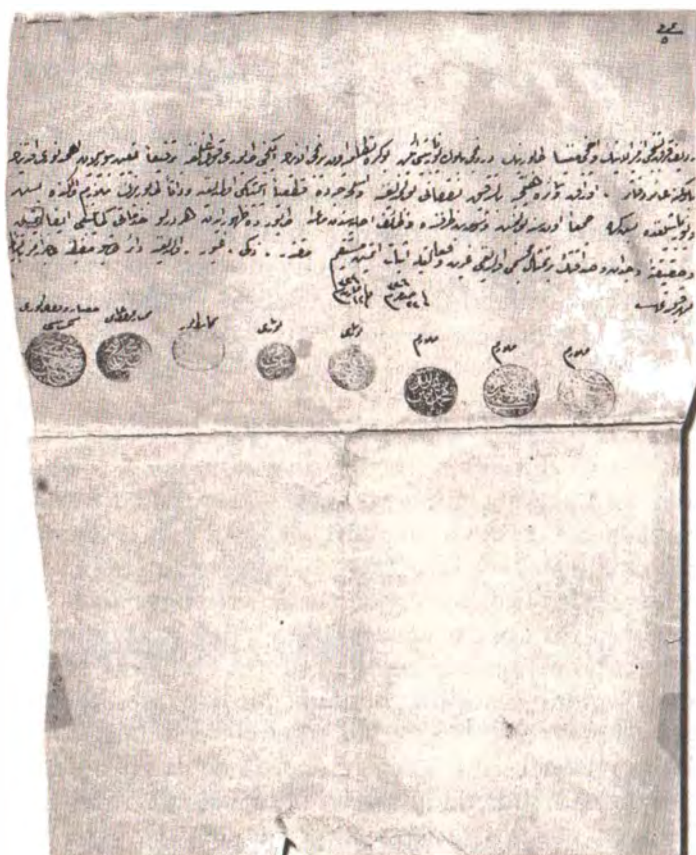
جریدهٔ فریده‌لرینی توسیط ایلرز.

Belge 4

Kuvvet-i bedeniyeye, tezyid-i dimağa, Def'-i emrâz ve melale Velhasıl vücudun maddi manevi sıhhat ve afiyetine ettiği hidmet erbab-ı vukuf ve fününun malumudur. Bunun için bu fenn-i celil-ül kadrin kaffe-i mekatibde tedris ve talimi şart-ı azamdır denilse sezadır. Ma'a zâlike elyevm birçok mekatib-i aliye ve taliye de talim edilmektedir. İşte Magnisa İdadisi'nce de bu kere ders-i mezkur programa idhal kılınmış ve fahri muallimliğini de mekteb-i harbiye-i şahanenin yetiştirdiği ezkiyay-ı şubbândan mulazım-ı evvel Nuri Efendi maa'l-memnuniye kabul eylemiş olmakla müma ilayhe mecbur bulunduğumuz teşekkürat-ı mahsusamızın alenen beyanını ceride-i feridelerini tavsit eyleriz.

Günümüz diliyle:

[Beden eğitiminin,] bedenin ve aklın güçlü olmasına, hastalık ve sıkıntıların uzaklaştırılmasına, kısacası vücudun maddi ve manevi sağlığına yaptığı hizmet bu dala aşina olan herkesçe bilinmektedir. Bütün bu nedenlerden dolayı, büyük bir değeri bünyesinde barındıran söz konusu sanatın, tüm okullarda eğitim ve öğretiminin yapılmasının kaçınılmaz olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bununla birlikte, söz konusu ders günümüzde birçok yüksekokul ve sonrası okullarda verilmektedir. Manisa İdadisi'nde de anılan ders programa dahil edilmiş, fahri öğretmenliğini Harbiye Mektebi'nin yetiştirdiği zeki gençlerden biri olan Üsteğmen Nuri Efendi memnuniyetle kabul etmiştir. Bu vesileyle adı geçen şahsiyete içten teşekkürlerimizi değerli gazeteniz aracılığıyla ilan ederiz.



Belge 5

Redif 45. İzmir Alayı'nın 3. Tabur'unun 4. Bölük yüzbaşısı iken bu kere nizamiye 11. Alay'ının 2. kolağalığı terfien tayin buyurulan Ahmet Nuri Efendi'nin bölüğüne ait defatir, evrak ve saire hakikatçe bittetkik noksanı bulunmadığına ve eslihaca da katiyen eksiği olmadığına ve zaten taburların mülazım-ı evvelliğinde beş ve yüzbaşılığında beş kere, ceman on sene bulunmuş ve şu müddet zarfında vezaif-i asliyesinden maada taburda zuhur eden her türlü hidematı kemayenbagi ifa etmiş ve hakikaten vicdan ve sadakatin bir timsal-i mücessemi olduğunu gayret ve faaliyetle ispat etmiş, müstakim, muktedir, zeki, gayur olduğuna dair işbu mazbata-i acizanemiz temhir kılındı.

22 Safer 326 / 12 Mart 324

Mülazım Mülazım Mülazım Yüzbaşı Yüzbaşı
[Mühürler]

الجواب
١١ آغستوس ٣٣٢

نومرو
٩٢

جده و چول حربی مقدمه‌سی حجاز قوه‌سی بولونان
قول اردوسی

سنه‌لرجه اوغراشدیغم اوجه بیلیورسکز که جده‌ده دها چول حربی مصادماتی قدر شدید
حوزنه بر محاربه کوره‌مامشدر . سوق ایتدیککز قوتده بسه‌ال مثلی قوتله اشغالنده
قوت ایتدیکی تحفظ قابلیتیله محافظ مواضع متینه‌دن طرد ایدلمی موفقیات
محدوده‌دن اولیه‌جق دولتیه استقبالنک نه مهیب سیئاتله جالیشدیغنی وطنده
مألوف بیلدیکی قوتی ایجاب ایدر ایسه نه حاضر قول کوستره‌جکنی بالفعل اولمسه
بولنمق دیوجه‌سیله غضنفرانه تأثیرات شرارشنک آتی ایچون یارلوقه میدانلرینه چیقان
[illegible] ایشبو مصادماتک قیمتی بر درجه دها اعلا ایتمشدر . شمدیه قدر وجودینه
مصادمه‌ده وعلی الخصوص حرب حرکاتنه اشتراک ایله وظیفه بیوردلرینه کمال بطالت‌ایله
ایفا ایدن باطبعه امرا و ضابطانی و عسکر قرداشلریمی عظیم تشکرلریمه ترویقا
تحیات‌ایله تبریک ایدر و بو اوغورده شایان غبطه مرتبه شهادتی احراز ایلین قهرمانلریمه
ده جنت یزدانده ناکه اولملرینی تضرع و نیاز ایلرم

مرتب قول اردو قوماندانی
وهیب
[illegible]

جده قول عمومیه قوماندانی عزت پاشا حضرتلرینه
چول حربی عملیاتی حقنده‌کی اثرلرندندر

مظفریتکزی قلبا تبریک و تبریک ایدرز . اهدا ایتدیککز ... شاد ایدیجی
اولمقدن ... محبت و شوقکزی دولتلو باطبعه امرا و ضابطان بادرلرمه
اوقوندی اولدقجه محبوبیتلرینه سلام و احتراماتمی تبلیغ رجا ایدرم
... شهدا ... روحلرینه ... فاتحه اوقونور . ... فقط اویله
اولدیغمی اعلاغ یکیه عذابه احیا بولنان مستقرحیت‌عیادلر .
مجدحیتک ظفرلرینه خطارینه استیف ... و مجروح ضابطلریمه
ایدیرک سلاملرک تبلیغنی رجا ایدرم ١٢ محرم ٣٣٥
قول عمومیه قوماندانی
احمد عزت

Belge 6

El-Cerb 11 Eylül 328 Numara: 13

Yemen'de Cebel-i Sob Müfreze Kumandanlığı'nda Bulunur İken Kolordu Emri

Silah arkadaşlarım iyice bilsinler ki Yemen'de daha Cebel-i Sob müsadematı kadar şedit, hunriz bir muharebe görülmemiştir. Sevk ettiğimiz kuvvetten beş-altı misli fazla eşkıyanın tahassun ettiği mahfuz kayalıklarla muhat mevazi-i metineden tardedilmesi muvaffakiyat-ı mühimmeden olup dolayısıyla eşkıyanın ne muhîb sebeplerle çalıştığı ve me'luf bildiği kuvvetin icap eder ise ne harikalar göstereceğini bilfiil anlaşılmış bulunmuş ve bu suretle gazanferane tesirat-ı mütevaliyesinin ati için parlak ümitler uyandırmış işbu müsadematın kıymetini bir derece daha i'la etmiştir. Şimdiye kadar vuku bulan müsadematta ve alelhusus Sob harekâtına iştirak ile vazife-i mevdualarını kemal-i sebat ve metanetle ifa eden bilcümle ümera ve zabitan ve asker kardeşlerimin azim teşekkürlerine terdifen gazalarını tebrik eyler ve bu uğurda şayan-ı gıpta mertebe-i şehadeti ihraz eden kardeşlerimin de rahmet-i Yezdan'a nail olmalarını tazarru ve niyaz eylerim.

Hürriyet-i Kolordu Kumandanı
Ferik Said

Kuva-yı Umumiye Kumandanı İzzet Paşa Hazretlerinin Cebel-i Sob Muharebesi Hakkındaki Emr-i Telgrafları

Muzafferiyet-i muktesebe an samîm tebrik olunur. Ecdadımızın ruh-ı pürfevkini şad eyleyecek olan asar-ı hamaset ve şecaatten dolayı bilcümle ümera ve zabitan biraderlerimle efrad-ı evladlarıma mahnuniyet-i kalbiyemizle selam ve ihtiramımın tebliğini rica ederim. Bütün karargâh heyeti şüheda ruhuna gözyaşlarıyla Fatiha okuyor. Fakat her bir İslam emindir ki ervah-ı necibe indallah ihya bugün mustakırr-ı cennet-i ulyadırlar. Mecruhinin zaferlerini hatıralarını istifsar ve mecruh zabitlerin alnından öperek selamımın tebliğini rica ederim.

Eylül 1328
Kuva-yı Umumiye Kumandanı
Ahmet İzzet

حضرتلو قوای محمودیه حمایه افندم

جبهه جدیده محاربه‌لری مظفریتله انجه یاپیلمش ساحه محاربه‌یه اشتراک ایدن

بوزباشی ... افندی حضرتلری فرقه تابعیه ایدلدیکی دائره جوابیه‌یده

بوزباشی ... حضرتلری فرقه مهاجمه قوه‌ده اتحادی نجبت محمود

مساعده‌یی تحریر ... فرقه‌ده قوماندان بولندیغم

استعفا ایتدیکی تاریخ آلدم بو محاربه‌ده فرقه‌یه تقدیم

ایدلمش ... بوکا دها اکمله بوقه .

اوده‌لیه عوده محاربه‌یه صحنه‌لری ... صحنه‌لره محاربه‌یه تحریر .

ایتدیم محاربه‌ی تقریرم ... اولیری بوزباشی حالیله ...

ساعت دوام ایدن قانلی محاربه‌ده تحمیله ایدن بوزباشی حالیله جسارتله

حالیله فعال اقتدار ... عخورزه غالب ایدن ... حالیده جلادت

اولمیوده انتصاب یاپیلمش ساعت محاربه‌ده ایدن سلاح ... ایکی

درجه‌ده جسارتیله ایدن ... اعدای بولندیغی مقدار ...

حفظ عامه حالوی وثبات بولنیورلر حقیقة حالا وجیبه متوالی اولدیغی

ذات عالیلرینه عرض ایدرم ... حضرتلرینه معروضدر .

جبهه جدیده محاربه‌لری ...

قوماندانی

...

Hafa'da Kuva-yı Umumiye Kumandanlığı'na

Cebel-i Sob Muharebesi muzafferiyetinde ancak yarım saat muharebeye iştirak eden Yüzbaşı Atıf Efendi'nin taburu tarafından temin edildiğine dair cereyan eden muamele neticesinde umumun muhabbet ve itimadını kazanmış olan fırka kumandanımız Nureddin Bey'in istifa ettiğini teessürle haber aldım. Bu muharebede müfreze kumandanı bulunduğum için muharebenin safahatını benden daha iyi bilen yoktur. Fırkaya takdim ettiğim muharebe takririm resmi raporları ve muharebe safahatını muhtevidir. On beş saat devam eden kanlı muharebede bihakkın hizmet eden Yüzbaşı Hızır Bey, Mülazım Faik Efendi gibi en kıymettar uzuvlarını kaybeden taburların hizmeti takdir olunmayıp da eşkıyayı yarım saat muharebede on silah kaptıran ve ikinci derecede hizmeti sebk eden bir taburun ilanı yüzünden bütün müfreze zabitanı gayet meyus ve müteessir bulunuyorlar. Hakikat-ı hali ve müracaat-ı mütevaliye üzerine arza mecbur olduğum maruzdur.

Cebel-i Sob Muharebesi'nde
müfreze kumandanı Binbaşı Nuri

Belge 8

İzmir'de 42. Alay Kumandanı
Kaymakam Nuri Bey'e

Karargâh-ı Kudüs:

Zat-ı âlinizi İzmir'de tebdil-i havada bulunduğunuz müddet zarfında bervech-i ati vazife ile tavzif ettim. Bu vazifeyi kemal-i dirayet ve faaliyet ile ifa edeceğinizden ümit varım.

1- Zat-ı âliniz 4. Ordu'nun İzmir vilayeti dahilinde murahhas oldunuz. Murahhas tabirinden maksat 4. Ordu için İzmir vilayeti dahilinde ve kabil-i tedarik olabilecek medar-ı iaşe ve techizata müteallik şeylerin mübayaa veya imal ve nakliyatına müteallik hususatından ibarettir.

2- 4. Orduya İzmir vilayeti dahilinde ne gibi şeyler peşin para ile veya taahhüt suretiyle tedarik ve ihraç olunabileceği hakkında derhal bir tetebbu yapıp bana üç yüz otuz üç senesi zarfında 4. Ordu için hangi zamanlarda ne miktar ve ne cins şeyin gönderilebileceği hakkında telgrafla malumat veriniz. İzmir vilayeti diğer bir ordunun iaşe ve sanayi mıntıkası dahil olduğundan bittabi 4. Ordu'ya gönderilecek şeylerin diğer ordunun ihtiyacatına dokunmayacak şeyler olması esastır.

3- İzmir vilayeti dahilinde geçen sene 4. Ordu ancak atideki şeyleri tedarik etmişti: Elli bin çuval, beş bin torba, beş bin kemre, dört bin kısa harp çapı yer kumaşı, kırk düzine çinko karavana, kırk üç demet ekmek sacı, dört yüz bin kilo üzümdür. Fakat bu makadir sizin gibi faal bir murahhasım olmadığından geçen

seneye ait olup bu sene bunun laakal birkaç misli fazla olmasını talep ederim! Bilhassa çuval pek mühimdir. Ne kadar zaman zarfında ne kadar çok güllü çuval tedarik edebilirseniz o kadar müteşekkir olurum. Ordaki/Hicaz'daki hastalarımıza hoşaf, üzüm suyu vermek için kuru üzüm de pek mühimdir.

4- Benim namıma müteahhitler ile veya fabrikatörler ile kontrato akd ü imza etmek hakkında size salahiyet vereceğim.

5- İkinci maddeye nazaran tetebbuatınızı icra eden bir hesab-ı cari açmak üzere sizin namınıza hangi bankaya ne kadar para göndermekliğimi de düşünüp teklif ediniz.

6- Tedarik edilecek şeylerin mutlaka bir refakat memuru refakatinde 4. Ordu'nun Pozantı İstasyonu'na gönderilmesi esas olduğundan emriniz altına ne kadar refakat memuru lazım ise onu da bildiriniz. Refakat memurundan maksat sevk memurudur.

7- Bu hususu vali beyefendiye müracaatta bulunmaya lüzum gördüğünüz halde teshilatı mucip olmak üzere sizi vali beyefendiye teveccüh eyledim. Ve müşarünileyhe zirde muharrer telgrafı keşide eyledim.

8- On güne kadar bu telgrafıma madde madde vazıh, kısa ve kâti cevabınıza muntazırım. Sıhhat ve afiyetinizi temenni ederim.

9- Bu vazifemi icra etmek için ne gibi sarfiyat-ı şahsiyeniz olursa kâmilen tediye edeceğim.

10- Ahval-i sıhhıyeniz veya aile ve ikamet mülahazatı size tevdi eylediğim bu vazifeyi ifaya gayr-ı müsaid ise onu da açıkça söylemenizi rica ederim.

1 Haziran 33
4. Ordu Kumandanı
Cemal

[illegible]

[illegible]

٢٢٢/٥/١٤

Belge 9

4. Ordu Erkân-ı Riyaseti'ne

42. Alay Kumandanı Nuri Bey'in namusu, vazife-i askeriyesine merbutiyetine benim kadar siz de vakıf ve şahit oldunuz. Tebdil-i havası bitmek üzeredir. Ahval-i hazıra-i vücudiyesinin ekalim-i harice katiyen gayr-ı müsaid bulunduğu tahakkuk etmiş mutedil bir mahalde üç ay hidemat-ı sabitede istihdamı hakkında rapor verilmiştir. Kıymetli bir ordu uzvunun beyhude ziyaı, Paşa Hazretleri tarafından tecviz buyurulmayacağına emin olarak kendisinin hiç olmaz ise yaz mevsimini burada geçirmesi için bir hizmet teklif ettim. Tamamıyla bitarafane olan maruzatımın iraesiyle emr-i devletlerine muntazır bulunduğumun Paşa Hazretleri'ne iblağını rica ederim.

14 Mayıs 333
11. Kolordu Kumandanı
Selahattin Adil

ح

انقره ده مدافعه ملیه وکالتی معاملات ذاتیه مدیریت علیه سنه

پیاده آلای قوماندانی قائمقام احمد ضیا بك دفع اولونان دعوت اوزرینه آنقره یه حرکت ایتدیکندن بر مسلمان بوراده کی تدقیقه تحقیق قومیسیونیتك بتون قائمقاملری ایچنده ایکی آلایه جنتعاده دن امرلرندن بر ذاته ... مرکز قوماندانی وظیفه مدت طوق اسم الشده بولنان پیاده آلای بیك الی اداره ایتمسه ناموسکار ... بر ضابط . ذات عالیلرینه بو بابده خیرلی ایتمکنی اساسی بر وظیفه م عرض ایدر دیبوسیه ایله عرض تبریکات ایلرم افندم ١٩ حزیران ٣٣٧

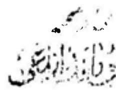
استانبول پولیس مدیری
میرالای
اسعد

Belge 10

Ankara'da Müdafaa-i Milliye Vekâleti
Muamelat-ı Zatiye Müdiriyet-i Aliyesi'ne

Piyade alay kumandanı Kaymakam Ahmet Nuri Bey vaki olan davet üzerine Ankara'ya hareket etmektedir. Mir mumaileyh buradaki tedkik ve tasnif komisyonunun bütün kaymakamlar içerisinde ikinci olarak çıkardığı ümeradan bir zattır. Bendeniz merkez kumandanı bulunduğum müddet zarfında emrim altında bulunan piyade alayını pek iyi idare etmiş namuskâr, dirayetli bir zabittir. Zat-ı âlilerini bu bapta haberdar etmeyi esaslı bir vazifem addeder ve bu vesile ile arz-ı tebrikat eylerim efendim.

19 Haziran 337
İstanbul Polis Müdürü
Miralay Esat



بولادیه
٢٨/١٠/٢٠

میرالای فوزی بك افندیه

فرقه‌مزده بولندیغی بر آی ظرفنده بوتون مسائلده و خدماتده ترکزیه وی صحبته ده پیاده
قوماندانی فوزی بك بو دفعه میرالایلغه ترفیع بیوریلدیغندن سکزنجی فرقه پیاده قوماندانلغنه
کیتمک اوزره در . مومی الیه فرقه‌مزده بولندیغی بر آی ظرفنده تکالیف شعبه اشتراك
سفا . بالخاصه ... گوستردیکی فعالیت خاطرلاتیر . قطعات عرصه وداع ایلدیکه
تقدیر ... محترم و فعالیتلی قاوصده آیرلمالرنده بیك متأثرز . بو خصوصده فرقه
ارقه‌داشلرمك حسیاتنه ترجمان اوله‌رق قائممقام . ... عرصه وداع
ایدلمسینه ... وظیفه‌لرنده ده موفقیت ... جناب حقدن تضرع ایلرم .
قطعاته تعمیم و بر صورتی میرالای فوزی بك افندیه تقدیم ایدلشدر .

فرقه قوماندانی
قائممقام
[signature]

Belge 11

30/1/38

Miralay Nuri Beyefendi'ye

Fırkamızda bulunduğu yedi ay zarfında birçok mesai-i memduha ve hidemat-ı bergüzidesi sebak eden piyade kumandanı Nuri Bey, bu defa miralaylığa terfi buyurularak 8. Fırka Piyade Kumandanlığı'na gitmek üzeredir. Mumaileyh, fırkamızda bulunduğu yedi aylık zamandaki samimi iştiraki, Sakarya Muharebatı'nın layezal günlerini hatırlatarak katiyane arz-ı veda eylemektedir. Kendilcri gibi muhterem ve kıymetli arkadaştan ayrıldığımıza pek müteessiriz. Bu hususta fırka arkadaşlarımın hissiyatına tercüman olduğuma kâniyim. Bugün kendilerine samimiyetle arz-ı veda eylerken yeni vazifelerinde dahi muvaffak-ı bilhayr buyurmasını Cenab-ı Hak'tan tazarru eylerim. Katiyane tamim ve bir sureti Miralay Nuri Beyefendi'ye takdim edilmiştir.

23. Fırka Kumandanı
Kaymakam Ömer

[illegible]

[illegible]

[illegible]

O. Fahreddin

Belge 12

... Kumandanlığı
Adana
29 Ocak 930
İstanbul'da Askeri Temyiz Divanı
azasından Ferik Fahrettin Paşa Hazretleri'ne

Halen 7. Fırka Liva Kumandanı olan Mirliva Nuri Paşa büyük harpte 332 senesi Hicaz kumandanlığınız zamanında 42. Alay Kumandanı olarak Medine muhasarasının ref'inde alayla bulunduğu ve alayın sancağ-ı harp ve imtiyaz madalyalarıyla taltif edildiğini tercüme-i halinde yazmaktadır. Resmî tercüme-i haline esas olmak üzere marülarz hususatın tevsikini arz ve istirham ederim efendim.

7. Fırka Kumandanı
Mirliva Kenan

Evet, buyurdukları gibi, Nuri Paşa ile Hicaz'da hiç unutamayacağım bir arkadaşlığımız vardır. Bir gün Mat-ma'u'l-Gazale denilen uzun ve pek mühim bir boğazı geçmeye çalışan kıtalığımızı asiler boğazın Bir-i Abbas cihetindeki mahrecinde ricata mecbur etmişlerdi. Yetiştim, hareketi durdurdum. Fakat bu sırada asiler karargâha ve telgrafçılara ait kırk-elli hayvanı boğazın ortalarında kain bir kuyu başında bastırıp öldürdüler. Buna yetişemedim.

Bu iki muvaffakiyetle şımaran asilerin geceleyin, onlarca malum, bizce meçhul göbek ve deliklerden baskınlar yapmaları ve arkamızı almaları pek muhtemel idi. Binaenaleyh şayet boğazda kalırsak Medine'de beni istihlaf eylemek üzere alay kumandanı Nuri Bey'i (ki hareketi görmek için mezunen karargâhıma gelmişti) eline kapalı bir emir vererek Medine'ye gönderdim. Sonra şiddetli bir taarruz ile asileri firara mecbur ederek boğazı geçtik ve Nuri Bey'in Medine'de zarfı açmasına hacet kalmadı.

Bunu müşarünileyhe olan emniyet ve itimadımı tarif ve tasvir için yazdım. Nuri Paşa Azrail'in boru çaldığı yerlerde gayet değerli bir zabittir.

4 Şubat 1930
Ferik Ö. Fahreddin

اصلاحه
17-5-931

قيمتلو قوماندانم افندم حضرتلرى

تلغرافنامه‌كزك افنديمزك وبنده‌كزك اوزرنده ناصل بر تأثير اجرا ايتمش اولديغنى دوشونه‌جك دكلم .
بيلمم اردوايچره بولنديغڭزدن بو خصوصى بزه ايضاحه حاجت يوقدر .

نجيب اولان بودركه ٢٨ سنه‌دن بيرى شانلى سزاوارده بيلدك بودر بو فداكارلقله فضيلتله
شرفله شانلى اردو ايچنده يتيشديكڭز و بيوككك ناحيه‌سى بر تورك جنرالى اولدقدن صكره هنوز
وجود عاليلرينه وزنده‌ده ايكن حكيمكدر . بوكا ضعف آرقه‌داشلريكزدن عجبا قاچ كشى نائل اولمشدر .
اولمشدر ويه‌جك درجه‌ده آزدر . حقيقت دييورم بوده دوغرو دكلدر . وطنك تاريخنده آتى
اردومزك يه جنراللرنده اولاجق و تكفل دقيقه باش بوله‌جقسكز . بو يولده افنديمزه تبريكه
شايان كوروردم . نجيب و كريم شيمكز . احساس نورى يارين ايله محترم سيماكز كوزولمش
اولدقده هيچ برزمان آيريلمجه التفاتكز اونودولميه‌جقدر . چوجقلريكز و توجهاتكزى
اكسيك ايتمه‌يكز افندم حضرتلرى .

سزى تقدير ايله سلامله‌رم
...
فقط

Fethi

Belge 13

Islahiye 17 Mayıs 1931

Kıymetli Kumandanım Efendim Hazretleri

Tekaütlüğünüzün efendimizin ve bendenizin üzerinde nasıl bir tesir icra etmiş olduğunu düşünecek değilim. Yıllarca ordu içinde bulunduğumuzdan bu hususları bize izaha hacet yoktur. Bahtiyarlık budur ki 38 senelik hayatı şaibesiz olarak bin bir türlü fedakârlıklarla, hizmetlerle, şerefle, şanla ordu içinde geçtiğinden ve yüksek nasiyeli iken çekilmektir. Buna zayıf arkadaşlarınızdan acaba kaç kişi nail olmuştur. Olmamıştır denecek derecede azdır, çekilmek diyorum, bu da doğru değildir. Vatanın tehlikeli anında ordumuzun yine generallerinden olacak ve bilfiil vazife başında bulunacaksınız. Bu yüzden efendimizi tebrike şayan görürdüm. Necip ve kerim şimeniz, asalet nuru parlayan muhterem simanız gözümün önünden hiçbir zaman ayrılmayacak. İltifatlarınız unutulmayacaktır. Çok yaşayınız ve teveccühünüzü eksik etmeyiniz efendim hazretleri.

Sizi takdis eden eski bir muavininiz ve
Kaymakam A. Fethi

T.C.
M.M.V.
Ş. A. Kumandanlığı
S: 1803

ISLAHİYE
14 / 5 / 931

Nuri paşa hazretlerine

Bütün silah arkadaşlarımla arzı tazimat eder zatı alilerinin emir ve kumandası altında geçirilen mesai zamanlarının daima en derin hürmet ve şükran ile yad edileceğini arz eder ellerinizden öperim ef.

15. Ağ. A. kumandanı
Miralay
[signature]

Belge 14

Huzuru âlilerine

Maraş
14-5-1931

Pek muhterem efendim

Alay kumandanlığı vasıtasıla ve kemali teessürle umumi vedanamenizi tebelluğ eyledim. Her askerin en şerefli ve en son merhalesi zatı âlileri gibi şerefli ve lekesiz bir surette tekaüt olmaktır. Ebedi sıhhat ve afiyetinize dua eder, teveccühat âlilerinin bakasını rica eylerim efendim

2. P. A. K. m
Kay
Mehmet Nemettin

Belge 15

Dörtyol
14/5/1931

Muhterem Paşa Hazretleri

Nabihengâm olan tekaütlüğünüzü işittik. Zati alilerini cidden temin ederim ki bu ayrılıktan müteessir oldum. Muhabbet ve muzaheretinizin bize pek değerli muvaffakiyetler temin edeceği bir sırada ve beklenmeyen bir zamanda çekilmenizi hatıra bile getirmezdik.

Zatıalilerine muvaffak, mesut ve uzun ömürler dilerken bütün alay zabitan ve efradının ihlas ve ihtiramatını takdim eder var candan saygılarımı arz ederim efendim

alay 41. K.
mra
Mümtaz

Belge 16

Ek 2
Ahmet Nuri Diriker'in Resmi Askerlik Özgeçmişi

TUĞGENERAL AHMET NURİ DİRİKER'İN ASKERİ SAFAHAT BELGESİ

Sicili	**1312-23**
Sınıf ve Rütbe	**Piyade-Tuğgeneral**
Baba Adı	**Necip**
Ana Adı	**Ayşe Kâfiye (Rusçuk)**
Doğum Yeri ve Tarihi	**Rusçuk/1291**
Duhulü	**16 Nisan 1310**
Nasbı	**30 Ağustos 1929**
Memleketi	**Rusçuk**
Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer	**Adana**
Eşinin Adı ve Evlilik tarihi	**Naciye/07 Mart 1317**
Aile Lakabı	**Tunalıoğlu**
Çocukları	**3 Kız, 1 Erkek**

1- ASKERLİK SAFAHATI

(Teğmen) 05 Ağustos 1312'de Mektep'ten mezun olarak 3 ncü Ordu 65 nci Alay 1 nci Tabur 4 ncü Bölüğe Teğmen olarak atandı. Selanik'te 17 ncü Tümen'e katıldı. 1312 Osmanlı-Yunan Harbine katılmak üzere 08 Kanun Evvel 1312'de Taburuna iltihak etti.

(Üsteğmen) 30 Eylül 1313'te Üsteğmenliğe terfi etti. Yunanlılarla yapılan mütarekeye göre Termopil karşısına ileri karakol gözetleme memurluğu görevine atandı. Daha sonra Manisa Alayı'na mensup 2 nci Tabur 1 nci ve 2 nci Bölüklerin komutanlığına tayin edildi.

(Yüzbaşı) 03 Nisan 1319'de Yüzbaşılığa terfi ettirildi. 04 Kanun Evvel 1323'te Kula Redif Taburu Kura Çekimi Memurluğuna tayin edildi.

(Kıdemli Yüzbaşı) 17 Kanun Evvel 1323'te Kıdemli Yüzbaşılığa terfi ettirildi. 24 Kanun Evvel 1324'te Koçana Mevki Komutanlığına tayin edildi. İstanbul'da Hareket Ordusu'na mensup 61 nci Alay 4 ncü Tabur Komutanlığına nakledildi. 08 Kanun Sani 1326'da Taburuyla Yemen'e gitti.

(Binbaşı) 14 Teşrin Sani 1327'de Binbaşılığa terfi ettirildi. Birinci Dünya Savaşı başlangıcına kadar Yemen'de görev yaptı. Çanakkale Cephesinde başlangıçtan, savaşın bitimine kadar 14 ncü Tümen 42 nci Alay Komutanı olarak görev yaptı. Medine Kuşatmasına karşı Güney Müfrezesi Komutanlığına tayin edildi.

(Yarbay) 08 Eylül 1332'de Yarbaylığa terfi ettirildi. İzmir'de 4 ncü Orduya tayin edildi. Daha sonra Levazımat-ı Umumiye Başkanlığınca İstanbul'a zahire sevkinde görevli heyetin başkanlığına tayin edilmiştir. 1337'de İstanbul Merkez Komutanlığı emrindeki 1 nci Alay Komutanlığına tayin edildi. Milli Mücadelede 18 nci Tümen Komutan Vekilliğine, daha sonra 23 ncü Tümen'de Tugay Komutanlığına tayin edildi.

(Albay) 15 Teşrin Evvel 1337'de Albaylığa terfi ettirildi. Milli Mücadele esnasında 8, 18 ve 23 ncü Tümenlerde Tümen Komutan Vekillikleri görevinde bulundu. 07.11.1338'de İzmir Emval-i Metruka 6 ncı Mıntıkaya tayin edildi. 03.12.1338'de Garp Cephesi 2 Nolu Divanı Harp Başkanlığına tayin oldu. 15.07.1339'da Bolu Kalem Riyasetine, 08.06.1341'de 41 nci Tümende Tugay Komutanlığına, 23.01.1927'de 2 nci Tümende Tugay Komutanlığına, 15.09.1928'de Büyük Komutanlık Kursu Muallimliğine tayin edildi.

(Tuğgeneral) 30 Ağustos 1929'da Tuğgeneralliğe terfi ettirildi. 10.09.1929'da 7 nci Tümen'e Tugay Komutanı olarak tayin edildi. Bu görevdeyken 19.05.1931'de emekliye ayrılmıştır.

2- HİZMET SÜRESİ

01 Haziran 1931'den itibaren emekli sayılmıştır. 37 Yıl 1 Ay 3 Gün fiili, 1 Yıl Yemen, 4 Ay Hicaz, 1 Yıl Yunan Savaşı, 2 Yıl İtalya Savaşı, 1 Yıl Balkan Savaşı, 5 Yıl Birinci Dünya Savaşı, 3 Yıl İstiklal Savaşı ve 3 Yıl Şark Hizmetinden Kıdem Zammı olmak üzere toplam hizmet süresi 53 Yıl 4 Ay 12 Gün'dür.

3- KATILDIĞI SAVAŞLAR

A) Osmanlı-Yunan Savaşı
B) Bulgar İsyanı
C) Arnavutluk İsyanı
D) Yemen, Asir, Sana, Amra Muharebeleri
E) Birinci Dünya Savaşı
   1- Çanakkale'de Yarbay Kazım (KARABEKİR) komutasındaki 14 ncü Tümene bağlı 42 nci Alayın Komutanı olarak Güney Grubu'nda Kerevizdere Muharebeleri'ne katılmıştır.
   2- Hicaz Muharebeleri
F) İstiklal Harbi ((Sakarya Savaşı, Mangal Dağı, Köse Abdal, Dua Tepe, Kartal Tepe, Köseler Geçidi)
G) Doğu İsyanları (Şeyh Sait, Haco, Deh, Pervari İsyanları)

4- ALDIĞI NİŞAN VE MADALYALAR

A) Yunan Madalyası (23 Zilkade 1314)
B) Harb-i Umumi Madalyası (1332)
C) Gümüş Liyakat Harp Madalyası (15 Şaban 1334)
D) Kılıçlı Üçüncü Mecidi Nişanı (5 Zilhicce 1335)
E) İstiklal Madalyası (23 Kasım 1926)

Bu Askeri Safahat Belgesi, Tuğgeneral Ahmet Nuri DİRİKER'e ait "Subay Şahsi Dosyası" kayıtlarına göre düzenlenmiştir. 17 TEMMUZ 2007

Birsen KAŞLI
Sivil Memur
Belge Araştırma Uzmanı

Murat BABUCOĞLU
Sivil Memur
Belge Araştırma Uzmanı

17 TEMMUZ / 2007

Sermet TAKTAK
Personel Albay
MSB Arşiv Müdürü

Belge 17

Ek 3
42. Piyade Alayı'nın Tarihçesi

1879'da Bağdat'ta kurulan 42. Piyade Alayı, 1912'de başlayan Balkan Savaşı'na kadar; bugünkü Irak'ın güneyinde Bağdat, Basra, Kerbela, Kütülamare bölgelerinde isyanlar bastırmış ve muhtelif muharebelere katılmıştır.

1912 Balkan Savaşı'nda Yunanistan'da Struma Kolordusu'nun içerisinde Selanik bölgesini savunma görevini üstlenmiştir. Selanik kuzeyinde tertiplenen 42. Piyade Alayı, asıl kuvvetlerinin taarruzları kendi cephesine yönelmiş olmasına rağmen, mevzilerini terk etmediği gibi, zaman zaman da mevzilerinden çıkarak düşman içlerine baskınlar düzenlemiştir. Ancak, genelde harbin kaybedilmesi üzerine antlaşma gereği, alay 9 Kasım 1912'de ve hiç terk etmediği Selanik'te silahlarını teslim etmek zorunda kalmıştır.

42. Alay 1915'te bu defa Çanakkale'de, Kerevizdere Muharebeleri'nde; düşmanların bile büyük takdirlerine mazhar olacak ölçüde savaşarak Çanakkale Zaferi'nin birinci derece kahramanları sırasına geçmiştir. Çanakkale'de dört taburlu olarak muharebe eden 42. Piyade Alayı'nın zayiatı; subay ve er olarak 991 şehit, 2.486 yaralı ve 168 kayıptır. Alay, Osmanî ve Mecidî madalyaları ile taltif edilmiştir.

1916 yılında alay Hicaz Cephesi'nde 12. Kolordu emrinde olarak Suudi Arabistan'da görevlendirilmiş ve iki yıl Arabistan'ın cehennemi güneşi altında susuz ve gıdasız Mekke ve Medine bölgelerinde muharebelere katılmıştır. İngiliz ve Araplara karşı Medine'yi yoksulluk içersinde, insan gücünün üzerinde direnç ve cesaretle savunan 42. Alay'a "Medine Muhafızları" unvanı verilmiştir. Çok kanlı geçen muharebelerde alay komutanı düşmanın eline geçmesin diye alay sancağını yaktırmıştır. Muharebelerin devamı sırasında alay komutanı dahil bütün subaylar şehit olmuş, geriye 156 er kalmıştır. Alay 1. derece altın savaş ve üstün cesaret madalyaları ile taltif edilmiştir.

42. Alay 1921'de 15. Kafkas Tümeni'ne bağlı olarak yeniden kurulmuştur. Alay Koçgiri Aşireti Ayaklanması'nı bastırmış, daha sonra katıldığı Rum çetelerinin tenkis harekâtında 42. Piyade Alayı büyük bir ün kazanmıştır.

Ağustos 1921'de 42. Alay bu kez 4. Piyade Tümeni'nin kuruluşunda Sakarya muharebelerine katılmıştır. Alay bu muharebelerde de parlak geçmişine yakışır cesaret ve kahramanlıklar sergilemiştir. Sakarya'da Mangaldağı'na Yunanlılar hiçbir zaman erişememiştir. Sakarya'da Alay Komutanı Hüseyin Avni Bey, tabur ve bölük komutanları dahil bütün subaylar ile erbaş ve erlerin tamamına yakını şehit olmuş, muharebe bittiğinde 42. Piyade Alayı'ndan, büyük kısmı yaralı olmak üzere geriye bir asteğmen ve 79 er kalmıştır.

Ağustos 1922'de 42. Alay Büyük Taarruz'a iştirak etmiş, kendisine hedef olarak verilen Elvanlar bölgesini ele geçirmiş, Güzelim Dağ muharebelerini kazanmış ve Ege istikametinde muharebelere devamla kaçan düşmanı takip ederek 400 kilometre yol yürümüştür.

42. Piyade Alayı; Selanik'te, Çanakkale'de Medine'de, Rum Pontus imhasında, Sakarya'da, Büyük Taarruz'da çok sıkıntılar çekmiş fakat bunların hepsine cengaverliği, yüksek morali ve disiplini sayesinde göğüs germiştir.

Şimdi Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı belgelerinden 42. Alay'a ait bölümü aynen okuyorum: "Yüksek alınlı, yüksek şerefli, kahraman 42. Piyade Alayı daima askerlik tarihinin birincisidir. Ve bu alay ebediyen iftihar edilecek tarihi bir şöhrete maliktir..."

(42. Alay'ın son komutanı Emekli Tümgeneral Osman Pamukoğlu'nun, *Unutulanlar Dışında Yeni Bir Şey Yok* adlı kitabından, s. 20 vd.)

Ek 4
Çanakkale Cephesi, 42. Alay'ın Harp Ceridesinden Bölümler ve Diğer Yazışmalar

Bu ekte Binbaşı Ahmet Nuri kumandanlığında Çanakkale Cephesi Kerevizdere muharebelerine katılan 42. Piyade Alayı'nın savaş kayıtlarının tutulduğu harp ceridesinden bölümler sunulmuştur.

42. Alay, Yarbay Kâzım (Karabekir) komutasındaki 14. Tümen'e bağlı olarak bölgeye gelmiş ve 1915 Temmuzu'ndan itibaren karşısındaki Fransız kuvvetleriyle çatışmalara girişmiştir.

Müttefik kuvvetlerin Çanakkale Boğazı'nı karadan ele geçirme hedeflerini gerçekleştirme yolunda stratejik bölgelerden biri olan Kerevizdere de Anafartalar, Zığındere ve Conkbayırı gibi kahramanlık destanlarının yazıldığı bir mahşerdi. 3 kilometre uzunluğundaki dar bir vadide karşılıklı siperlerin yer yer 30 metreye kadar yaklaştığı ve Çanakkale kara savaşlarının başından sonuna değin çok çetin muharebelerin gerçekleştiği bu bölgede Fransız kuvvetleri arkalarındaki müttefik donanmasının desteğine rağmen, Türk savunması karşısında ilerleyememişler ve Ocak 1916'da bölgeyi tahliye etmek zorunda kalmışlardır. Bu muharebeler sonunda Fransızların 10 bine yaklaşan kaybına karşı Türk tarafı da 10 binin üzerinde şehit vermiştir.

(Ayrıca bkz. Oral, "Çanakkale - Kerevizdere 1915", *NTV Tarih*, Sayı: 7, s. 28-34; *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, c. V, 3. Kitap.)

[illegible]

Belge 18: 42. Alay'ın harp ceridesinden bir sayfa

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım	Mülâhazât
		24 Temmuz Cuma akşamı gecesi de 42. Alay 3. Tabur ve 41. Alay 3. Tabur 55. Alay'ı tebdil edecektir. 2- Tebdil hakkında vermiş olduğum talimata aynen riayet olunacaktır. 3- 42. Alay Kumandanı 55. Alay karargâhında bulunacak ve birinci hattın kumandanı olacaktır. 4- İkinci hat kumandanı Binbaşı Sami Bey olacaktır. Mûmâileyhin emrinde 55. Alay 3. Tabur ile 42. Alay 4. Tabur ve 55. Alay 4. Tabur bulunacaktır. 55. Alay 3. Tabur bulunduğu yerde kalacak, 42. Alay 4. Tabur ve 55. Alay 4. Tabur kumandanları fırka karargâhına derhal müracaatla yerleri ve zaman-ı hareketleri hakkında malumat alacaklardır. 5- İleriden çekilecek taburlar Soğanlıdere'deki fırka mıntıkasında istirahat edecekler ve fırka ihtiyatını teşkil edeceklerdir. Bunlar 42. Alay 1. ve 2. Tabur ve 4. Tabur ile 55. Alay 1. ve 2. Tabur'dur. 6- Yeni tertibat hakkındaki kroki merbuttur. 7- Esnâ-yı tebdîlde büyük bir sükûnet ve intizamla beraber kuvve-i maneviyenin yüksek bulundurulması hatırdan çıkarılmamalıdır. 14. Fırka Kumandanı Kaymakam Kâzım	

		Alay Emri Numara: 65 Soğanlıdere 19/20 Temmuz 331 1- Alay büyük ağırlıklarını yarın akşam gurûbdan mukaddem 3. Tabur'dan Mülazım-ı Evvel Halil İbrahim Efendi kumandasıyla Kilye İskelesi vasıtasıyla Çanakkale'ye geçirilecek ve oradan Biga'ya naklolunacaktır. Halil İbrahim Efendi hareketten mukaddem beni görecektir. Taburların saka hayvânâtı Bittabî gitmeyecektir. 2- Alayımızın üç taburu birinci hatta, dördüncü taburu ikinci hatta olmak üzere tebdil edilmesi hakkında fırka emri gönderildi. Tebdil hakkında şifahi bazı beyanatta bulunacağımdan taburlar kumandanlarıyla zabitan ba'deâz-zevâl yarın saat ikide alay karargâhı civarında toplanacaklardır. 3- Yarın akşam 1. ve 2. taburlar birer zabit kumandasıyla icabı kadar küçük zabitanı 41. Alay mıntıkasına	

Belge 18 (çeviriyazı)

Tarihi / Dak./Saat	*İkamet Mahalleri*	*Vukuat Üçüncü Kısım*
20 Temmuz 331	Soğanlıdere	göndereceklerdir. Ve bunlar tekrar avdet etmeyeceklerdir. Yalnız irâe-i tarîk için her bölükten ikişer kişi bunlar miyânından ayrılıp taburlarını mahallerine götüreceklerdir. Tebdil için ayrıca emir verilmeyecektir. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Birinci hattın sûret-i işgaline dair tarassut mahallinde fırka kumandanlığından ahz ettiğim emr-i şifâhîde 40. Makineli Tüfek Bölüğü dahi alayla beraber birinci hatta bulunacağı emrolunduğundan ikinci hatta bulunan mezkûr bölük kumandanına zirdeki emir verilmiştir: 40. Alay Makineli Tüfek Kumandanlığı'na Soğanlıdere 19 Temmuz 331 8:00, sonra 1- Bugün fırka kumandanının yanında idim.

21 Temmuz 331	Soğanlıdere	2- İlerideki kıtaatın tebdil edilmesini emir verdi. Bunun için alay Perşembe gecesi 41. Alay'ı, Cumartesi gecesi 55. Alay'ı tebdil edecektir. Ve alayın üç taburu da birinci hatta bulunacaktır. Bundan başka 40. Makineli Tüfek de teker tüfek olarak birinci hatta üç mahalde mevzi hazırlamış olacak. Dördüncü tüfek de geride yedek olarak mahfuz bırakılacaktır. Alayın tebdilinde ahz-ı mevzi etmek üzere şimdiden Kerevizderesi Vadisi'ni anfland ateşiyle dövecek bir surette ayrı ayrı üç tüfek mahallinin tayini ve alayın tebdili ile ahz-ı mevki edilmesi lazımdır. Bittabî intihâb ettiğiniz mevkii bir kroki ile alaya bildiriniz. Zannederim 41. Alay'ın makineli tüfekleri intihâb olunacak mahallerdedir. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Birinci hatta gidilmezden evvel alay zabitanı toplanılarak düşmanın ve kendimizin vaziyeti hakkında ve muharebedeki düşmanın harekâtı ve ona ne suretle mukabele edileceğine dair şifahi olarak izahat-ı lâzıme verilmiştir. Ve 40. Makineli Tüfek Bölüğü Kumandanlığı'ndan tüfeklerin hatt-ı harbde ne yolda tabya edileceğine dair verdiği takrirle

Belge 19

İkamet Mahalleri	Tarihi / Dak./Saat	Vukuat Üçüncü Kısım
		yazılan emir zîrde mündericdir. 42. Alay Kumandanlığı'na İkinci hattan 20 Temmuz 331 Dünkü emirnâme-i kumandanîlerinde talep buyrulan izahat ber-vech-i zîr arz olunur. 1- 41. Makineli Tüfek Bölüğü'nün taht-ı işgalinde bulunup bölüğümüz tarafından işgali derdest bulunan makineli tüfek mevâziini müş'ir kroki merbuttur. 2- Krokide görüleceği vechile birinci hatta bulunan ve düşman siperinden ancak yirmi beş metre mesafeye vaz edilmiş olan iki tüfek Kerevizderesi'ni inflanda almakta olduğu gibi ikinci hattın sol cenahında bulundurulan iki tüfekten en soldaki tüfek dahi mezkûr Kerevizderesi'ni ve karşıdaki sırtları tamamen ateş altında bulundurmaktadır. 3- Dördüncü tüfek ise tamamen ihtiyattta ve Yassıtepe sırtlarını ateş altına bulunduracak surette mevzide durmaktadır. 4- Geride bulunan tüfekler birbirinden bin adım aralıklı uzakta bulunmaktadır. Binaenaleyh bunlar münferit tüfek halinde istimal edilecektir. 5- Maksat Kerevizderesi'ni infland ateşi altında bulundurmak ve buradan ilerlemesi muhtemel düşmanı tevkif etmekten ibaret olduğuna göre maruz siperlerden mâadâ mezkûr vadiyi ateş altına ve inflanda alacak mevzi yoktur. Bu sebeble bu

		mevâziin aynen kabulü ve buraların işgali icap eder. Zaten birinci hat piyade siperlerinin solunda ve krokide müteferrik surette görülen birkaç mangalık siperler ancak geceleri geriden sürülen miktâr-ı kâfi piyade kuvvetiyle işgal edilmektedir. Gündüzün bu kuvvetler azaltılmaktadır. Makineli tüfek ateşine mâni değildir. Binaenaleyh üçüncü tüfek için Kerevizderesi'ni ve civarındaki sırtları ateş altına alabilecek mevzi dahi ancak haritada irâe edilen ve elyevm mevcut bulunan mevzidir. Bölüğün kızaklı ve kısmen ağır sehpalı tüfeklerden ibaret bulunmasına binaen ilaveten arz etmek isterim ki esasen Kerevizderesi ve sırtlarını yalnız cepheden ateş altına

Belge 20

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım
		almak için en münasip mevzi ikinci hattın sol cenahında ayrıca münasip mahallere iki tüfeklik mevziin ihzârı ve tüfeklerin kâmilen bu mevâzide bulundurulması sol cenahın ehemmiyetine karşı maksadı temin eder ve tüfeklerin beyhude yere henüz bir iş görmeden tahribinden sıyânet edilmiş olur zannındayım efendim. 40. Makineli Tüfek Kumandanı Yüzbaşı Rıza 40. Makineli Tüfek Kumandanlığı'na Soğanlıdere 21 Temmuz 331 8:45, evvel C. 20 Temmuz 331 tarihli takririnize cevaptır. 1- Kolordu kumandan[ı] paşa hazretleriyle fırka kumandanı bey bir iki gece mukaddem Kerevizderesi'ndeki siperleri gezmişlerdir. Esnâ-yı teftîşte Kerevizderesi'ni gayet güzel inflanda alacak müteferrik üç tüfek mahalli mevcut olduğunu görmüşlerdir. 2- Ben henüz ileri siperleri görmediğim için bir fikir beyan etmeyeceğim.

22 Temmuz 331	Soğanlıdere	3- Fırkanın mevkiinde firka kumandanının tarifatına nazaran üç tüfeklik bulunacağı mevki tahminî olarak şu vechile irâe edilmiştir. [Kerevizderesi'ni dövmek üzere] bulunacak ve bir tüfek sakat olduğu surette 4- Bölüğünüz kâmilen birinci hatta ihtiyatta bulunan tüfeğiniz hemen onun yerine kâim olacaktır. 5- İkinci hatta takririnizde bildirdiğiniz mahallerde 41. Makineli Tüfek Bölüğü bulunacaktır. 6- Birinci hatta bulunan ve kumandan paşanın tasvip ettiği yerler, orada bulunan tabur kumandan ve zabitânının malumatı olacağı şüphesiz olduğundan tahkîk-i keyfiyet edilmesi ve neticenin beyanı matlûbdur. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Taburların zabitân ve efradı Soğanlıderesi'ndeki meydanlıkta vakt-i zevâlden bir saat mukaddem toplanarak alay sancağı çıkarılmış ve tarafımdan harbe dair hal ve zamana münasib bir nutuk söylenmiştir ve alay müftüsü tarafından dahi alayın muzafferiyeti ve muvaffakiyeti için dua edilmiştir ve gurûb-ı şemsi müteakip 1. ve 2. taburun bir gece evvel sevk ettiği mütebâkî kuvvetleri de birinci

Belge 21

Tarihi / Dak./Saat	*İkamet Mahalleri*	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
23 Temmuz 331	Kerevizdere	hattı işgal etmek üzere Soğanlı'dan hareket etmiştir. Alay karargâhı da 7:00 sonrada Soğanlı'dan hareketle Kerevizdere'deki 55. Alay karargâhına nakletti. Bu gece düşmanın şiddetli top, tüfek, bomba ateşi devam etmiştir. Taburlar tulû-ı şemsten mukaddem 41. Alay'ı tebdil ederek mıntıkayı işgal eylediler ve sûret-i işgali hakkında 1. ve 2. tabur ve makineli tüfekten talep edilen raporlar bittevhîd fırka kumandanlığına arz-ı malumat edildi. İşgal krokisi merbuttur. 42. Alay 1. Tabur Kumandanlığı'na 23 Temmuz 331
mevkilerine yerleşti	Alay Kerevizdere	1- Bölüğünüzün cephesi kaç metredir. 2- İhtiyat bölüğü hangi bölüğün kaç metre gerisindedir. 3- Ve siperler saat kaçta teslim alınmıştır. 4- Düşmandan ne malumat vardır. Fırkaya malumat verileceğinden iki saate kadar cevap verilmesi. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri

		42. Alay Kumandanlığı'na 23 Temmuz 331 Saat 9:00, evvel 1- Gece siperler 2:30, evvel ila 3:30, evvelde teslim alındı. 2- 1. Bölük'ün cephesi 150 metre, 2. Bölük'ün cephesi 200 metre, 4. Bölük'ün cephesi 150 metredir. 3- İhtiyat Bölüğü olan 3. Bölük 1. ve 2. bölüklerin elli metre gerisindedir. 4- Düşmana dair şimdiye kadar hiçbir malumat alınamadığı maruzdur. 1. Tabur Kumandanı Binbaşı Tevfik 42. Alay Kumandanlığı'na 23 Temmuz 331 Saat 10:00, evvel Taburumuz 22/23 Temmuz 331 kable'z-zevâl saat ikide ileri hattı 41. Alay 2. Tabur'dan teslim almıştır. Taburun üç bölüğü ileride, bir bölüğü ihtiyattadır. İleriki bölükler de birer takımı avcı hendeklerinde, diğer ikişer takımlarını istinat bulundurmaktadır. Sağ cenahın düşmanla olan mesafesi 70, sol cenahın 30 metre tahmin olunmaktadır. Sağ cenahın tarassut mahalli tahminen 20 metre mesafedir. Düşman ara sıra kendi avcı hattının vakit buldukça kum torbalarıyla ufak tefek siper yapmakta olduğu 6. Bölük Kumandanı'nın raporundan anlaşılmıştır. Düşman sabaha kadar seyrek bir surette her zamanki âdeti üzere ateş etmiş ve bomba atmıştır.

Belge 22

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
		Mıntıkamızın sol cenahında Kerevizderesi'nin şarkında iki manga kuvvetinde bir avcı hendeği yaptığı ve bu avcı siperinde düşman hakkında başka malumat olmadığı maruzdur. 2. Tabur Kumandanı Binbaşı Ahmet Süreyya 42. Alay Kumandanlığı'na Kerevizdere 23 Temmuz 331 Dün gece ber-mûceb-i emr-i kumandanî birinci hatta işgali icap eden üç makineli tüfek mevziinden birinin mevcut olan siperi işgal ve diğer iki tüfek mahalli dahi tayin ve tüfekler geride mahfuz bir mahalle alınarak istihkâm efradı tarafından siperlerin bu geceden itibaren sürat-i ihzârı diğer takrîr-i âcizî ile istirham edildiği malûm-ı âlî-i kumandanîleridir. Merbuten takdim kılınan krokide tüfek mahalleriyle her tüfeğin hangi istikametlere icrâ-yı tesir eyleyeceği ayrıca işaret edildi. Mezkûr krokinin mütalaasından anlaşılacağı üzere sol cenaha mevzû' ve Kerevizderesi mansabına doğru vadiyi yan ateşine alan tüfek mevziinin esnâ-yı tesliminde bölüğümüz heyet-i zabitanınca nazar-ı dikkati câlib görülüp gündüz tekrar bittetkik anlaşılan bazı mühim mevaddın ber-vech-i zîr arzına müsaraat cümle-i vezaiften addedilmiştir. 1- Sol cenahtaki tüfeğimizin 250 metre ilerisinde dereye amûden düşman tarafından bir râh-ı mestur açılmaktadır.

		2- Bu râh-ı mestur, dereye karîb bir mahalde makineli tüfek mevziimize karşı yapılan bir mangalık mükemmel bir siperle dereye vasledilmiş ve dereyi de geçerek orada görülmekte olan bir ağaca takriben üç hatve kadar yanaşmıştır. 3- Bu yolun düşman tarafından her gece tezyidine çalışıldığı ve nihayet evvelden mevcut ve krokide kırmızı hatla irâe edilen bir râh-ı mestur vasl edilmek istenildiği anlaşılmıştır. Ağacın bu râh-ı mestur [ile] arasında tahminen on beş hatve kadar bir mesafe vardır. Halbuki düşmanın hafr etmekte olduğu siper dahi ağaca üç hatve yaklaştığına nazaran düşmanın kazdığı râh-ı mestur nihayetiyle evvelden mevcût râh-ı mestura kadar 18 hatvelik bir mesafe kaldığı tezahür eder. Düşmanın kazma kürekleri siper kenarlarında müşahede edildi. 4- Mevzû' makineli tüfek, geceleri düşmanın çalışmasını işgal etmek

Belge 23

Belge 23Tarihi /	İkamet Mahalleri	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
		[tek ateşli] için tamamen râh-ı mestur nihayetine tevcih ve tespit edilmiştir. *Mütâlaât*: Maruz iki râh-ı mestur birbirine birleştiği taktirde birinci hattı geriden tehdide muvaffak olacağı şüphesizdir. Bu sebeble buna daha ziyade mâni olmak ve hatta sarf-ı nazar ettirmek için ikinci hatt-ı müdafaanın sol cenahından geceleri ileri sürülmekte olan üç dört mangalık bir kuvvetin maruz düşman siperini yandan tesirli bir surette tamamen ateş altına alabilecek bir vaziyete gelinceye kadar daha ileriye sürülmesi ve bu kuvvetin aynı zamanda lâ-ekall bir takım mevcuduna iblâğ olunması ve sol cenahtaki cebel bataryamız tarafından bu siperin ateş altına alınmasının temini muvafik gibi zannedilmektedir. Îfâ-yı mukteza-yı hâl menût-ı rey-i âlî-i kumandanîleridir. 40. Makineli Tüfek Bölük Kumandanı Yüzbaşı Rıza Hayreddin 14. Fırka Kumandanlığı'na 23 Temmuz 331 Saat 5:00, evvel 1- Hatt-ı harbin sol cenahı alayın 1. ve 2. taburları tarafından 22/23 gecesi gurûb-ı şemsten mukaddem tamanen teslim alınmıştır. 2- 1. Tabur, 41. Alay'ın 1. Tabur mahallini teslim almış cephede sıra ile 1., 2., 4. bölükler

bulunup 3. Bölük tabur ihtiyatı olarak 1. ve 2. bölüğün elli metre gerisindedir.

1. Bölük'ün cephesi 150, 2.'nin 200, 4.'nün 150 metredir.

3- 2. Tabur, 41. Alay'ın 2. Tabur mahallini teslim alıp sağdan sıra ile 5., 6., 7. bölükler cephede, 8. Bölük taburun sol gerisinde ihtiyattadır. Birinci hatta bulunan bölüklerin birer takımları siperleri işgal edip ikişer takım istinatları beş on adım siperler gerisindedir. 5. Bölük'ün cephesi 80, 6. Bölük'ün 70, 7. Bölük'ün cephesi 80 metredir.

4- 40. Makineli Tüfek Bölüğü'nün taburlarla aynı zamanda birinci hatta gelip 41. Makineli Bölük'ünü tebdil etmiştir. Bu bölüğün bir tüfeği taburun 2. Bölük'ü mıntıkasında diğer bir tüfeği 4. Bölük mıntıkasında ve Kansızdere'yi ateşler ile dövecek surette tabya edilecek ve 3. Tüfek Kerevizderesi mansabını dövmek

Belge 24

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım
23 Temmuz 331		üzere 7. Bölük mıntıkasına tabya edilmiştir. 4. Tüfek ihtiyat olarak gerideddir. 5- Düşman siperlerinde tüfek, top, bomba ateşi fasılalı surette bazen hafif bazen şiddetli surette devam etmektedir. 6- Taburların düşman siperlerine mukabele için fevkalade kum torbasına ihtiyaç olduğu tabur mıntıkalarını esnâ-yı teftişimde gördüm. Gönderilmesi istirham olunur. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri 3. Tabur fırka ihtiyatındadır. Taburların yüzde yirmi efradı Soğanlıdere'deki ordugâhta talimlerle meşguldür. Yarın gece 55. Alay mıntıkası da bermûceb-i emir 41. ve 42. alayların 3. taburlarıyla tebdîl edileceğinden mezkûr taburlar da 1. ve 2. taburlar misillü bir gece evvel zabit ve efrat göndererek mıntıkalarda bulundurulması tabur-ı mezkûr kumandanlıklarına emir verilmiştir. 42. Alay 3. Tabur Kumandanlığı'na Alay Karargâhı 23 Temmuz 331 Saat 7:15, evvel 1- Her bölükten birer zabit kumandasında birer takımın 55. Alay'ın 1. Tabur mıntıkasına gönderilerek bir gece siperlerde bulundurulması ve bu suretle vukûf peyda ettirilmesi.

2- Gidecek olan dört takım da bir yüzbaşının taht-ı emrinde bulundurulması muktezidir.

3- Bundan maksat yarın akşam tebdil keyfiyeti[ni] kolaylaştırmaktır.

4- İki posta neferi mutavassıt telefonda bulundurunuz.

42. Alay Kumandanı
Binbaşı
[Ahmet Nuri]

1. ve 2. taburlar tarafından işgal olunan 41. Alay'ın mıntıkasını gezerek lüzum gördüğüm bazı ihtiyacı zirdeki raporumla fırka kumandanına arz eyledim.

14. Fırka Kumandanlığı'na

23 Temmuz 331
Saat 2:10, öğleden sonra

Müsta'celdir

1- 41. Alay'ın teslim ettiği mevâkii dolaştım. Siperlerin ve râh-ı mesturların pek ziyade kum torbasına ihtiyacı vardır.

Belge 25

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım

2- Makineli Tüfek Bölüğü ve tüfeği Kerevizderesi mansabını dövmek üzere tabya etmiş ise de iki tüfeği Kansızdere'yi dövmek üzere henüz siperlerin olmamasından dolayı birinci hatta tabya edilememiştir. Ehemmiyete derkâr olan siperlerin hemen bu akşam vücuda getirilmesi için kum torbası ve kalas gibi malzemenin gönderilmesine ve bir miktar istihkâm efradının ifrazına müsaade buyrulması müsterhamdır.

42. Alay Kumandanı
Binbaşı
Ahmet Nuri

Akşamüzeri yine düşman top ve bombasıyla endahta başladığından 1. ve 2. taburlardan fasılalarla zirdeki raporlar alındı.

42. Alay Kumandanlığı'na

Kerevizdere
23 Temmuz 331
Saat 2:25, sonra

1- Düşmanın bu âna kadar vaziyetinde bir tebeddül görünmedi. Piyade ateşi şiddetle devam etmektedir.

2- Siperlerde şimdiye kadar zayiatım yoktur. İhtiyat bölüğünden torpillerin tahribatıyla on beşi mütecaviz mecruh şimdiye kadar iki tane de şehit buldurulabilmiştir.

3- Gerek şehit, gerek mecruh hakiki olaraktan henüz tahakkuk etmedi.

4- Sol cenaha Şevket Efendi'nin kumandasında gönderdiğim iki takımdan bir saat evvel Şevket Efendi'den aldığım malumatta düşmanın oraca bir teşebbüsü olmadığını bildiriyor ve düşman korkusundan her tarafa top torpil atmakta ise de şimdiye kadar bir şeye teşebbüs edecek bir hali görülemediği maruzdur.

2. Tabur Kumandanı
Binbaşı
Ahmet Süreyya

42. Alay Kumandanlığı'na

Kerevizdere
23 Temmuz 331
Saat 7:40, sonra

1- Düşmandan hiçbir malumat alınamadı.

2- Düşman 1. Bölük cephesine bugün fasılalı bomba attı.

3- Düşman sol cenahtan ilerlemek istediği anlaşılıyor.

4- Siperler teslim alındıktan sonra daha hafriyat yapılamamıştır.

Dünkü bombardımanda harap olan siperler ve irtibat sandıkları tanzim ettirilmiştir.

5- Birçok kum torbasına ihtiyaç vardır.

Belge 26

İkamet Tarihi / Dak./Saat	Mahalleri	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
		6- Bugün askere zeytin ve üzüm verilmiştir. Akşama sıcak yemek verileceği maruzdur. 1. Tabur Kumandanı Binbaşı Tevfik Bu Dahi 23 Temmuz 331 Saat 8:30, sonra [Saat] 7:40 (sonradan) şimdiye kadar ekseriyetle 4. Bölük mıntıkasında olmak üzere on kadar torpil düşman tarafından mıntıkamıza endaht edilmiş. 4. Bölük'ten üç yaralı bir şehit olduğu haber alındı ve tahrip edilen bir siperin ateşin kesilmesini müteakip hazır bulunan istihkâm efradı tarafından tamirine başlanacağı tabur mıntıkasında amade olundu. Hafif ve pek hafif ateş teati edildiği maruzdur. 1. Tabur Kumandanı Binbaşı Tevfik Bu Dahi 23 Temmuz 331 Saat 10:10, sonra 1. Bölük'ten bir nefer şehit ve bir nefer mecruhtur. Düşman torpilinden bir siper tahrip olunup üç nefer kalmış ise de çıkarılmıştır. Tahrip edilen siper ateş hafifledikten sonra tamir olunacağı, başka şâyân-ı ehemmiyet bir şey olmadığı maruzdur. 1. Tabur Kumandanı Binbaşı Tevfik

Düşman 7:00 (evvelde) şiddetli makineli tüfek vc torpil endahtına başladı. Bilhassa sol cenahtaki 2. Tabur mıntıkasında pek ziyade tahribat ve zayiat yaptı. Bu sırada 2. Tabur'dan bir posta neferi gelerek düşmana dair malumat vermiş ise de bittabi şâyân-ı kabul görülmediğinden zirdeki emir yazılmış ve aynı zamanda 1. Tabur ve Makineli Tüfek Bölüğü kumandanlarından da malumat talep cdilmiştir.

2. Tabur Kumandanlığı'na

24 Temmuz 331

7:15, evvel

Şimdi taburunuzdan bir nefer geldi, düşman daradan ilerlediğini bildirdi. Düşman oraya her zaman bir kuvvet gönderir. Maamafih mevcut kuvvetiniz kâfidir. Hemen mukabele ediniz ve gerinizdeki sırta 41. Alay'ın 3. Tabur'undan bir takım gelecektir. Oradan kuvvet talep ediniz. Fırkaya arz edilmek üzere keyfiyeti tahriren bildiriniz. 1. Tabur Kumandanı'na sizlere muâavenet etmek üzere emir verilmiştir.

42. Alay Kumandanı

Binbaşı Ahmet Nuri

Belge 27

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
		1. Tabur Kumandanlığı'na 24 Temmuz 331 7:30, evvel 2. Tabur'la daima muhabere ediniz. Kuvvete ihtiyacı olursa ihtiyattaki bölüklerle kendisine muavenet edersiniz ve orada cereyan eden halin tahkikiyle fırkaya bildirilmek üzere iş'ârı. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri 1. Tabur Kumandanlığı'na 24 Temmuz 331 8:00, evvel 41. Alay'ın 3. Tabur Kumandanı sizin sol tarafınıza gidiyor. Vürûdunu bir tenvîr tabancasıyla bildirecekti. Kendisiyle muhabere edebilirsiniz ve hale nazaran tedâbîrde bulunursunuz. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Makineli Bölük Kumandanlığı'na 24 Temmuz 331 9:00, evvel Sol cenahta, yani 2. Tabur'un mıntıkasında cereyan eden ahvali tahkik edip bildiriniz. Makineli tüfeğin birini bir mecburiyet hâsıl olmadıkça bildirmeyiniz. Düşmanın vadideki siper tahkimatını tespit edilmiş tek ateşle taciz ediniz.

Makineli bölük efradından ve tüfeğinden zayiat varsa beyan ediniz.

42. Alay Kumandanı
Binbaşı Ahmet Nuri

Cevaben alınan raporların sureti ber-vech-i zîrdir.

42. Alay Kumandanlığı'na

Kerevizdere
24 Temmuz 331
9:04, evvel

1- Şimdi siperlerde idim, gerek bizim taraftan gerek onların tarafından el bombası ve tüfek ateşleri şiddetle devam ediyor. Torpiller fevkalade tahribat yapıyor. Henüz zayiatın miktarı belli değil.

2- Efradı ben görmedim. Yalnız iki posta gönderdim ahvali malumat vermek için gönderilmiştir. Fazla efrad Kerevizderesi'nde bulunan mangalarındadır.

3- Kerevizderesi'ne iki takım kuvvetinde asker gönderdim.

4- Katiyen telaş etmem. Efradın kuvve-i maneviyesi de yerindedir. Muradullahtan fazla bir şey olmaz. Gelecek düşmana süngülerimizin hazır olduğu maruzdur.

42. Alay 2. Tabur
Kumandanı
Ahmet Süreyya

Belge 28

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
		Bu Dahi 24 Temmuz 331 10:05, sonra 1- Muharebe eski şiddetiyle devam ediyor. Düşman top, torpil ve bomba istimâl ediyor. 2- Zayiat hakkında henüz malumat yoktur. 3- Sağ cenahımıza 1. Tabur'dan bir bölük gelmiştir. 3. Tabur'un sol cenaha geldiğine dair bir şey yoktur. Sol cenahta yalnız Mülazım Şevket Efendi kumandasında iki takım kuvvet olduğu maruzdur. 2. Tabur Kumandanı Binbaşı Ahmet Süreyya 42. Alay Kumandanlığı'na 24 Temmuz 331 10:15, evvel Sol cenahımız 2. Tabur'la daima irtibatta bulunuyor. Vaziyette tebeddül yoktur. 2. Tabur Kumandanlığı'ndan ahval ayrıca sual olundu. Malumat vürudunda arz olunacaktır. 42. Alay 1. Tabur Kumandanı Binbaşı Tevfik 42. Alay Kumandanlığı'na 24 Temmuz 331 5:05, sonra Şimdi 2. Bölük mıntıkasından geldim. Tüfek yerini tayin ettim ve kendisine tarif ettim. Yetmiş

kum torbası verildiği takdirde bu akşam derhal ihzar edeceğini söyledi. Kum torbalarının gelmesi behemehâl elzemdir. Gelmeden şayet Hüdâ-negerde bir mühim zaman gelirse, siperi yıkıp ateş etmekten başka çare olmayacağını son tedbir olmak üzere arz ederim.

40. Makineli Tüfek
Bölük Kumandanı
Yüzbaşı
Rıza

Düşman şu sırada mıntıkamızı bomba vc torpillerle dövmekte iken bütün topçu ateşi de sağ cenahımızdaki 10. Fırka cephesine tevcih edilmiş ve müteakiben piyadesi de hücum etmiş idi. Fakat avn-i Hak'la hücumları def olunduğu haber alındı. Binaenaleyh düşmanın cephemizde hücum etmesi ihtimaline karşı zirdeki emir verilmiştir.

Belge 29

İkamet Mahalleri	Tarihi / Dak./Saat	*Vukuat Üçüncü Kısım*
		1. Tabur Kumandanlığı'na Kerevizdere 24 Temmuz 331 9:10, evvel Düşman hücum etmek gibi bir teşebbüste bulunursa bütün kuvvetinizle mukabele ederek def ve tardına ve düşmanın birinci siperinde yerleşmeye gayret ediniz. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Filhakika düşmanın cephemizde de bazı hücum nümayişleri yaptığı 1. Tabur Kumandanı'nın zirdeki raporundan anlaşılmıştır. 42. Alay Kumandanlığı'na 24 Temmuz 331 11:15, evvel 4. Bölük Kumandanı, 2. Tabur cephesindeki düşman hücum hazırlığı yaptığını 2. Tabur'dan aldığı malumat üzerine bildirmiştir. Bizim cephemizdeki düşmanın da bazı mahallerde müteaddit avcıları siperlerden ileri fırlamışlarsa da edilen ateş üzerine tekrar siperlerine döndüğü arz olunur. 1. Tabur Kumandanı Binbaşı Tevfik

		Fakat 2. Tabur'dan hiçbir malumat alınamadığından vaziyetleri hakkında malumat talep edildi. 2. Tabur Kumandanlığı'na 24 Temmuz 331 11:25, evvel Vaziyet hakkında vereceğiniz malumata intizar etmekteyim. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri 42. Alay Kumandanlığı'na Kerevizdere 24 Temmuz 331 10:10, sonra 1- Düşmanın ahvalinde şimdiye kadar hiçbir tebeddül görülmemiştir. 2- Şimdiye kadar üç torpil attı, birkaç da el bombası atmıştır. Mütebaki piyade ateşi devam ediyor. 3- Sol cenaha bir takımlık keşif kolu Şevket Efendi'nin kumandasında gönderildiği maruzdur. 2. Tabur Kumandanı Binbaşı Ahmet Süreyya

Belge 30

Tarihi / Dak./Saat	*İkamet Mahalleri*	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
		Vakt-i zevâlden üç saat sonra idi ki top ve bomba ateşi kesildiğinden ortalık sükûnet bulmaya başladı. Biraz sonra da 1. Tabur Kumandanı'ndan zirdeki rapor alındı. 42. Alay Kumandanlığı'na 24 Temmuz 331 3:20, sonra Ateş kesilmiştir. Ara sıra teati ediliyor. Vaziyette tebeddül yoktur. Bazı efrat ve keşif kolları tarafından siperlerin ilerisinde bulunan tüfeklerden birkaç adet getirilmiştir. Yarın takdim kılınacaktır. 1. Tabur Kumandanı Binbaşı Tevfik Mahâzâ düşmanın her an taarruzu muhtemel olduğundan taburların ne suretle mukabele edeceklerine dair ber-vech-i âtî emir verdim. 1 ve 2. Tabur Kumandanlıklarına 24 Temmuz 331 4:10, sonra Düşmanın hücûm-ı muhtemeline karşı şiddetle mukabele oluncaktır. Muharebe vaziyet tayin edinceye kadar ihtiyat peksimetlerinden başka fazlaca olarak bir günlük daha ekmek celp edilmesini kumandan bey emrediyor. İhtiyat cephanesi taburların yüzer sandıktan aşağı olmayacaktır. Noksan ise cephane memuru Ahmet

		Efendi'den alınması ve fazla bomba dahi fırka gönderecektir. Her halde gayet müteyakkız bulunarak inâyet-i Hakla muvaffakiyet teminine elbirliğiyle çalışılması matlubdur. Şimdi fırkadan aldığım emirde behemehâl birtakım kuvvetin taburun sol cenahı gerisinde yapılan boş siperlerinde ahz-ı mevki etmesi emrolunmuştur. Yani kuvvet, taburların gerisindeki hatta değil hat gerisinde deniz kenarına yakın yapılan boy siperlerinde bulunacaktır. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Maamafih düşmanın bugün yarın cephemizde bir taarruz etmesi memul idi. Binaenaleyh fırka kumandanına telefonla ahz ve telakki ettiğim emirde 55. Alay'ın tebdilinden sarfınazar edildiğinden 55. Alay Karargâhı'nın

Belge 31

İkamet Mahalleri	Tarihi / Dak./Saat	Vukuat Üçüncü Kısım
		yerinde ibkasıyla alay karargâhının evvelce 41. Alay karargâhının bulunduğu mahalle nakli ve 1. ve 2. taburların oradan idare edilmesi de bildirilmişti. Alınan emir mucebince hemen mezkûr mahalle nakledildi ve taburlara malumat verildi. 2. Tabur Kumandanlığı'na Kerevizdere 24 Temmuz 331 7:15, sonra Bombadan tahaffuz için efradı siperde bulundurunuz. İhtimal oradan düşman taarruza kalkacaktır. Gayet müteyakızâne hareket ediniz. Allah'tan istediğimiz, onun taarruzudur. 42. Alay'ın süngüleri korkak düşmanı def etmeye ve onun ilk siperini zapt etmeye her vakit kâdirdir. Bu suretle hareket, bütün taburun cesur ve azimkârane hareketine intizar etmekteyim. Ben 1. Tabur'da, yani eski 42. Alay'ın yerindeyim. Her saat raporları orada beklerim. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Düşman [saat] 7:40 (sonra)da kemâ fi's-sâbık bomba endahtına başladı ve topçu ile de râh-ı mesturları ve gerideki hatları bütün gece mütemadiyen ateş altında bulundurdu.

25 Temmuz 331	Kerevizdere	Şu sebeple de efradın iaşesi pek müşkil oldu. Saat 4:30 (evvel)de düşmanın topçusu siperlerimize ateşe başladı. Ağır toplarıyla, torpilleriyle kısmen siperleri tahrip ettiği gibi bilhassa Kerevizderesi'ndeki ihtiyat mevakiini şiddetle dövdü. Buna mukabil topçularımız da epeyce düşmana mukabele etmiştir. Bazıları da kısa düşmüş olmakla fırkaya bildirildi. Telefon hattı koptuğundan 55. Alay Kumandanlığı'na da ayrıca yazıldı.
Bombardımandan düşman ikinci hat siperlerine çekildi (not)		14. Fırka Kumandanlığı'na Kerevizdere 25 Temmuz 331 1- Top bombardımanından düşman askerleri ikinci hat siperlerine çekildiler. 2- Bizim topların, şarapnellerin bir kısmı siperlerimize düşüyor. 3- Cephe siperlerimizin kısm-ı âzamı bombardımandan harap oldu. 4- Düşman, ateşi en ziyade Kerevizderesi'ne tevcih etmiştir. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri

Belge 32

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım

5. Bölük Kumandanlığı'na

25 Temmuz 331

Hareketiniz şâyân-ı takdir görülmüştür. Taltifinize son derece çalışacağım. Kendinizi bir bölük kumandanı şimdiden biliniz. Bölük mevcudu ne kadarsa bana bildir.

Alay Kumandanı
Binbaşı
Ahmet Nuri

2. Tabur Kumandanlığı'na

25 Temmuz 331

Düşmanın yerlerini zapt ettiğinizden dolayı sizi tebrik ederim. Siperleri hemen kendinize göre takviye ediniz. Katiyen bırakmayacak vechile yerleşiniz. Kuvvetinizi hüsn-i istimâl ediniz. Pek çok kuvvet zayiata sebebiyet veriyor. İhtiyacınız olursa hemen arkanızda bulunan 41. Alay 3. Tabur'a müracaat ediniz. Size muavenet edecektir. Mezkûr tabur kumandanlığına da yazdım.

Yerleşeceğiniz siper zahrında taburunuzun barınması için düşmanın her türlü ateşinden masun olacak surette yerleşiniz.

42. Alay Kumandanı
Binbaşı
Ahmet Nuri

Bunun üzerine zaten 1. Tabur cephesinden de düşmanın tart edildiği haber alınmıştır. Binaenaleyh 2. Tabur'la irtibat hâsıl edilmesini

		emreyledim vc vukû-ı hâli fırka kumandanlığına bildirdim. 1. Tabur Kumandanlığı'na 25 Temmuz 331 2. Tabur ileriden bir siper zapt etmiştir. Behemehâl siz de bir siper ileri atılarak 2. Tabur'la irtibat hâsıl ediniz. Yekdiğerinize muavenet ediniz. Zapt ettiğiniz siperi gayet güzel takviye ediniz. Düşmanın mukabil taarruzuna mukabele edecek surette iyice yerleşiniz. Sağınızdaki 55. Alay'la da irtibatı muhafaza ediniz ve ateş hattı[nı] müsellesî bir kırmızı bez ile yani flama ile gösteriniz. Flama 1. Bölük'e dikilmiştir. Tabur ile bir yerde birleşmeli ki mukabil taarruza muvaffakiyetle mukabele olunsun ve hiçbir vechile o yer terk olunmasın ve bana her saat halinizden malumat veriniz. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri

Belge 33

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
		14. Fırka Kumandanlığı'na Kerevizdere 25 Temmuz 331 1- Sol cenahtaki 2. Tabur düşmanın ileri siperini zapt etmiştir. Zayiat ziyade olduğu için kuvvet talep ediyor. 2- 41. Alay 3. Bölük'ün mezkûr tabura yakın bulunması. Topçumuzun attığı mermilerden bizim askerimiz de müteessir oluyor, biraz ileri attırılması. 3- Cephane noksanlaştı. İkinci Hat Kumandanlığı'na yazdım. Henüz gelmedi, irsali istirham olunur. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Bu sırada alayın cephesi gerisine gelen 41. Alay 3. Tabur ihtiyatımızı teşkil ettiği emrolunuyordu. Binaenaleyh bundan bahisle zapt ettiği siperlerde sebat edilmesi lüzumu 2. Tabur'a tebliğ edilmekte idi. 42. Alay Kumandanlığı'na Tarassut mahallinden 25 Temmuz 331 11:30, evvel 1- 41. Alay'ın 3. Taburu şimdi aldığı emir mucebince sizin alayın cephesi gerisine geliyor. Sizin ihtiyatınızdır.

2- Sizin 3. Tabur'unuz üç bölüğü ile ikinci hattın sol cenahına yerleşti.

3- 55. Alay sol cenahla Kansızdere istikametinde sizin sağ cenahınıza yardım edecektir.

4- İhtiyatınızı ilerlettim.

5- Zapt olunan siperi hemen tahkim ediniz. Silah ve efrat zayiatınızı derhal bildiriniz ki hemen ikmal edeyim.

6- Size bomba ve cephane, kum torbası gönderiliyor.

7- Allah muîniniz olsun. Muvaffakiyetinizi tebrik eder zabitan ve efradın gözlerinden öperim.

Fırka Kumandanı
Kaymakam
Kâzım

2. Tabur Kumandanlığı'na,

25 Temmuz 331

Fırka Kumandanlığı'ndan şimdi aldığım emirdc siperlerin zapt olunduğundan dolayı tebrik ederek cümlenizin gözlerinden öpüyor. Cephane, bomba gönderdim ve daha göndereceğim. 41. Alay 3. Tabur, sizi

Belge 34

Tarihi / Dak./Saat	*İkamet Mahalleri*	*Vukuat Üçüncü Kısım*
		takviye etmek üzere şimdi Kerevizderesi'ne gelmesi için emir verilmiştir. Fırka kumandanının memnuniyetine, tebrikatına layık olduğumuzu irâe etmek için bulunduğunuz yeri gayet güzel kum torbalarıyla takviye ediniz. Torbaya ihtiyaç varsa göndereyim. Her saat halinizden beni haberdar ediniz. Fırka kumandanına bildirilmek üzere zabit ve efrat zayiatınız varsa hiç olmazsa takribî olarak bildiriniz, ikmal edilecektir. Yarım saate kadar cevap beklerim. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri
5. Bölük'ün kahramanlığı İstiğnam edilen malzeme		5. Bölük düşmanın ikinci siperine girince üç zabit ve yüzü mütecaviz efradı süngüledikten sonra siperleri işgal ederek 30 tüfek, müteaddit şapka, bomba ve cephane vesaire iğtinam etmiştir. 1. Tabur da aldığı emir mucebince 2. Tabur'la irtibatını tesis etmek üzere sol cenahta bulunan 4. Bölük'ten bir takımı ilerletmekte iken düşmanın sağdan ve soldan makineli tüfek ateşleri gittikçe kesb-i şiddet etmiştir. Fakat bu ateş 5. Bölük'e daha ziyade tesir yaptığından mevcut kuvvetle orada barınmak mümkün olamayacağını görerek eski siperine çekilmiştir.

Belge 35

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım
		Halbuki 2. Tabur bilahare fazla zayiat verdiği için mevcudu azalmış, binaenaleyh emr-i müdafaa güçleşmiş idi. Zira düşman mütemadiyen sol cenahı bombalarıyla dövmekte idi. 42. Alay Kumandanlığı'na 25 Temmuz 331 1- Mıntıkamızın sol cenahını düşman el bombalarıyla tahrip etmiştir. Tahrip olunan mahalde şimdiye kadar 10 kadar şehit, 15 kadar mecruh vardır. 2- Tahrip edilen siperler tamir edilmekte ise de çuvalları[n] bir an önce yetiştirilmesi maruzdur. 42. Alay 2.Tabur Kumandanı Binbaşı Ahmet Süreyya Bunun için 1. Tabur ihtiyatını teşkil etmekte bulunan 41. Alay 3. Tabur'dan 12. Bölük 2. Tabur'a i'zâm kılındı ve bulundukları mahalde sebat edilmesi tekrar emrolundu. 1. Tabur Kumandanlığı'na 25 Temmuz 331 41. Alay 3. Tabur'un yanınızdaki bölüğünü sol cenahtaki 2. Tabur'a gönderiniz. Rıza Bey de bir makineli tüfek [ile] behemehâl 2. Tabur'un cephesini dövecek vechile tehdit etsin. 1. Bölük Yüzbaşısı Ahmet Efendi'nin ifadesine nazaran 150 mevcudu varmış. El-hâsıl taburunuz 2. Tabur'a

		nazaran zayiatı azdır. Makineli tüfek de cephenizde var, idare ediniz. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri 2. Tabur Kumandanlığı'na 25 Temmuz 331 *Aceledir* Bulunduğunuz mahalde sebat ediniz. Şimdi 41. Alay 3. Tabur geliyor, sizi takviye edecektir. Zinhar bulunduğunuz mevkiden geri gelmeyiniz, mûcib-i mesûliyettir. Bölükler burada akşama kadar sebat ederlerse akşama kadar birçok taburlar kendilerini takviye edecektir. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Aradan çok zaman geçmeden 2. Tabur'dan bölüğün adem-i vusûlüne dair bir rapor daha aldım. Cesurâne mukabele edilmesini tavsiye eyledim.

Belge 36

İkamet Tarihi / Dak./Saat	Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım
		Bütün gün devam eden şiddetli ateşlerden siperler hemen kâmilen harap bir hale gelmiş olduğundan mevcut torbalar kâfi gelmemektedir. Binaenaleyh bu hususa dair fırkadan alınan emir taburlara tebliğ kılınmış ve icrası talep edilmiştir. 1. Tabur, 2. Tabur, 3. Tabur, Makineli Tüfek Bölüğü Kumandanlıklarına 25 Temmuz 331 Fırka Kumandanı bey bütün zabitana selam ediyorlar, muvaffakiyet dua ediyorlar. Çuval kâfi olmadığı, mahallinde kum çuvallarını takviye etmek için bulunduğu yerden toprak tedarik edilemezse başka yerden toprakla siperlerin takviye edilmesi bütün zabitana tembih edilmesini emir buyurdular. Pek ziyade çuval yığarak mahsur bir halde bulunmayı münasip görmüyorlar. Şimdi Varşova [ve] İvangrad'ın sükûtu ve Fransızca beyannameler gönderilmiştir. Bunları gayet çevik bir iki efrat vasıtasıyla veyahut sinerekten düşman siperine yaklaşıp attırmaya gayret ediniz. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri

23 Temmuz 331 muharebe takriri	*Bu muharebede alayın zabitan ve efradı fevkalade metanet ibraz ederek yarıdan ziyadesi şehit ve mecruh düşmüştür.* Bu gece efrada yemek verilememiştir. Bunun da sebebi yolların şehit ve mecruhin ile dolu olmasından ileri gelmiştir. Bütün mecruhin ile dolu olan sargı mahalli bütün gün kâmilen ateş altında bulunduğundan mecruhin muavenetsiz bir halde kalmıştır. Bütün gece de fasılalı surette bomba ve top ateşi devam etmiş ve düşmanın gece baskınları da şu suretle def edilmiştir. 25 Temmuz 331 Cumartesi günü icra edilen muharebe takriridir Kerevizderesi Kerevizderesi mıntıkasında 42. Alay'ın işgal ettiği mevakide muharebe ber-vech-i âtî cereyan etmiştir.

Belge 37

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
		1- Temmuz'un yirmi beşinci günü tulû-ı şemsle yani kable'z-zevâl saat dörtte top ateşi bermutad başladı. Saat yedide top düellosu kesb-i şiddet etti. Bu zamanda alayın vaziyeti merbut kroki ile irâe edilmiştir. [Kroki birkaç sahife evvele merbuttur.] 2- Düşman topçusu bilhassa ağır toplarıyla ve bomba endahtıyla siperleri tahrip ve Kerevizderesi'nde bulunan ihtiyat mevakiini şiddetle dövüyor idi. Saat on buçuğa kadar devam eden düşmanın top, bomba ateşiyle siperlerimizin ekserisi ve tarassut mahalleri tahrip olundu. Bizim taraf topçuları da endahtlarıyla düşman siperlerini pek ziyade tahrip ettikleri görülüyordu. 3- Top düellosu esnasında tarafeynce tüfek ateşi de başlamıştı. Alayın sağ cenahında 1. Tabur'dan sıra ile 1., 2., 4. bölükler bulunuyordu. Düşman, tahmini bir tabur kuvvetiyle 1., 2. bölükler üzerine taarruz etti. 55. Alay'la 42. Alay arasındaki siperler fevkalade tahrip edilmiş, burada bulunan müdafiin kâmilen şehit ve topraklar altında kalmıştır. Bundan bilistifade düşman bir makineli tüfek alayın sağından Kerevizderesi'ni dövecek surette alay karargâhı üzerine birinci hat siperlerinin gerisine kadar sürmüştü. 1. Tabur'un 3. Bölük'ü de 2. ve 4. bölükleri takviye ettiği için elde kuvvet kalmamış idi. Kerevizderesi'nde çeşme ve civarında silahsız dolaşan efratla, muhabere için maiyyetimde bulunan efrada şehit tüfeklerini verip düşmana

		ilerlemesiyle geriye çekilmek gibi tavırlarda bulunan efrat üzerine revolverimle mevcut kurşunları sarf ederek elde ettiğim birkaç mangalık kuvvetle makineli tüfekle ilerleyen kuvvet üzerine ateş icra ettirdim. Düşman barınamayıp derhal makineli tüfeğini alarak eski siperine ricat ettirilmiştir. Düşmanın taarruzda bir manga kadar kuvveti 2. Bölük siperlerine girmiş ise de kâmilen tepelenmiş, bilahare bir zabit kumandasıyla bir takım kadar kuvvet tekrar mezkûr siperlere duhule muvaffak olmuşsa da barınamayıp kâmilen süngülenmiştir.

Belge 38

İkamet Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım
		Düşmanın bu cihete olan taarruzu bu suretle def edilmiş oldu. 4- 1. Tabur'un solunda alayımızın 2. Tabur'u bulunuyordu. Bu taburun cephe[sin]de sırasıyla 5., 6., 7. bölükler ve ihtiyattaki 8. Bölük bulunuyordu. İhtiyatta bulunan bölükten bir takım, Mülazım-ı Sani Şevket Efendi kumandasıyla Kerevizderesi mansabını keşf ve tarassuda memur edilmişti. Bu cephede tarafeynin siperleri yekdiğerine yakın bulunuyordu. Düşman şiddetli ateşi müteakip kum torbalarını yığarak tahmini iki bölük kuvvetle buraya taarruza kıyam etti. Bu taarruzuna 2. Tabur'un 5. Bölük'ü, bilahare 6. Bölük'ü ve 7., 8. bölüklerden bir takım evvelce kendilerine verilmiş emir ve talimat mucebince bunlar kısmen tarafeyn siperleri arasında mevcut râh-ı mesturdan ve kısmen de açıktan mukabil hücuma kıyam etmişlerdir. 5. Bölük Mülazım-ı Evveli İbrahim Efendi kumandasıyla düşmanın ikinci siperine kadar girmişlerdir. Mukabil taarruza geçen diğer bölükler efradı düşmanın birinci siperinden ileriye gitmemişlerdir. Taburun ihtiyat kuvveti kendi siperlerinde kalmasından mukabil taarruz esnasında düşmandan iki üç zabitle yüzü mütecaviz efrat süngülenmiştir. Mütebaki düşman efradı firar etmişlerdir. Burada kırkı mütecaviz tüfek, dört zabit şapkası, bir telefon makinesi, bir korba bomba, cephane iğtinam olunmuştur.

		Düşman siperleri insan boyundan yüksek, gayet muntazam tahta döşeli, şarapnel tesiratından masun olmak için siperler üzerinde adam boyu irtifaında tel örgüsü bulunduğunu mülazım-ı mûmâ-ileyh verdiği raporda bildirmiştir. 5- Düşman siperine girmiş olan 5. Bölük ile 1. Tabur'un 2. ve 3. bölük efradı, ikinci hattan muharebeye iştirak eden 41. Bölük makineli tüfeklerinin endahtından biraz müteessir olmuşlardır. 2. Tabur'dan 5. Bölük düşmanın deniz cihetine kurduğu makineli tüfeğin infland ateşinden ziyade müteessir olmaya başlayınca tabur kumandanından aldığı emir üzerine gerek bu bölük ve gerekse düşmanın birinci siperine kadar ilerlemiş olan efrat eski siperlerine avdet etmişlerdir. Sezai Efendi de bu esnada takımıyla tekrar yerine avdet etmiştir.

Belge 39

Tarihi / Dak./Saat	*İkamet Mahalleri*	*Vukuat Üçüncü Kısım*
		5[1]- 40. Makineli Tüfek Bölüğü'nün Kansızdere'de iki tüfeği Kerevizderesi mansabına müteveccih, bir tüfeği muharebeye iştirak etmiştir. 6- Muharebe esnasında kable'z-zevâl saat on birde 41. Alay 3. Bölük'ten Mülazım-ı Evvel Cevdet Efendi kumandasıyla iki takım gelerek 1. Tabur'u takviye etmiştir.
Hülasa: düşmanın müteaddit mahalden taarruzu akim kalmıştır.		7- 42. Alay 3. Bölük muharebe akşamı alaya ihtiyat olarak gelmiştir. Hülasa; alay cephesine düşmanın müteaddit mahalden taarruzu akim kalmıştır. Alayımız bu muharebede düşmana hiçbir yer kaptırmamış bilakis siperlerine girmekle mevcudiyetini göstermiştir.
		Muharebe raporunda taarruzun umumi yapıldığı, arzdan mukaddem düşmanın taarruz[un]a bütün alay efradının mukabele olunduğu ve her iki tabur tarafından düşman siperlerine girilmiş olduğudur. Yoksa alayla umumi bir taarruz emri tarafımdan verilmemiştir. Yapılan mukabil taarruz evvelce aldığım talimat üzerine muharebeden mukaddem verdiğim emir mucebince ifa edilmiştir.
Düşmanın zayiatı: 3, 4 bin		Bu muharebede topçularımızın ateşinden ve süngülerimizden düşmanın üç-dört bin telefatı olduğu, muharebe gecesi tutulan bir esir Fransız neferin ifadesidir.

[1] Bu madde numarası iki kez verilmiştir (y.h.n.).

26 Temmuz 331	Kerevizdere	Fakat hakiki olarak düşman telefatını görmek, tahmin etmek mümkün olamamıştır. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Tulû-ı şemsten itibaren 11:00 (evvel)e kadar düşman top ve bomba ile alay mıntıkasını dövmüştür. Dünkü muharebede şehit düşen efrat kâmilen kaldırılamadığından tekrar bir müfrezenin izâmı ve düşmandan iğtinam edilen tüfeklerle muharebeye ait rapor fırka kumandanlığına arz ve takdim edilmiştir. 14. Fırka Kumandanlığı'na 26 Temmuz 331 1- Dünkü muharebedeki şühedanın gömülmesi için alayın 4. Tabur'undan gece bir zabit kumandasıyla yirmi otuz nefer gelmiş ise de şühedanın kesretinden dolayı birçokları elân meydandadır. Gündüz gönderilmezse gece

Belge 40

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım
		yine şühedayı gömmek için bir kıtanın gönderilmesi istirham olunur. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Bu Dahi 26 Temmuz 331 Dünkü muharebede 2. Tabur tarafından düşmandan iğtinam edilen 17 adet tüfek gönderildiği maruzdur. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri
26 Temmuz muharebe raporu		14. Fırka Kumandanlığı'na 26 Temmuz 331 1- Alay mıntıkası yani Kerevizderesi sırtları tulû-ı şemsten vakt-i zevâle kadar gayet şiddetli top, bomba ile dövülmüştür. Düşmanın bombardımanına karşı toplarımız da pek güzel mukabele ettiler. Vakt-i zevâlden sonra düşman, cephemizin karşısında taarruza ibtidar ederek 55. Alay'la 42. Alay'ın arasındaki siperler ziyade tahrip olunmuş adeta düzlük hâsıl etmiş olan mahallerde bir düşman makineli bölüğü Kerevizderesi'ni dövecek surette siperlerimiz gerisinde mevzi almışsa da bizzât elde ettiğim yirmi otuz neferle karşısına çıkarak edilen mukabil taarruz üzerine tüfeğini alıp firarla eski mevziine ricat etmiştir.

		Bu esnada 1. Tabur İkinci Bölük'ü mıntıkasına da ehemmiyetli taarruz edilmiş ise de Kansızdere'ye tayin edilen makineli tüfek ateşiyle ve 2. Tabur'un infland ateşiyle kâmilen mahvedilmişlerdir. Bu esnada 2. Tabur düşmana taarruzla cephedeki düşman siperlerini işgal ve süngü süngüye edilen muharebe neticesinde düşmana telefât-ı külliye verdirilerek mezkûr siperden tart edilmiştir. 1. Tabur da 2. Tabur'la irtibat peyda etmek üzere sol cihette bulunan 4.

Belge 41

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
	Taburların tahminen zayiatı muharip erlerin yarısından fazladır.	3. bölükler de düşman ilerisinde bir siper zapt etmişler ve bu suretle fırkanın sol cenahı cephesi yine eski vaziyetinde tashih edilmiştir. Bu taarruz esnasında geriden sehven ateş eden 41. Alay'ın makineli bölüğü ile topçumuzun attığı şarapnellerden her iki tabur efradı ehemmiyetli surette zayiata düçar oldular ve düşmanın da makineli tüfek ateşine maruz kaldığından ve ikinci hatta bulunan ihtiyat taburu da vaktiyle yetişemediğinden taburlar cephede zapt ettiği siperleri daha ziyade muhafaza edemeyip eski siperlerine çekilmişlerdir. Taburların zayiatı; şehit, mecruh miktarı henüz taayyün edemedi. Maamafih taburlarda kalan zabitlere mümkün olduğu kadar tahkikat yaptırarak miktarının taayyün etmesi emrolunmuştur. Taburların ale't-tahmîn zayiatı muharip efradının nısfından fazladır. Muharebe esnasında mecruhin katiyen sargı mahalline taşınamamış, sargı mahalline giden mecruhin de sargı mahalli düşmanın bomba ateşine maruz olduğundan dolayı taburların sıhhiye efradı, tezkirecileri ve giden mecruhin hemen kâmilen şehit düşmüşlerdir. Doktorlar fevkalade sây ü gayret etmişlerdir. Ateşin şiddetinden mecruhinin imdadına yetişememişlerdir.

Bu muharebede alayın subay ve er zayiatı: Hemen yarıdan ziyade yaralı ve şehit idi.	Elân sargı yuvası yakınında yüzlerce şehit bulunmaktadır. Düşmanın telefatı alay cephesinde üç dört binden ziyade tahmin olunmaktadır. Ba'de'z-zevâl saat üçe doğru ateş biraz hafiflemiş ise de ondan sonra vakt-i gurûba kadar düşmanın top ve bomba ateşi fevkalade ziyadeleşmiştir. Gece saat sekizde düşmanın bir zabit kumandasında bir müfrezesi 2. Bölük siperlerine taarruz etmiş ise de kâmilen süngülenmiş, hiçbir fert geri gidememiştir. 1. Bölük cephesinde yarım saat sonra vaki olan taarruzda düşmandan bir esir elde edilerek nezd-i kumandanîye gönderilmiştir. Muharebe esnasında iğtinam olunan düşman zabit şapkalarıyla telefon makineleri, bomba ve cephaneler fırkaya takdim edilmiştir. Gece düşmanın sabaha kadar bomba, top, tüfek ateşi bazen şiddetli, bazen hafif olarak devam etti. Gece 42. Alay'ın 3. Tabur'u saat bir buçukta gelmiştir. 41. Alay 3. Tabur da 2. Bölük'le gurûb-ı şemsten iki üç saat mukaddem gelmiştir. Esamisini yevmî raporlarla arz etmiş idim. Zayiat cedvelinde de ayrıca arz olunacaktır. Bu muharebede alayın zabitan ve efradı fevkalade cesurane hareket ederek hemen yarıdan ziyadesi şehit ve mecruh düşmüşlerdir.

Belge 42

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
		Muharebe gecesi efrada yemek verilememiştir. Bunun da sebebi yolların asker ve mecruhinle dolu olmasından ileri geldiği zannolunuyor. Alayın sargı mahalli artık işlemiyor. Mecruh düşenler muavenetsiz kalıyor. Yeni gelen taburların sargı mahalleriyle 55. Alay'ın sargı mahalli bir yerde olmasını söyledimse de orası da ateş altında bulunuyor. Fırkaca alaya da münasip bir sarfi mahalli iraesi ve mecruhini taşımaya yardımcı efrat tayinine fevkalade ihtiyaç bulunduğu maruzdur. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri 55. Alay'la alayımıza ait siperler arası dünkü bombardımandan kapanmış olduğundan irtibatı tesis etmek üzere dünden beri çalışılmaktadır. Vakt-i zevâle doğru ortalık biraz sükûnet bulduğundan bundan bi'l-istifade ötede beride kalmış olan şühedanın toplatılması ve defin edilmesi hususuna gayret edilmiştir. Saat 4:00 (sonra)da yine topçu ve müteakiben bomba endahtı başlayarak bilhassa sol cenahtaki siperlerde tahribat yaptı. Rapor sureti münderiсdir.

		42. Alay Kumandanlığı'na 26 Temmuz 331 Gayet müstaceldir. Karargâh civarında bulunan mitralyözün sol cenahındaki tarassut mahallinde kum çuvallarını mitralyöz ile düşman dövmeye çalışıyor ve bir çuval düşürdü. Hüdâ-negerde burası düşerse sol cenahta katiyen barınılamaz. Her halde şimdi yüz çuvalın irsaline ve istihkâmların burada çalışmasına emir buyrulması. 41. Alay 3. Tabur Kumandanı Binbaşı Osman Düşman sol tarafa doğru kuvvet sevk ettiği 55. Alay Kumandanlığı'ndan bildirilmiş olduğundan o istikamete makineli tüfeklerin tabya edilmesi için makineli bölük kumandanlığına emir verilmiştir. 40. Makineli Tüfek Bölüğü Kumandanlığı'na 26 Temmuz 331 Düşmanın 2. Tabur mıntıkasına bir makineli tüfek tabya ettiği ve kuvvet sevk etmekte olduğu haber alındı. Her halde o cepheye karşı iki tüfeğiniz işlemelidir. Buna göre tüfeğinize

Belge 43

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım
26 Temmuz 331	Kerevizdere	siper hazırlayınız. İcap ederse ihtiyat tüfeğinizi de 2. Tabur cephesinde bir mahalle tespit ediniz. Maksat düşmanın bir gece melhuz olan taarruzunu akim bırakmaktır. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri 42. Alay Kumandanlığı'na 26 Temmuz 331 Daima bu mesele-i mühimme nazar-ı dikkate alınarak burada bulunan ikinci tüfekle de 2. Tabur cephesini dövecek vechile bir muvakkat mevzi hazırlanmış ve tüfek, mevziinin yanına getirilmiştir. Diğer tüfek de alınan habere göre 2. Bölük'ün sol cenahına doğru girmek isteyen piyade keşif kolunu geceleyin tek ateşle mümkün mertebe taciz edebilecek bir surette tabya edilmiş ve tespit olunmuştur. Dördüncü tüfeğimizin, malum olan bugünkü taarruzda ikinci hatta faaliyete geldiği muhakkak ise de henüz zayiat olup olmadığına dair malumat alamadım. Mezkûr tüfeğin ahvâl-i malûme dolayısıyla buraya nakli şimdilik mümkün olamayacağı nezd-i âlî-i kumandanîlerinde dahi malum ve müsellemdir efendim.

İcap ederse her iki tüfeği 2. Tabur cephesine koyabiliriz.

40. Bölük Kumandanı Yüzbaşı
Rıza Hayreddin

Akşamdan sonra nispeten sükûnet hâsıl oldu ve 4. Tabur'dan gelen müfreze de mütebaki şühedayı da defn ederek sargı mahalli tathir edilmiştir.

Toz ve dumandan işlemez bir hale gelen silah [ve] bombaların aldırılması için de müracaatta bulunulmuştur.

14. Fırka Kumandanlığı'na

Kerevizdere
26 Temmuz 331

1. ve 2. taburun birçok silahları, bomba ve top bombardımanından harap, işlemez bir halde bulunuyor. Bunları nakil için buradan neferler tefri etmek münasip görmüyorum. Taburların orada bulunan yüzde yirmi efradı [yüzü mütecaviz] vardır. Bunları iaşe zabitleri kumandasıyla buraya gönderip fazla silah ve kasaturaların Soğanlıdere'ye gönderilmesi ve orada tüfekçiler vasıtasıyla tamir

Belge 44

İkamet Mahalleri	Tarihi / Dak./Saat	Vukuat Üçüncü Kısım
		ve yüzde yirmilere vererek taburlar mevcudunun ziyadeleşmesini mülahaza ediyorum. Zât-ı âlî-i kumandanîlerince muvafık buyrulduğu surette Soğanlıdere'deki iaşe zabitanına emir buyrulması müsterhamdır. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Vezaifi fırka kumandanı tarafından tayin edilen birkaç Alman istihkâm neferi mıntıkamıza gelmiştir. 42. Alay Kumandanlığı'na Tarassut mahalli 26 Temmuz 331 1- Fırka emrine verilen sekiz Alman istihkâm neferi alayınız mıntıkasına gönderildi. Bunların vazifesi: A- Düşman Yassıtepe'de siperlerimize karşı lağım hafrı teşebbüsünde midir? B- Biz düşmanın sağ cenahındaki mevzii lağımla berhavâ edebilir miyiz? C- Yassıtepe'de bir nokta-i istinat nerede ve ne suretle yapabiliriz? Bu üç maddeyi mahallinde tetkik etmek ve avdetle müşahedat ve mütalaatını bana söylemektir. 2- Bunlara vazifelerini esnâ-yı ifada teshilat

		gösterilmesi ve bu gece ve yarın icmale dâhil edilmesi lazımdır. 14. Fırka Kumandanı Kaymakam Kâzım Bunların vazifeleri Yassıtepe'de olduğundan mahall-i mezkûra gönderilmiştir ve sol cenahın sûret-i müdafaası hakkında 2. Tabur ve 41. Alay 3. Tabur kumandanlarına bazı hususat emredilmiştir. 42. Alay 2. Tabur [ve] 41. Alay 3. Tabur Kumandanlıklarına 1- Almanlar gönderildi. Bunlar dâhil-i jurnal edilerek iaşe edilmesi ve mümkün olduğu kadar istirahatlerinin temin edilmesi. 2- Yarın İngilizlerin yevm-i mahsusudur. Düşmanın taarruz etmek ihtimaline mebnî müteyakkız bulunulması. 3- Buradaki vazifemiz ölünceye kadar bulunduğumuz yeri müdafaa etmektir. Bulunduğumuz siperlerin hiçbir nefer tarafından terkine müsaade etmemektir. Bunu[n] çavuş ve onbaşılara sûret-i kâtiyede tefhimi.

Belge 45

Tarihi / Dak./Saat	*İkamet Mahalleri*	*Vukuat Üçüncü Kısım*
		4- Muharebe esnasında cephane sevki müşküldür. Bir muharebede ne kadar cephane ve bombaya ihtiyacınız olduğunu tahmin edip taburun ihtiyatında bir memur tayin edilmeli, ona teslim etmeli. Oradan tabur kumandanları idare etmelidir. Bu babdaki tedbirsizlik büyük mesuliyete sebep olur. Kansızdere'de denize kadar olan mıntıka her ikinizin yedd-i iktidarına tevdi olunmuştur. Ben o mıntıkayı iki defa dolaştım vaktim müsait olursa yine gelirim. Fakat bulunduğum mıntıka gayet tehlikeli bulunuyor. Hatta düşman bir makineli tüfeğini muharebe esnasında bulunduğum tepenin üzerine kadar getirdi, gayet güçlükle define muvaffak olduk. Şimdi burası ile uğraşıyorum. 5- 41. Alay 3. Tabur bir bölük göndermese bile bir takımı behemehâl sol cenah gerisindeki Şevket Efendi'nin bulunmuş olduğu siperlerde gece ve gündüz bulundurmalıdır ve orasını tahkim etsin. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Bütün gece top ve tüfek ateşi devam ettiğinden düşmanın bir taarruz ihtimaline karşı ikinci hatta bulunan alayın 3. Tabur'u da nısfü'l-leylden evvel iltihâk edip 1. Tabur'un siperlerini işgal etmiş ve sûret-i işgal zirdeki raporla bildirilmiştir.

		42. Alay Kumandanlığı'na 26 Temmuz 331 Emir mûcebince 26/27 Temmuz 331 ba'de'z-zevâl yedide 10. Bölük 1. Bölük'ün siperlerini teslim almış ve 11. Bölük ile 12. Bölük saat sekizde 2., 3., 4. bölük siperlerini işgal etmiştir. Teslim ve tesellüm esnasında sükûnet layıkı vechile muhafaza edilmiş ve hiçbir zayiata meydan verilmemiştir. Gece edilen teftişte neferler vazifelerini layıkıyla ifa eylemişler, geceleyin top, torpil, tüfek, mitralyöz ateşleri pek hafif bir surette devam eylemiştir. Tarafımızdan ara sıra mukabele edilmiştir. Torpil ve tüfek ateşinden 17 nefer mecruh olmuştur. 27 Temmuz 331 tarihinde kable'z-zevâl 8:10'da tarassut neferlerinden birisi tüfek ateşiyle şehit düşmüştür. Bölüklerden alınan raporlar mucebince on iki saat zarfında başka bir vukuat zuhur etmediği maruzdur. 3. Tabur Kumandanı Yüzbaşı Saib

Belge 46

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım
		3. Tabur'un birinci hatta verildiği ve 1. Tabur da ihtiyat olarak Kerevizdere'de bulundurulduğu fırkaya arz edildi. 14. Fırka Kumandanlığı'na Kerevizdere 26/27 Temmuz 331 1- Düşmanın taarruzuna mukabil taarruz; 2. Tabur kâmilen, 1. Tabur da 2. Bölük'le mukabele etti. Bütün efrat siperlere sevk edilmiştir. Taarruz da hemen umumi efratla olmuştur. 2- Düşmandan birçok esliha alınmış ise de dehşetli bombardımandan ekserisi toprak altında kalmış ve bir kısmı parçalanmıştır. Alınan silahların bir kısmı da kendi siperlerimize getirilemeyip mahallinde kalmıştır. Tarafeyn siperleri arası esliha ve ecsatla doludur. Adeta yığın haline gelmiştir. Bomba ve makineli tüfek tesiratı siperden baş çıkarttırmıyor. Tarassut aynalarıyla parça parça [tarassut] edi[li]yor. 3- Muharebenin sûret-i cereyânı hakkındaki tafsilat[ı] raporumla arz etmiştim. Saat dakika kaydedemedim. Gece ve gündüz bomba gürültüsünden vekayii müfredatlı olarak hıfz ve kaydetmek mümkün olmuyor. Bulunduğum mahalle ve civarına yevmiye yüzü mütecaviz bomba atılmaktadır. Emirlerinize bu gürültü esnasında taburlardan layıkıyla cevap alamadığım için ben de cevap vermekte teahhur ediyorum, afvınızı istirham ederim.

		4- Düşman siperlerinde birçok şehitlerimiz kalmıştır ve hatta eski hücumdan bile kalıp taaffün etmiş olan ecsat siperler arasında bulunmaktadır. Adedini tayin etmek mümkün değildir. 5- Düşmandan alınan silahlardan on yedisi bugün gönderildi. Alınıp da topraklar altında kalanlar da toplandıkça gönderilecektir. 6- Zabitandan vazifesini ifa etmemiş kimse yoktur. Şâyân-ı taltif olanları firsat buldukça yazıp takdim ederim. 7- 1. ve 2. Tabur'la ve Makineli Tüfek tahmini olarak zabitan ve efrattan şehit ve mecruh olanların miktarı melfuf cetvellerle arz edilmiştir. 8- Kerevizderesi mansabı yakınında olup evvelce arz ettiğim

Belge 47

İkamet Mahalleri / Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım
		düşman siperi evvelden mevcut ve malum olan râh-ı mestura doğru ilerlemekte berdevamdır. 9- 55. Alay'ın solunu 42. Alay'ın 3. Tabur'u teslim almıştır. 1. Tabur ihtiyat olarak mezkûr taburun gerisinde yamaçlardadır. 10- 42. Alay 3. Tabur'un üç yüz küsur neferi 55. Alay mıntıkasında müstahdemdir. Kansızdere'nin cenubunda 42. Alay 2. Tabur ve daha cenupta yani hattın solunda 41. Alay 3. Tabur bulunmaktadır. Hat solu gerisine bölük veya kuvvetli bir takım koymasını 41. Alay 3. Tabur kumandanına emrettim. Vaziyetimiz ber-vech-i bâlâ arz olunur. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri
26 Temmuz 331	Kerevizdere	Bütün gece devam eden top, tüfek ateşi düşmanın taarruzuna ihtimal verildiğinden ikinci hatta bulunan 42. Alay 3. Tabur da saat 1:30 (evvel)de alaya iltihak etmiştir ve 1. Tabur'un gerisinde ihtiyatta bulunmuştur. Alay mıntıkası, yani Kerevizderesi tulû-ı şemsten itibaren 11:00 (evvel)ine kadar topçu ve bomba ateşi başladı. Bundan sonra ateş hafifleyip aynı suretle akşama kadar devam etmiştir.

27 Temmuz 331	Kerevizdere	Dünkü muharebede şühedanın gömülmesi için alayın 4. Taburu'ndan bir zabit kumandasıyla yirmi otuz nefer gelmiş ise de şühedanın kesretinden dolayı birçokları elân meydanda kalmıştır. 55. Alay'la irtibat siperleri kalmamıştır. Yeniden kum torbalarıyla ve hafr suretiyle tesîs-i irtibât edilmeye çalışılmıştır. 4:30 (sonra)da yine topçu ve bomba endahtı başladı, gece yarısına kadar devam etti. Bu ateş en ziyade sol cenahımıza icra edildi ki bütün kum torbalarını devirmiştir. Düşman sabahleyin fasılalı surette endaht icra etti. Fakat saat 9:00 (evvel)de bombardıman şiddetlenip vakt-i zevâle kadar devam etti. Vakt-i zevâl sükûnetle geçmiştir. 4:00 (sonra)da düşman denizden endahta başladı. Şarapnellerle

Belge 48

Tarihi / Dak./Saat	*İkamet Mahalleri*	*Vukuat Üçüncü Kısım*
	Düşman ateşleri sabaha kadar devam etmiştir.	siperlerimizi dövdü. Saat 6:00 (sonra)da topçu endahtı kesb-i şiddet etti. Buna bomba endahtı da inzimam etmişti ve bütün gece bomba eksik olmadı. 42. Alay Kumandanlığı'na Kerevizdere 27 Temmuz 331 1- Düşman mütemadi olan ateşlerini sabaha kadar temadi ettirmiştir. 2- 10. Bölük cephesine takarrüple bomba atmak isteyen düşman efradı edilen ateşle firar etmiştir. 3- 10. Bölük cephesine düşmanın açtığı siperden bomba endahtıyla bu ciheti pek ziyade tazyik ederek siperleri yıkmak istiyor. Akşam yıkılan akşam der-akab tamir edildi. Her halde her ihtimale karşı kum torbasına ihtiyaç vardır. Bu cephenin ehemmiyeti meydandadır. 4- Kerevizderesi'ne çıkarılan zabit keşif kolu düşmanın orada bir siperi olduğunu fakat bunun temdidine dair bir hal müşahede etmediği ve konuştuklarını duyduğu bildirmektedir. 5- Efradı[n] iki günlük yemek ve kumanya ve ekmeklerinin celp edilerek fazlasıyla iki günlüğün daha celbi esbabına teşebbüs edildiği maruzdur. 41. Alay 3. Tabur Kumandanı Binbaşı Osman

Sol cenahta bulunan bir makineli tüfek de muhtâc-ı tamir bir hale geldiği bölüğü kumandanlığından bildirilmiş olmakla ihtiyatta bulunan tüfek ile tebdil edilmiş ve ikinci hatta bulunan tüfek de celp edilmiştir.

42. Alay Kumandanlığı'na

27 Temmuz 331

Kerevizdere mansabına doğru sol cenahta bulunan makineli tüfek bu gece cepheden isabet eden üç mermiden birisi sol tarafını delerek muhtâc-ı tamir bir hale geldiği cihetle mezkûr tüfek ihtiyatta bulunan diğer tüfekle tebdil edilmiştir. Mezkûr tüfek berâ-yı tamir nereye gönderilecek ise keyfiyetin işârı ve tüfekçi ustası henüz gelmediğinden tayin edilen tüfekçinin dahi bugün bölüğe tesrî-i izâmı esbâbının istikmâl buyrulması maruzdur.

Bu Dahi

İkinci hatta bulunan makineli tüfeğimiz bu gece bilâ vukûât bölüğe vürûd ettiği berâ-yı malûmat arzolunur.

40. Makineli Tüfek
Bölük Kumandanı
Rıza

Belge 49

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım
		Gündüzün top ve bomba ile tahrip edilen siperler kum torbalarıyla tamir ve takviye edildiği gibi setr hendekleri ve râh-ı mesturlar da tamir edilmiştir. Düşmanın cephemizden kuvvet çekerek diğer mahallere sevk ettiği fırka kumandanlığından mevrut emirden anlaşılmış ve tarassudata dikkat edilmiştir. 42 Alay Kumandanlığı'na 27 Temmuz 331 Düşmanın cephemizden kuvvet çekerek diğer mahallere sevk ettiği tarassudattan alınan haberlerden anlaşılıyor. Binaenaleyh tarassudatta bulununuz. Düşmanın ateşinin şiddetinden ve keşif kollarımızdan verecekleri malumattan ve zabitanın siperlerden tarassudatından alacağınız neticeyi bana bildiriniz. Şimdi iki bacalı iki direkli bir düşman zırhlısı Boğaz istikametinde ilerliyor. Salim Sıdkı Efendi taburuna geldi mi? 14. Fırka Kumandanı Kaymakam Kâzım

28 Temmuz 331	Kerevizdere	Alayın 3. Tabur'u dahi birinci hatta gelince Kerevizdere'de ihtiyat olarak iki taburun bulunması fazla miktarda zayiatı mucip olduğundan işbu kesafeti tenkis etmek maksadıyla 2. Tabur'un ikinci hatta sevk ve izamını fırka kumandanı emrettiler. Emr-i mezkûr alay emriyle tebliğ kılındı. Alay Emri Kerevizdere 27 Temmuz 331 1- 42. Alay 2. Tabur bu gece Kansızdere'nin karşısındaki râh-ı mesturdan ikinci hatta çekilecektir. Bir bölüğün mutavassıt hattın solunda bırakıp birinci hattın solu gerisini himaye edecektir ve daima bulunduğu mahalli geceleyin tahkim ve takviye edecek ve gündüz mevcudiyetini bildirmeyecektir. 2- 42. Alay 3. Tabur 55. Alay mıntıkasında bulunan efradını bu gece taburuna celp edecektir. Gelirken 9. Bölük yüzbaşısına teslim edilen tüfekleri de alaya getirecektir. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Bu sabah 7:00 ila 8:00 (evvel)de bazı hafif topçu muharebesi oldu.

Belge 50

Tarihi / Dak./Saat	*İkamet Mahalleri*	*Vukuat Üçüncü Kısım*
29 Temmuz 331	Kerevizdere	Bugün düşman kable'z-zevâl saat altıda top ve torpil endahtına faâsılalı surette [saat] 9:00'a kadar devam etmiştir. 12:40 (sonra)da tekrar top ve torpil endahtıyla siperleri tahribe çalışmış ve 1:40 (sonra)da top ateşi şiddetlenerek ve en ziyade alayımızın 3. Tabur'unun işgal ettiği cepheye ateşlerini temerküz ettirerek saat üçe kadar bu suretle ateşe devam etmiştir. Üçten sonra top ateşinin bir kısmını gerideki hatlara tevcih ederek 3:55 (sonra)da şiddetli topçu düellosu başlamış ve torpidoları dahi ateşe iştirak etmiştir. Fakat siperlerimiz bu ateşlerden müteessir olmamıştır. Her ihtimale karşı müteyakkız bulunmaları hakkında tabur ve makineli tüfek kumandanlıklarına zirdeki emirler verilmiştir. 42. Alay 1. Tabur Kumandanlığı'na 29 Temmuz 331 Düşmanın sağ cenahımıza taarruz edeceği mumüldür. Bir bölük ile düşmanın taarruzuna mukabele etmek üzere hazır bulununuz. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri

		41. Alay 3. Tabur Kumandanlığı'na 29 Temmuz 331 Düşman burayı pek ziyade sıkıştırıyor. Orada top ateşi var mıdır? Şayet düşmanın orada taarruzu muhtemel ise verdiğim emir mucibince ihtiyat bölüğünüzden başka 4. Bölük de emrinize verilmiştir. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri 40. Makineli Tüfek Kumandanlığı'na 29 Temmuz 331 Düşmanın taarruzu memuldür. Tüfeklerinizi istimal etmek üzere mevzide bulundurunuz ve bana hazır bulunduğunuzu bildiriniz. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Düşmanın bu derece şiddetli ateşi üzerine taarruz etmek ihtimaline binaen en mühim olan 55. Alay ile aramızdaki mıntıkanın kuvvetli bulunması lazım gelirdi. Esasen 25 Temmuz'da icra ettikleri taarruzda bir makinelinin mezkûr mevzie kadar gelmesiyle cesaret alan düşman[ın] belki bir defa daha oraya sarkması vârid-i hâtır idi. Buna binaen ihtiyatta bulunan 1. Tabur'un 1. Bölük'ü 2:45 (sonra)da [...]

Belge 51

Tarihi / Dak./Saat	*İkamet Mahalleri*	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
	Düşman kuvve-i maneviyyesi bozuk, yiyecek yokluğundan [ve] susuzluktan bileklerini ısırarak kanlarını emiyorlar.	Alay Emri 31 Temmuz 331 1- Anafartalar Grubu cephesinde düşman 29/30 [Temmuz] gecesi Kaba Koyu istikametinde hücum etmiş ise de tart olunmuştur. 2- Düşmanın bu hücum[un]da yakalanan üseranın kuvve-i maddiye ve maneviyyeleri fena bozuk olduğu ve yiyecek fikdanından maada susuzluktan bileklerini ısırarak kanlarını emdiklerini bildirmişlerdir. Düşmandan sekiz makineli tüfek iğtinam olunup bunların beş tanesi sağlam ve pek çok cephanesi bulunduğundan düşman aleyhine istimal edilmektedir. 3- Saros–Karaçalı civarına tekrar ufak bir kuvvet çıkarmak istemiş ise de bu teşebbüsleri de akim bırakılmıştır. 4- Dün akşam 13. Fırka'nın icra ettiği taarruzda zapt olunan siperde 250 İngiliz maktulü bulunmuştur. Bizim askerden şehit ve mecruh 25 neferdir. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri
1 Ağustos 331	Kerevizdere	Nısfu'l-leylden itibaren yine bermutad top ve bomba endahtı düşman tarafindan atılmaktadır. 3:30 (evvel)de cephemizde kesif bir piyade ateşi başlamış ise de hemen beş dakika kadar devam edip badehu yine eski halini almıştır.

		7:00 (evvel)den sonra gayet fasıla ile bomba endaht ediliyordu. Birkaç saat sonra o da kesildi. Düşmandan tek tük atılan birkaç top ile bütün gün sükûnetle geçmişti. 55. Alay'ın cephesinin bizim alayın cephesine nazaran büyük olmasından alay-ı mezkûrun sol cenahında bulunan 7. Bölük mıntıkasının alayımız tarafından devir ve teslimini dair fırka kumandanlığından alınan emir mucebince 3. Tabur 9. Bölük gönderilerek mezkûr mıntıka 55. Alay'ın 7. Bölük'ünden teslim alınmıştır. 42. Alay Kumandanlığı'na 1 Ağustos 331 62 adımı 6. Bölük'e ve mütebakisi dahi 7. Bölük'e ait olmak üzere 9. Bölük Kumandanı Şevket Efendi tarafından 215 adımlık bir siperin 55. Alay'dan teslim alındığı maruzdur. 3. Tabur Kumandanı Saib Ve bundan dolayı taburların cephelerinde ve ihtiyatlarında krokide irae edildiği üzere tebeddülat vukua gelmiştir. 6.00 (sonra)dan itibaren yine bomba başlayarak en ziyade sol cenahta bulunan 41. Alay'ın 3. Tabur mıntıkasına atmış ise de lehü'l-hamd zayiat verdirememiştir.

Belge 52

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
		Alay Emri 12 Ağustos 331 1- Bu gece 1. Tabur dört gün istirahat etmek üzere Soğanlı'ya gidecektir. Mıntıkanın sol cenahı 3. Tabur tarafından işgal olunacaktır. Devir ve teslim gayet sükûnetli olacak ve mevzi hakkında lazım gelen malumatı vermek üzere 1. Tabur'dan birkaç kişi kalacaktır. Bunlar yarın akşam taburuna iltihak ederler. Her bölükten iki üç kişi kâfidir. 2- Kansızdere'nin solu 3. Tabur tarafından işgal edilecek ve bu mıntıkaya ihtiyat olmak üzere 4. Tabur'dan bir bölük gelecektir. Bu bölük Kansızdere'nin sağ ve solundaki olan birkaç mangalık yeri alacaktır. 3- Kansızdere'nin şimali 2. Tabur'a aittir. Bu taburun 5. ve 6. bölükleri ihtiyat olarak 3. Tabur'un bulunduğu yerde bulunacaklardır. 5. Bölük'ün bir takımı sağ cenahın takviyesine memurdur. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri

13 Ağustos 331	Kerevizdere	2:35 (sonra)da yine top ve bomba endahtına başlayarak 4:00 (sonra)ya kadar devam etmiştir. Düşman Kerevizdere mansabındaki köprü ve blokhavz yapmak istediği mahalli topçularımız havan ve obüs ile 5:10 (sonra)dan itibaren iki saat kadar döverek cüzi bir siper kısmını yıkmıştır. Endahtı müteakip istihkâm ve piyadeden mürekkeb üç mangalık bir kuvvet mezkûr sipere hücum etmek üzere sevk edildi ve ikinci hattan gelen 4. Tabur'un 4. Bölük'ünden İhtiyat Zabit Vekili Halil Efendi kumandasıyla bir takıma iblağ edilerek takviye edildi. Mecmû-ı kuvvet ile 1:00 (evvel)de taarruz ve hücuma kaldırılarak mezkûr siperin dinamit ile bir kısmı tahrip edildi ve içindeki düşmana müteaddit bombalar endahtıyla zayiat verdirildi. Fakat siperin kâmilen tahribi mümkün olamadı. Düşmanın dört mahalden icra ettiği muhtelif şiddetli ateşlerine karşı daha ziyade mukavemet edilmesi pek çok telefâtı mucip olacağı ve siperlerin içerisinde faik düşman kuvveti bulunduğundan siperin zapt ve mükemmelen tahribi mümkün olamayacağı anlaşılmakla efrat hücum ve taarruzdan sonra 1:50'de [...]

Belge 53

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
		Lahna Deresi'yle Çataldere arasındaki siperler hafriyatına devam olundu, bir takımlık siper vücuda getirildi ve bomba mahalleri de ıslah edildi. Soğanlı'da istirahatte bulunan 1. Tabur fırka ihtiyatı olarak Domuzderesi'ne 8:00 (sonra)da gelmiştir. 42 Alay Kumandanlığı'na, 27 Ağustos 331 Fırka Kumandanlığı'ndan telakki olunan emir mucebince bu gece 9:15 (sonra)da Domuzdere'ye muvasalet edildi. Bir bölüğümüzle Domuzdere mansabındaki alayımızın 4. Tabur'unun 4. Bölük'ünün işgal etmekte olduğu siperler teslim edildi. Diğer üç bölüğümüzün şimal sırtlarında fırka sargı merkezinin dört yüz metre şimâl-i şarkîsinde evvelce ikamet eden taburlar tarafından vücuda getirilen oyuklara yerleştirildiği berâ-yı malumat arz olunur. 1. Tabur Kumandanı İsmail Hakkı

28 Ağustos 331	Kerevizdere	Tulû-ı şemse kadar kemâ fi's-sabık fasılalarla pek seyrek olarak bomba ve piyade ateşi vuku buldu. 8:30 ile 9:30 arasında kesik kesik şiddetli grup ateşi açtı. Bundan sonra ara sıra piyade ateşi oldu. Üçe kadar bu suretle devam etti, üçten sonra da yine fasılalarla top ateşi icra olundu. Bomba endahtı ise 5:00 (evvel)de başlayarak gayet fasılalı ve sair günlere nazaran çok az endaht etti. Tebdile dair alay emri zirde muharrerdir. Alay Emri Kerevizdere 28 Ağustos 331 Numara: 83 1- 1. Tabur Domuzdere'ye gelip fırka ile deniz arasında bulunmaktadır. 2. ve 3. taburlar, gelecek 41. Alay'ın 2. ve 3. taburlarına ihtiyat cephaneleri ve bombaları, büyük kazma kürekleri tarassut aynaları, işaret flamalarını, ihtiyat kum torbalarını, Şnayder tüfeklerini ve cephanelerini, tenvir fişeklerini vesair malzemeyi devir ve teslim edeceklerdir. 2- Bu gece 41. Alay'ın 2. Taburu gelip 2. Tabur'un mahallini alacaktır. 2. Tabur mevkiini teslim eder etmez 3. Tabur'un mevkiini işgal edecek, 3. Tabur berâ-yı istirahat Soğanlı'ya avdet edecektir. Bunun için Kansızdere'nin tarafeynindeki iki üç mangalık mahalli 2. Tabur akşamüstü devir ve teslim alacaktır.

Belge 54

İkamet Mahalleri Tarihi / Dak./Saat	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
	İkinci Hat Kumandanı Binbaşı Nuri Bey'e Alayınız yarın akşam kâmilen birinci hattı teslim alacağından sizin bu akşamdan Tevfik Bey'i tebdil etmeniz ve ikinci hat kumandanlığını Binbaşı Aziz Bcy'c tcslim etmeniz lazımdır. 14. Fırka Kumandanı Kaymakam Kâzım İşbu emir mûcebince ikinci hat kumandanlığı 55. Alay 3. Tabur Kumandanı Binbaşı Aziz Bey'e teslim edilerek 2:30 (sonra)da ikinci hattan birinci hatta hareket olundu. Hareketten mukadem telefonla 55. Alay Kumandanı Binbaşı Tevfik Bey keyfiyet-i hareketten haberdar edilerek Kutsi Bey Tepesi'nde görüşülmesi ve mevaziin teslimi bildirildi. 4:00 (sonra)da birinci hatta gelindi.
Düşman lağımı patlatılacak	*[Akdemce Kansızdere'de] inşa edilmekte olan lağım ikmal ve bugün beşten itibaren bidayeten topçumuzun açacağı ateş, badehu piyadelerin şiddetli bir ateşini müteakip süngüler düşmana gösterilerek Allah Allah sadâsı arasında lağımın patlatılacağı fırkadan tebliğ edildi.*

21 Eylül 331	Birinci Hat/Cesetler Tepesi	5:00 (sonra)da başlayan top ve tüfek ateşimize mukabil düşmandan bidayette hafif, gittikçe şiddetli olmak üzere tüfek, mitralyöz ve top ateşine başlandı. *5:30 (sonra)da asker süngü takmış ve Allah Allah [diye] bağırdığı esnada lağım patlamıştır.* Düşmanın endahtından mıntıkamız siperlerindeki tahribat ehemmiyetsizdir. Düşman topçusu en ziyade Kerevizderesi'ne, İldere'ye ve cephesi râh-ı mesturuna ve bunlar arasındaki yamaçları tane ve şarapnel ile dövmüş ve 700 adet mermi sarf etmiştir. Altmışı mütecaviz büyük bomba ve kesîrü'l-miktâr el humbarası istimal etmiştir. Ateş 5:40 (sonra)da kesilmiştir. Gece nispeten ateş hafif geçmiştir. Ara sıra mutavassıt hatta düşman ateş etti ve bazen sargı mahalline büyük bomba attı. Sabahleyin şâyân-ı kayd bir hadise olmadı, sükûnetle geçti. Kable'z-zevâl saat 9:00'da endaht edilen toplarımızın mermileri düşmanın birinci ve ikinci hatlarında mühim tahribat yaptığı görülmüştür. Bu ateş bilhassa Şüheda Tepesi civarında temerküz etmiştir. Düşmanın alay mıntıkasına yirmi dört saat zarfında 550 top, 240 misketli bomba, 45 büyük bomba ve gece altmış kadar el humbarası endaht ed[il]miştir.

Belge 55

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım
21 Eylül 331	Birinci Hat/Cesetler Tepesi	Buna mukabil bomba toplarımızla düşmana yirmi kadar endaht yapıldı. Bomba topu mermisi kalmadığından gönderilmesi için fırkaya arz edildi. Hatt-ı mutavassıtın sağ cenahında ihtiyatımızda bulunan 55. Alay 3. Tabur bölüğü hakkında fırka kumandanlığından alınan emir ber-vech-i zirdir. 42. Alay Kumandanlığı'na 25 Eylül 331 Hatt-ı mutavassıtın sağ cenahında bulunan bölük ihtiyatınızdadır. İşaretinizi bu bölüğe de öğretirsiniz. Fırka Kumandanı Kaymakam Kâzım Bu bölüğe akdemce tabur kumandanlığı vasıtasıyla icap eden işaret verilmiş ve iki gece bir gün fenerler ve flama ile tecrübeleri de yapılmıştır. Düşman tayyareleri sabah ve akşam mıntıkamız üzerinde bir hayli müddet dolaşmak suretiyle keşfiyat ve tarassudatta bulundu.
27 Eylül	Cesetler Tepesi	Gece dördüncü mıntıka ilerisine bir keşif kolu gönderildi. Düşmanın ahvali tecessüs ettirildi. Cephemiz ilerisinde bulunan üç dört şehit kaydırılıp defnedildi. Birkaç palaska da alındı.

27 Eylül	Cesetler Tepesi	Siperlerin tamir ve ileri sürülmesine devam olunmakta ise de kum çuvallarının toprak üzerinde bulunmasından ileri sürüldüğü esnada istimal edilmeyecek bir surette olduğu görüldü. Sabaha kadar gayet hafif makineli tüfek ve tüfek ateşi devam etmiştir. Zayiatımız iki mecruhtur. Düşman tayyareleri yine keşfiyat ve tarassudat yaptılar. Mıntıkanın tahkimatına germiyetle çalışıldı. Askere yemek ve kumanya verildi. Düşmanın ahvalinde bir tebeddül görülemedi. Yalnız siperlerini takviye ettiği, ara sıra harice toprak attığı görüldü. Düşman sabahleyin fasılalı surette siperlerimize top endaht etti. Zirdeki rapor ile de fırkaya malumat verildi. Fırka Kumandanlığı'na 28 Eylül 331 Düşman yarım saatten beri alay mıntıka siperlerine fasılalı surette şarapnel atmakta olduğu maruzdur. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri

Belge 56

Tarihi / Dak./Saat	*İkamet Mahalleri*	*Vukuat Üçüncü Kısım*
		Fırka Kumandanlığı'na 28 Eylül 331 C[evab]. Taneden bir şehit bir mecruh, şarapnelden bir şehit, 16 mecruh vuku bulmuştur. Yaralıların üçü ağır onu vasat dördü hafif derecede olduğu maruzdur. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri
29 Eylül 331	Cesetler Tepe	Düşman tayyareleri sabah akşam yine mıntıkamızda keşfiyat-ı fevkalade yapmaktadır. 8:00 (evvel)de ordumuza ait bir tayyare düşman cephesine giderek bir hayli keşfiyat yaptıktan sonra avdet ettiği görüldü. Top ateşinden tahrip edilen siper aksamı geceleyin tamir ettirildi. 24 saat zarfında mıntıkamıza top ve her günkü gibi bomba endaht etti. Top: 567-------- Bomba: 48 Mıntıkanın tahkimatına, mahall-i mahfuz inşasına, lağım hafriyatına devam olunuyor. Kalasa hâsıl olan ihtiyaç fırkaya bildirildi. 1. Tabur berâ-yı istirahat Soğanlı'ya istirahate giderek yerine 2. Tabur geldi. Düşmanın halinde bir tebeddül yoktur. 24 saat zarfında mıntıkamıza top ve her günkü endaht hilafında pek çok bomba endaht eylemiştir. Bu endahttan 25 kadar mecruh, 3 şehit vuku buldu.

Düşman bomba mahallini (istasyonunu) tebdilen dördüncü mıntıka ilerisinde birinci, ikinci hatlarının arasına naklettiği tahmin edilmektedir. Mıntıkamıza ve gerilerine düşman 548 top, 80'i mütecaviz bomba atmıştır.

Bomba endahtı esnasında fırkadan alınan emir ber-vech-i âtîdir:

42. Alay Kumandanlığı'na

29 Eylül 331

Bugünkü düşman torpil ve bombaları ne kadar zayiat yaptı? Siperlerde bir mahall-i mahfuz yıkıldığını gördüm.

Fırka Kumandanı
Kâzım

Taburlardan alınan rapora nazaran ber-vech-i âtî cevap ile mukabele olundu.

14. Fırka Kumandanlığı'na

29 Eylül 331

1- Düşmanın attığı büyük bombalardan ikisi tamamıyla 2. Tabur'un siperleri dâhilinde patlamış olduğundan 14 hafif, 8'i kâbil-i nakil 12 ağır mecruh [...]

Belge 57

Tarihi / Dak./Saat	*İkamet Mahalleri*	*Vukuat Üçüncü Kısım*
11 Teşrinevvel 332 [331]	Cesetler [Tepesi]	Yine vaziyette bir tebeddül görülemedi. Cephemizde mitralyöz adedinin tezayüt, tüfek adedinin tenakus ettiği zannolunuyor. Gece ve gündüz mitralyözlerle sürekli ve tek atış yapmaktadır. Mıntıkamıza 24 saat zarfında muhtelif farklarla 419 top, 5 torpil, 100 adet misketli bomba ve bir hayli el humbarası endaht etti. Bugün topçularımızın endahtından cephemiz ilerisinde düşman bir hayli zayiat verdiği tarassut neferlerinin müşahedatıyla anlaşılmıştır. Gece siperler ilerisine keşif kolu çıkarılarak düşmanın ahvali yakından keşfedilmiş ve düşman tarafından siperler haricine keşif için çıkan efrada ateş edilerek ikisi öldürülmüş, mütebakisi siperlerine kaçmışlardır.
12 Teşrinevvel 331	Cesetler Tepe[si]	Vaziyette bir tebeddül yoktur. Sair günlere nazaran düşman ziyade top, torpil ve bomba endaht etti. Topun adedi 720, torpil 52, misketli bomba 24 ve müteaddit el humbarası atmıştır. Topların bir kısmı birinci hat siperlerine isabet ettiğinden husule gelen tahribat hemen tamir edilmiştir. Torpillerden biri mahall-i mahfûzaya ikisi de barut ve cephanelerin bulunduğu mahallere isabet ettiğinden barut ve dört sandık cephane torpilin tesiriyle yanmıştır.

4 şehit 13 mecruh vuku buldu. Bomba mahalli topçu ile dövülmesi için fırka kumandanlığına arz edildi.

14. Fırka Kumandanlığı'na

12 Teşrin-i Evvel 332 [331]
9:30, evvel

1- Düşman sabahtan beri torpil endahtına devam ediyor. Ekseri torpiller karargâh yakınlarına ve Kudsi Bey Tepesi'ne isabet etmektedir. Şimdiye kadar 4 şehit 11 mecruh vuku buldu.

2- Torpil mahalli Sıçanyolu istikametinde bulunduğu zannolunuyor.

3- Topçularımızın endaht ettirilmesi maruzdur.

42. Alay Kumandanı
Binbaşı
Ahmet Nuri

Topçularımızın endaht ettiği mermiler düşman siperlerine ve yakınlarına düşerek epey bir tesir hâsıl etmiştir. Düşman tayyareleri keşfiyata devam ettiler.

8:00 (sonra)da siperler içerisine çıkarılan bir keşif kolu düşmanın bir kasaturası ile iki şapkasını alıp gelmiştir. Tahkimata, mahall-i mahfuzaların inşasına, lağım hafrına devam olundu.

Belge 58

Tarihi / Dak./Saat	*İkamet Mahalleri*	*Vukuat Üçüncü Kısım*
Kâzım Bey ayrıldı		3. Tabur Soğanlı'dan gelerek 2. Taburu tebdil etmiştir. Fırka Kumandanı Kaymakam Kâzım Bey 1. Ordu Erkân-ı Harbiye Riyaseti'ne tayin kılınmış olduğundan bugün umûr-ı idareyi Alman Miralayı Fon Zuştern Beye tevdi ederek hareket etmiştir.
13 Teşrinevvel 332 [331]	Cesetler Tepe[si]	Düşmanın ahvalinde tebeddül yoktur. 24 saat zarfında mıntıkamıza muhtelif çapta 347 tane şarapnel, 14 torpil, 122 misketli bomba, bir hayli el humbarası endaht etti. Zayiat mühimcedir.
14 T.ev. 331	Cesetler Tepe	Mıntıkamızdaki lağım hafriyatına devam olunuyor. Tûlü 12.40 metreye bâliğ oldu. Düşmanın tahrip ettiği siper aksamı bütün gece tamir edildi.
15 Teşrinevvel 331	Cesetler Tepe	Düşmanın ahvalinde bir tebeddül yoktur. 24 saat zarfında mıntıkamıza atılan 297 torpil, 3 misketli bomba, 18 müteaddit el bombaları atmıştır. Tahkimatın yapılması için kalas, kum torbaya ve tahtaya ihtiyaç vardır. Lağım hafriyatına devam olunuyor. Tûlü 12.40 metreye bâliğ oldu.

		Düşman tahkimatla meşguldür. Endaht ettiği topların adedi 317, misketli bombanın 196'dır. Misketli bombaları üçüncü mıntıkanın sağ cenah cephesindeki çıkıntı mahalle tabya ettiği üç bomba makinesiyle alay karargâhı civarına mütemadiyen endaht etmekte olduğundan fırka kumandanlığına arz-ı malumat edilmiştir. 14. Fırka Kumandanlığı'na 15 Teşrinievvel 331 Düşman üçüncü mıntıkanın sağ cenah cephesinde çıkıntılı mahalle üç misketli bomba makinesi yerleştirmiştir. Yarım saatten beri alay karargâhı civarına endaht ediyor. Mevki-i mezkûra top atılması mercudur. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri Bu Dahi Bomba toplarının atacak bombaları yoktur. Gönderilmesi maruzdur. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri

Belge 59

İkamet Mahalleri / Tarihi / Dak./Saat		*Vukuat Üçüncü Kısım*
30 Teşrinievvel 331	Cesetler Tepe	Gece 11:00 (sonra)da fırkadan âtîdeki emir alındı ve taburlara tebliğat icra kılındı. 42. Alay Kumandanlığı'na 3697 30 Teşrinievvel 331 Fırka cephesini bir müddet sonra 20. Fırka kıtaatı teslim alacaklardır. Fırka mıntıkası[nı] gece gündüz mevzilerde kalarak şimdiden görüp öğretmek üzere 20. Fırka zabitanından bir kısmı alaylar mevziine gireceklerdir. Mûmâileyhim zabitanın vürudunda mevziin eşkal, kıymet, derece-i ehemmiyetleri, şimdiye kadar tebliğ edilmiş bilumum talimat, iktisap edilen tecaribeye nazaran mevzilerde ittihaz olunan veya ittihazı icap eden tedabirin mûmâileyhime tamamen iraesi ve bu zabitanın az zaman zarfında mevziin, tarz-ı muharebenin tedâbîr-i müttehâzenin bilumum teferruatına hâkim bulunması matlûbdur.

31 Teşrinevvel 331	Cesetler [Tepe]	Alaylar ne gibi mevâdd hakkında zabitana ne gibi taimat ve delalette bulunduklarını müşir birer hülasa raporu fırkaya göndereceklerdir. 55. Alay 20. Fırka'nın sahildeki mevaziini tesellüm edeceğinden mezkûr alayın ve taburundan münavebe ile Kumtepe['ye] yine sahil mıntıkasına gönderilmesi ve mevziin teferruâtına ve talimât-ı mehûzenin cümlesine vukuf peyda edilmesi lazımdır. 14. Fırka Kumandanı Miralay Fon Zuştern Düşman kemâ fi's-sabık tahkimatla meşgul olup vaziyetinde tebeddül yoktur. Mıntıkamıza 24 saat zarfında 420 top, 28 torpil, 256 misketli bomba endaht etti. Gece piyade ateşi gayet hafif suretle cereyan etmiştir. Düşman tayyareleri ba'de'z-zevâl saat ikiden üçe kadar mıntıkamız üzerinde keşfiyat yaptı. Mıntıkamızı teslim alacak kıtaaat zabitanının vürudunu ve kendilerine lazım gelen malumatın verildiği fırkaya da arz edildi.

Belge 60

İkamet Mahalleri	Tarihi / Dak./Saat	Vukuat Üçüncü Kısım
Cephe devir ve teslimi		14. Fırka Kumandanlığı'na 31 Teşrinievvel 331 5:05, sonra C[evab]. Bugün ba'de'z-zevâl saat ikide 61. ve 62. alaylardan iki binbaşı, yedi sekiz zabit ve 61. Alay'dan seksen küçük zabit ve nefer gelmiştir. Ümerâ ve zabitana arazi, düşman, vaziyetimiz hakkında lazım gelen tafsilaı verdim. Mevkiin gece ve gündüz ne suretle muhafaza edildiğini, düşmanın kesretle attığı torpil, bomba ve el humbarasına karşı tahaffüzu, gündüz ve gece siperlerin ne suretle işgal edileceğini, tahkimatın ne suretle yapılmakta olduğu ve daha ne gibi şeyler yapılacağı, geri hatlarla olan birinci hattın muvasalelerini ve hatt-ı mutavassıtları, torpil ve bomba mevkileri hakkında tafsilat verdim.
Cesetler [Tepe]	1 Teşrinsani 331	Tabur kumandanları avdet ettiler. Bölüklerden birer zabitle onar efrat kaldı, bölüklere taksim edildi. Siperler gezdirilerek her bir teferruat hakkında kendilerine lazım gelen tafsilat verildiği maruzdur. 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri

		Düşmanın bugün dahi vaziyetinde bir tebeddül yoktur. Gündüz hafriyat gecc tahkimatla iştigal ettiği, meni için tüfekle mukabele olunmaktadır. Bu gece yedinci kısım (A) mıntıkasından çıkarılan keşif kolumuz her geceki gibi düşman siperlerinde fazla gürültüler işitmişlerdir. Avdetlerinde iki kasket, bir ekmek torbası getirdiler. Fırka emri mucebince mıntıkamız "Yedinci Mıntıka" namını almıştır. İşbu 24 saat zarfında endaht edilen topların adedi 368'dir. 7 torpil, 152 misketli bomba da endaht etti. Misketli bombadan bir şehit ile beş mecruh vardır. Bugün kable'z-zevâl düşman tayyareleri mıntıkamızda fazlaca keşfiyat yaptı. Düşman Yedinci Kısım (B) mıntıkasında ve sap karşısında lağım hafriyatına devam ettiği işitilmektedir. Mukabilinde biz de lağım hafriyatına devam ediyoruz. Askere tam istihkak, ekmek ve sıcak yemek verilmiştir.

Belge 61

Tarihi / Dak./Saat	*İkamet Mahalleri*	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
14 Teşrinisani [331]	Mahall-i mahfuzalar hattı	Düşmanın halinde bir tebeddül görünmedi. 24 saatte alay mıntıkasına 627 top, 22 torpil, 184 misketli bomba ve bir hayli el humbarası atmış, gece hafif piyade ateşi devam etmiştir. Bugün tayyare görünmedi. Torpil, siperlere ve mahall-i mahfazalara isabet ederek bazı tahribat yaptı. Birkaç efrat toprak altında kalarak hafif suretle yaralandı. Efradın bir kısmı tahkimatla iştigal ettirildi.
15 Teşrinisani [331]	Mahall-i mahfuzalar hattı	Bugün düşmanın halinde bir tebeddül görülmedi. 24 saatte alay mıntıkasına 42 top, 96 misketli bomba ve bir miktar el humbarası attı. Piyade ateşi sair günlere nazaran hafif cereyan etti. Düşmanın tayyaresi görünmedi. 1 şehit, 8 mecruh vuku buldu. Efrat kısmen tahkimatla meşgul idi. Tebdil hakkında fırkadan alınan emir aynen taburlara tebliğ kılındı.
	Cepheyi 20. Tümen teslim alıyor	42. Alay Kumandanlığı'na Numara: 3851 15 Teşrinisani 331 Fırkamızın 20. Fırka ile tebdili 15/16 Teşrinisani 331 Pazar akşamından başlayacaktır. Tebdilden sonra Çamtepe (dâhil) Alandere (hariç) mıntıkasını tarassut ve muhafaza vazifesini deruhte edecektir. Mezkûr mıntıka;

	42. Alay ordugâhı	1- (A) 55. Alay şimdiki halde işgal ettiği mevakii muhafaza edecek ve yeniden iltihak edecek olan 3. ve 4. taburlarından birisini sağ cenah ve diğerini de sol cenahta ihtiyatta bulunduracaktır. (B) 41. Alay Soğanlıdere'de evvelce ihzar ettiği zeminlikleri işgal ve orada ordugâhını tesis edecektir. Bu alay icabında Cenub Grubu ve 20. Fırka'nın sol cenah ihtiyatını teşkil edecek maamafih fırkaya irtibatı baki kalacaktır. (C) 42. Alay, 20. Fırka'nın Soğanlıdere meydanında bulunan ordugâhını işgal edecek ve icabında Cenub Grubu ile fırkanın şimdi teslim edeceği mıntıkanın herhangi bir noktasına derhal yetişmek üzere ihtiyatta bulunacaktır. Hayvanatını Soğanlıdere'de ihzar eylediği tavlalarda terk edecek, yalnız matbahlarını yeni ordugâha yaklaştıracaktır. 2- Fırkaya 42. Fırka'dan ilhak edilen üç taburlu alay şimdilik Kayalıtepe mıntıkasının muhafız ve sağ cenah ihtiyatı [...]

Belge 62

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım
7 Kânunevvel 331	Soğanlıdere	Vezâif-i askeriye ile iştigal olundu. Düşmanın Anafartalar'dan tedricen çekilmekte olduğu fırka kumandanlığından bildirilmiştir. 42. Alay Kumandanlığı'na 7 Kânunuevvel 331 Düşman Anafarta, Şimal Grubu mıntıkasından tedricen çekilmektedir. Mezkûr gruplar kıtaatı tarafından müteaddit düşman siperleri zapt edilmiştir. 14. Fırka Kumandanı Miralay Fon Zodenstern Taburlar tahkimat ve talimler ile iştigal etmektedir.
8-13 Kânunevvel 331	Soğanlıdere	Vezâfi-i askeriye ile iştigal olunmuştur. Fırka Kumandanlığı'ndan alınan emir ber-vech-i zir taburlara tebliğ kılınmıştır. 42. Alay Kumandanlığı'na 14 Kânunuevvel 331 *Telefon* *Aceledir* 1- Bugün 15. Fırka'nın bir bölüğü tarafından Kanlıdere'nin solunda düşmanın çıkıntı teşkil eden bir kısmına karşı mevzii bir taarruz icra olunacaktır.

14 Kânunevvel 331	Soğanlıdere	2- Taarruz topçu ateşi 1:00 ila 4:30 (sonra)ya kadar ihzar edilecek ve bunu müteakip taarruza başlayacaktır. 3- 41. ve 42. alaylar her ihtimale karşı 4:45 (sonra)dan itibaren yürüyüşe hazır bulunacaktır. İcap eden evamir bilahare verilecektir. Alaylar en yakın telefon merakizinde birer atlı postası bulunduracaktır. 14. Fırka Kumandanı Miralay Fon Zodenstern Fırka emri görülmek ve 4:30 (sonra)da harekete müheyya bir vaziyette bulunmak üzere taburlar kumandanlıklarıyla makineli bölük kumandanlığına. 14 Kânunuevvel 331 42. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Nuri 42. Alay Kumandanlığı'na 14 Kânunuevvel 331 Telefon Saat 3:00 Bugünkü taarruzun geri kaldığı maruzdur. 14. Fırka Mülhakı Yüzbaşı Necati

Belge 63

Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	Vukuat Üçüncü Kısım
	Kumtepe	Teftiş edildi. 3. Tabur 3:30 (sonra)da, 4. Tabur 4:00 (sonra)da mevâzi-i mezkûreyi teslim almak üzere Soğanlı'dan hareket etmişlerdir. 4. Tabur vasatta bulunan mevazii teslim almıştır. 42. Alay Kumandanlığı'na Büyük Karatepe sırtları 21-22/10/331 6:30, sonra 4. Tabur bugün saat dörtte Soğanlıdere'den hareket ederek 5'i 40 geçe Büyük Karatepe'ye muvasalet adeldiği maruzdur. 42. Alay 4. Tabur Kumandanı Binbaşı Sami Bugünki vukuat ve devir-teslim ber-vech-i zir fırkaya malumat verilmiştir.
21 Kânunevvel 331	Kumtepe	14. Fırka Kumandanlığı'na Kumtepe 5:40, sonra 1- Zevâlden evvel 10:00'da ve ba'de'z-zevâl 12:30'da düşmanın iki monitörü İmroz ile Seddülbahir arasında ve gayet açıkta ahz-ı mevki ederek Seddülbahir cephesi gerilerine on beş kadar mermi atmışlardır. 2- Zevâlden evvel 9:30'da düşmanın iki kruvazörü sol cenahımız açıklarında ve hareket halinde oldukları halde sol cenahtaki topçu mevzilerine ve daha gerilere yüz kadar mermi atmışlardır.

		3- İmroz Adası'nın cenubunda altı kadar nakliye gemisi, bir zırhlı, bir kruvazör, bir monitör ve ufak kitada birkaç sefine görülmektedir. Düşmanın bugün sefâin-i harbiyesi sair günlere nazaran daha faal oldukları görülmüştür. 4- Bir ve bazen iki torpidosu bermutad berâ-yı tarassut Kumtepe istikametlerine kadar azimet ve avdet etmişlerdir. 5- Tekke Burnu'n[d]a bir hastane gemisi ile ön üç kadar büyük ve küçük vapur görülmekte ve bunların sınıfı tefrik edilememektedir. 6- Monitörlerin ve kruvazörlerin ve *Agamemnon* sisteminde bir zırhlının İmroz Adası'na çekildikleri görülmüştür. 7- Şâyân-ı arz başka vukuat olmadığı maruzdur. 42. Alay Kumandanı namına Binbaşı Mehmed Sabri

Belge 64

İkamet Tarihi / Dak./Saat	İkamet Mahalleri	*Vukuat* *Üçüncü Kısım*
		42. Alay Kumandanlığı'na Cenup Grubu Kumandanlığı'nın muvaffakiyet-i umumiye hakkındaki tebriknameleri ber-vech-i bâlâdır. Aylardan beri göğüs göğüse dövüşen ve kemâl-i metanetle düşmanı sarsarak bu muvaffakiyetlerin esasını ihzar eden fedakâr zabitan ve efradımızın her yerde hareketlerinin aynı muvafakiyetle makrun olmasını Cenab-ı Hak'tan tazarru eylerim. 14. Fırka Kumandanı Miralay Fon Zodenstern Bu Dahi 4571 1- Fırkamızın bir iki güne kadar hareketi muhakkaktır. 2- Anadolu'da Bayramiç ve Rumeli'de Tekfurdağı vesair mevakide bulunan müfrezelerle hayvanat sürat-i mümkine ile celp edilecektir. 3- Kıtaatın onda biri de diğer kıtaat mıntıkasında bulunan zabitan, efrat, top ve bilcümle malzeme vesaireyi serian celb ve harekete ihzar edilecektir. Ahiren gönderilen kömürcü müfrezesinin avdeti için fırkaca emir verilmiştir.

28 Kânunuevvel 331	Kumtepe	4- Talimhanelerde, tahkimat[t]a ve buna mümasil yerlerde efrat çalıştırılmaktan sarf-ı nazar ile efrada derhal çamaşır yıkatılacak ve mümkünse bir gün istirahat verilecektir. 5- Efrat ve hayvan ile ağırlıkta bulunacak üç günlük erzak derhal idareye bi'l-mürâcaa ikmal olunacaktır. 14. Fırka Kumandanı Miralay Fon Zodenstern Vakt-i harekete ve mıntıkanın sûret-i teslimine dair fırkadan telakki edilen emirler taburlara tebliğ edilmiştir ve bunlara dair alay emri de zirde mündericdir. 42. Alay Kumandanlığı'na 28 Kânunuevvel 331 1- Fırka yarın Yalova'ya doğru hareket edecektir. 2- 41. Alay saat 8:30 (evvel)de Soğanlıdere'den Sarafim Çiftliği tarikiyle Yalova'ya doğru hareket edecektir. 3- Diğer evamir bilahare gönderilecektir. 14. Fırka Kumandanı Miralay Fon Zodenstern

Belge 65

29 Mayıs 331
Saat: 10:45, sonra

İkinci Mıntıka Kumandanlığı'na

Bugünkü bombardımanda 42. Alay'dan iki zabit, 18 nefer mecruh, bir nefer şehit; 55. Alay'dan bir zabit şehit, bir zabit hafif, bir zabit vekili ağır mecruh ve 67 nefer şehit ve 103 nefer mecruh olduğu maruzdur.

14. Fırka Kumandanı
Kaymakam
Kâzım

Yüzbaşı Münir Efendi tarafından Mülazım Şükrü Efendi'ye telefon edilmiştir.

1. 2. Şube
29 Mayıs 331
Reis Bey görmüştür.

Belge 66 (Çeviriyazım)

14. Fırka Karargâhı'ndan
9 Haziran331

İkinci Mıntıka Kumandanlığı'na
Numara: 194

1- Düşman vaziyetinde bir tebeddül yoktur. Fırka cephesinde yalnız hafif piyade ve bomba ateşi icra edilmiştir.

2- Dokuzuncu kısmın sol cenahında bulunan 41. Alay 3. Tabur'dan iki bölük berâ-yı istirahat Soğanlıdere'ye gönderilmiş ve iki bölük bu akşam gönderilecektir. Buna mukabil ikinci hatta bulunan 42. Alay 2. Tabur'un üç bölüğünün birinci hatta yerleştirildiği.

3- Askere tam istihkak yedirildiği maruzdur.

14. Fırka Kumandanı
Kaymakam Kâzım

Telefon eden: Yüzbaşı Münir Bey
Telefon alan: Mülazım Tahsin

Belge 67 (Çeviriyazım)

F | 12-23

ایکنجی منطقه قوماندانلغنه
۳ تشرین اول
۲۲۱-٦-١٦
۲۷۶

۱- وضعیتده تبدل یوقدر. دشمن ۸ و ۹ نجی فرقه‌لری کری‌یه
طوپلامش ایسه ده گوردی
۲- طوغوتجی ... دن آلای ... جبهه‌یه کیرر
قارشی ... دشمن ... جبهه‌ده کیدن دشمن
سلاحی ... ایکی طوپ
... کتیرمشدر ... آلای ...
ایسه ... دشمن قارشی ... استقبال ...
قدر کیده‌رك تجربات اجرا ایتمشدر و ...
قسم ... اردو ... یکی ... برلکلر ...
۳- دشمنك کره ... دن ... اولدیغی ... ایکی آلای
قارشیسنده اقدمجه ... حالنده موجود ... مستوره‌ده
استغاره ... قسم طوپلرده ایکی عدد ...
وجوده کتیرلمشدر. ... دشمن ... بولکن ...
... مذکور ... تهدید
... تحریب ... ایتمشدر.
... مستور ... ایکی ... اقل ... ۶۰۰ قوم
طوپلری ... واردر ... موجودی
لرك ... احتیاجی و ... قسمی ...
ایکی‌یه ... عددکوم طوپلری ... مستور

ایکنجی منطقه قوماندانی
فرقه ... قائمقام
کاظم

Belge 68

İkinci Mıntıka Kumandanlığı'na

Akşam Raporu
9 Temmuz 331

Numara: 274

1- Vaziyette tebeddül yoktur. Düşman 89. kısımları ve gerilerini top ve bomba ile dövdü.

2- Dokuzuncu kısımdan 42. Alay 7. Bölük'ten bir onbaşı, cephesi ilerisinde kazılmakta olan düşman siperine kadar kendiliğinden giderek düşman silahı aramış ise de bulamayarak yalnız iki torba eşya ve cephane getirmiştir. Yine mezkur alayın 12. Bölük'ünden bir çavuş ile bir nefer düşmanın Kansızdere istikametindeki siperlerine kadar giderek taharriyat icrâ etmişler ve avdetlerinde on sekiz kum çuvalıyla ordumuza aid yedi tüfek beraberlerinde getirmişlerdir.

3- Düşmanın Kerevizderesi'nde ilerlettiği siperin 30 adım karşısında akdemce diz siperi halinde mevcut bir râh-ı mestûrdan istifade olunarak kum torbalarından iki mangalık bir siper vücuda getirilmiştir. Bugün düşman burasını bugün topla dövmüş ise de tahrip edememiştir. Mezkur siperin takviyesi ve râh-ı mestûrunun geçilebilir bir hale getirilmesi için lâ-ekall 600 kum torbasına lüzum vardır. Halbuki fırkada da mevcudu kalmamıştır. Gerek bu ihtiyaç ve gerekse siperlerin bozulan aksamını düzeltmek için bu gece bin adet kum torbası yetiştirilmesi ehemmiyetle maruzdur.

14. Fırka Kumandanı
Kaymakam
Kâzım
Yaver Ferid Efendi

[illegible] منطقه قوماندانلغنه

٣٢١-٧-٩ 5-9962 ٢٨٧

٥١١

٣ | 13 - 18

١- دشمن تشکیلاتی [illegible] - 13 - 18

٢- [illegible] جبهه‌سنه دشمنك [illegible] قریب طوپ [illegible] قدر
طوپ آتشی [illegible] مهم تخریبات یاپامیوب
یالکز [illegible] نفر مجروح واردر. ایلری‌ده [illegible]
[illegible] تلاقی ایتدیکی محلده [illegible] قدر هوایه آتشدر.

٣- [illegible] قدر طوپ و ٥٠ قدر
طوپ آتیله [illegible] ضابطه [illegible]
شهید [illegible] سیپرلرینی تخریب
ایتمشدر. بو گیجه تخریب ایدیلن سیپرلر تعمیر [illegible]
بو سیپرلرك تعمیرنده [illegible] ایکی ضابطمز دشمن
آتشیله [illegible] یارالانمشلردر.

٤- دونکی صباح [illegible] دشمن [illegible]
[illegible] دشمن [illegible] قد [illegible]
عسکرمز [illegible] طوپ [illegible]
[illegible] ٤ [illegible] ایدلمشدر. بو گون برده [illegible]
[illegible] طقوزنجی الایك [illegible]
[illegible] آتلمه و سیپرلر کاملاً اتلاف ایدلمشدر.

٥- دونکی صباح [illegible] صوغانلی‌ده [illegible]
[illegible] دشمن [illegible]
[illegible] دشمن [illegible]
آلتی نفر شهید ایله نفر مجروح ایکی [illegible]
[illegible] یارالانمشدر. [illegible] ایکی [illegible]
[illegible] متعدد محللرده
[illegible]

٦- عسکرم تمام [illegible]

کاظم

Belge 69

9 Temmuz 331

Numara: 383

1- Vaziyet eskisi gibidir.

2- Sekizinci kısım cephesine düşman yedi yüze karîb top ve elli kadar torpil atmış ise de siperlerde mühim tahribat yapamıyor. Yalnız üç nefer mecruh vardır. İl-deresi'nin hatt-ı mutavassıtla telaki ettiği mahalle de 68 kadar top ve 50 kadar torpil atarak insanca verdiği zayiattan maada Şüheda Tepesi'nde 100 metre diz siperlerimizi tahrip etmiştir. Bu gece tahrip edilen siperlerin tamirine çalışılmıştır. Bu siperlerin tamirine nezaret eden iki zabit de düşmanın attığı el bombalarından yaralanmışlardır.

4- Dün sabahki raporda; düşman nöbetçilerinin püskürtüldüğü, arz edilen düşman tarassud mahallinden köprüye kadar olan mahal tamamen askerimiz tarafından toprakla doldurularak hâl-i aslîsine irca edilmiştir. Bugün birer ikişer o civara gelmek isteyen bir zabitle dokuz nefer 41. Alay 2. Tabur tarafından atılan mermilerle kâmilen itlaf edilmiştir.

5- Dün sabah saat 9:00 (evvel)de Soğanlıdere'de istirahatte bulunan 42. Alay 1. Tabur ordugâhına düşman tayyaresi tarafından [atılan] üç bombadan birisi mezkur taburun matbahı civarına düşerek iki nefer şehit, iki nefer mecruh, iki binek hayvanımız ve iki mekari de yaralanmıştır. Matbah edevatında iki büyük kazanla zeytinyağıyla dolu bir fıçıyı müteaddit mahallerinden delmiştir.

6- Askere tam istihkak verildiği maruzdur.

14. Fırka Kumandanı
Kaymakam Kâzım



Ahmet Nuri Paşa'nın madalya ve nişanlarının mevcut olan bölümü. Alınış tarihlerine göre: (a) ve (b) Yunan Harp Madalyaları; (e) Donanma İane Madalyası; (h) 4. Derece Osmanî Nişanı; (d) Kılınçlı Gümüş Liyakat Madalyası; (c) Harbi Umumi Madalyası; (ı) Kılınçlı 3. Rütbeden Mecidî Nişanı; (g) 3. Derece Osmanî Nişanı; (f) İstiklal madalyası

Ek 5
Ahmet Nuri Diriker'in Madalya ve Nişanları

Duygu Arısan Günay

Yunan Muharebesi Madalyaları (İki Adet)

Mülazim (teğmen) olarak katıldığı Osmanlı-Yunan Harbi'nde verilmiştir;[1] berat tarihi 23 Zilkade 1314 [25 Nisan 1897].[2]

Madalya hakkında genel bilgi:[3]

Ön yüzünde: Ortasında gül olan defne çelenk ile Sultan Abdülhamid'in el-Gâzîli tuğrası:

Abdülhamîd Hân bin Abdülmecîd el muzaffer dâ'imâ- el-gâzî

Arka yüzünde:

Yunan Muharebesi – Yevm-i Pazar 23 Zî'l-Ka'de Sene 1314 [25 Nisan 1897]

Gümüş (ayarı 24); 24.4 mm, kurdeleli Nizamname/irade tarihi: 1314 [1897]; Fiili ihdas: 1897

---

1 *Hatırat*, s. 22, madalya ve beratı mevcuttur. Bk. MSB Personel Dairesi Arşiv Müdürlüğü belgesi, s. 2, KKK Emeklilik Şube Arşivi belgesi, s. 3.

2 Beratlar ve tarihler İstanbul Arkeoloji Müzesi uzmanı Havva Koç tarafından okunmuştur.

3 İstanbul Arkeoloji Müzesi uzmanı Betül Özden Tan'dan sözlü bilgi; Eldem, *Osmanlı Nişan ve Madalyaları Tarihi*, s. 315; 496 vd.; Erüreten, *Osmanlı Madalyaları ve Nişanları*, s. 275.

Dördüncü Rütbeden Mecidî Nişanı

Osmanlı-Yunan Harbi'nde, almış, mülazım-ı evvel (üsteğmen) rütbesine terfi etmiştir;[4] berat tarihi 25 Şevval 1315 [19 Mart 1898].

Nişan hakkında genel bilgi:[5]
Sultan Abdülmecid zamanında, 12 Zilkade 1268'de [29 Ağustos 1852] ihdas olunmuştur; murassa, birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci rütbeleri vardı; *Osmanî Nişanı* ihdas olununcaya kadar en yüksek nişan idi.

Liyakat Madalyası

Bulgar İsyanı sırasındaki çarpışmalarda gösterdiği başarıları üzerine kolağası (kıdemli yüzbaşı) rütbesine terfi ettirilip Koçana'daki 17. Alay 2. Tabur Kumandanlığı'na getirilmiştir; daha sonra da *Gümüş Liyakat Madalyası* ile taltif edilmiştir;[6] berat tarihi 14 Şaban 1324 [28 Nisan 1908].

Madalya hakkında genel bilgi:
Sultan II. Abdülhamid tarafından 1891'de ihdas edilmiştir. Nizamname tarihi: 25 Ramazan 1308 [4 Mayıs 1891]. Altın ve gümüş olanları vardı.

Dördüncü Rütbeden Mecidî Nişanı (mükerrer)

2. Alay, 2. Tabur kumandanı olarak tayin edildiği ve üç yıl kaldığı Yemen'de, ilk yıl kolağası (kıdemli yüz-

---

4 *Hatırat*, s. 22 vd.; berat vardır, nişan yoktur. MSB Personel Dairesi Arşiv Müdürlüğü belgesi, s. 2; KKK Emeklilik Şube Arşivi belgesi, s. 3.

5 Eldem, *a.g.e.*, s. 176-201; 498 vd.; Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* II, s. 428.

6 Berat vardır, nişan mevcut değildir; bk. KKK Emeklilik Şube Arşivi belgesi, s. 3. Genel bilgi için bk. Eldem, *a.g.e.*, s. 290, 293, 301, 496; Pakalın, *a.g.e.*, s. 367 vd.

başı) rütbesi ile katıldığı çarpışmalardaki başarıları dolayısıyla tekrar Dördüncü Mertebeden Mecidî Nişanı ihsan kılınmış[7] ve binbaşılığa yükseltilmiştir; berat tarihi 6 Zilhicce 1329 [28 Kasım 1911].

Dördüncü Rütbeden Osmanî Nişanı

Yemen'de, 2. Nişancı Alayı'nın 2. Tabur Binbaşısı olarak katıldığı kanlı Cebel-i Sob gibi büyük muharebelerde gösterdiği üstün başarılarının ardından Dördüncü Mertebeden Osmanî Nişanı ile taltif edilmiştir;[8] berat tarihi 25 Recep 1331 [30 Haziran 1913].

Madalya hakkında genel bilgi:[9]
Ön yüzde kırmızı mine üzerine altından kabartma harflerle "Allah'ın rehberliğine dayanan Osmanlı Hükümdarı Abdülaziz Han" anlamına gelen ibare:

> El-müstenid bi- tevfîkâtî'r- rebbanîyye meliki'd- Devleti'l Osmâniyye Abdülazîz Hân

Arka yüzde çapraz iki sancakla çifte davuldan ve 699 (1299/1300) tarihinden oluşan Osmanlı arması vardır. Gümüş, altın, kırmızı ve yeşil minelidir. Sultan Abdülaziz döneminde 1861'de ihdas edilmiş, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü olmak üzere dört rütbesi ve murassaları vardı; sayıları sınırlandırılmıştı.

---

7 Kendisi *Hatırat*'ta belirtmemişse de beratı mevcuttur, ancak nişan yoktur. KKK Emeklilik Şube Arşivi belgesinde de yer almaktadır.

8 *Hatırat*'ta [s. 52] sehven Üçüncü Rütbeden Mecidî olarak yazılmışsa da elimizdeki berat, Dördüncü Rütbeden Osmanî'ye aittir. KKK Emeklilik Arşivi ve MSB Personel Dairesi Arşiv Müdürlüğü belgelerinde de eksiktir.

9 Betül Özden Tan'dan sözlü bilgi; Eldem, *a.g.e.*, s. 216-226; 230-34; Erüreten, *a.g.e.*, s. 239 vd.; Pakalın, *a.g.e.*, s. 737 vd.

Kılıçlı Gümüş Liyakat Muharebe Madalyası

Hicaz muharebeleri sırasında binbaşı iken almış, kaymakamlığa (yarbay) terfi etmiştir;[10] berat tarihi 25 Şaban 1334 [27 Haziran 1916].

Madalya hakkında genel bilgi:[11]
Gümüş; 25 mm çapında. Ön yüzünde Osmanlı arması ile Sultan Abdülhamid'in el-Gâzîli tuğrası:

Abdülhamîd Hân bin Abdülmecîd el Muzaffer dâ'imâ- el-gâzî

Arka yüzündeki ibareler:

Liyakat Madalyası [ilk satır]
sadakat [2. satır]
secaat ibraz edenlere [3. satır]
mahsustur [4. satır]
1308 [1891; en altta kurdeleli kartuş içinde]
SENE 1332 [1914; kılıcın üstündeki levhada]

1308'de [1891] ihdas edilen Liyakat Madalyası, Sultan Reşad döneminde kurdelesinin üzerine çapraz kılıç ve 1332 tarihli levha eklenerek harp madalyası olarak verilmiştir.

Harb-i Umumi Madalyası

Binbaşı rütbesiyle, 5. Kolordu, 14. Fırka [tümen], 42. Alay Kumandanı olarak katıldığı Hicaz muharebele-

10 Madalya ve berat mevcuttur. Berattan yazdığımız yukarıdaki tarih, KKK Emeklilik Arşivi belgesindeki tarih (27 Haziran 1916) ile uyuşmaktadır; MSB Personel Dairesi Arşiv Müdürlüğü belgesinde ise 15 Şaban 1334 [17 Haziran 1916] tarihi vardır.

11 Betül Özden Tan'dan sözlü bilgi; ayrıca bk. Erüreten, *a.g.e.*, s. 264; Eldem, *a.g.e.*, s. 450.

rindeki başarı ve fedakârlıkları için 8 Kanunuevvel 1332'te [21 Aralık 1916] verilmiştir.[12]

Madalya hakkında genel bilgi:[13]

Uçları toplu 5 köşeli bir yıldız biçimindedir; 11 Rebiyülahir 1333'te [1 Mart 1915] Sultan V. Mehmed Reşad tarafından ihdas edilmişse de 2 Ağustos 1915'te Nizamname'de bazı değişiklikler yapıldıktan sonra dağıtılmış olmalıdır. Üzerinde Reşad yerine "El-Gazî" ibaresi yer alır; kurdelesiz ve askısızdır; birlikte verileceği belge için *berat-ı âlî* yerine *vesika* kelimesi kullanılması, Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından verilmesi ve belge sonunda Enver Paşa'nın mührünün bulunması çok büyük bir değişiklik oluşturur.

Kılıçlı Üçüncü Rütbeden Mecidî Nişanı

Kaymakam (yarbay) iken Medine-i Münevvere Savaşları'nda fedakârane hizmetlerine karşılık almıştır;[14] berat tarihi 5 Zilhicce 1335 [22 Eylül 1917].

Nişan hakkında genel bilgi:[15]

---

12 *Hatırat*'ta söz edilmemiştir, yukarıdaki tarih diğer beratlarla birlikte saklamış olduğu "Erkân-ı Harbiye"nin harp madalyası tebliğ vesikasından yazılmıştır; madalyanın minyatürü mevcuttur. KKK Emeklilik Arşivi belgesinde tarihsiz olarak, MSB Personel Dairesi Arşiv Müdürlüğü belgesinde ise 1332 [1916-17] tarihi ile yer almaktadır (bkz. s. 123).

13 Bkz. Eldem, *a.g.e.*, s. 420, 423 vd., 427 vd., 456 vd.

14 Nişan ve berat mevcuttur; ancak *Hatırat*, s. 52'de söz edilmekte, yanlışlıkla Yemen'de iken almış gibi algılanmaktadır; oysa beratta "Medine-i Münevvere Muhaberatında" verildiği belirtilmektedir. MSB Personel Dairesi Arşiv Müdürlüğü ve KKK Emeklilik Arşivi belgelerinde mevcut olup tarihler de berat tarihi ile uyuşmaktadır: 5 Zilhicce 1335 [22 Eylül 1917] ve Ekim 1917.

15 Betül Özden Tan'dan sözlü bilgi; Eldem, *a.g.e.*, s. 176-188; 453, 498 vd.

Ön yüzünde her birinin arasında birer ay yıldız olmak üzere yedi şualı gümüş güneş şekli vardır. Çapraz kılıçlı; ortadaki altın madalyon üzerinde Sultan Abdülmecid'in tuğrası, etrafındaki koyu kırmızı mine çerçevedeki kartuşlarda altın harflerle [sağdan itibaren] "*Hamiyyet*", "*Gayret*", "*Sadakat*" ve ihdas tarihini gösteren "*Sene 1268*" ibareleri yer alır.

Arka yüzünde Darphane-i Âmire mührü ve tuğra vardır. Gümüş, altın ve minelidir, 65 mm çapındadır. Ayyıldız şeklinde gümüş ve kırmızı mineli askısı (uz. 43 mm) ile Sultan Abdülmecid'den itibaren her padişah döneminde kullanılmıştır; Sultan Reşad döneminde subaylara verilmek üzere kılıç ilave edilmiştir.

Üçüncü Rütbeden Osmanî Nişanı

Hicaz'da kaymakam (yarbay) olarak görev yaparken Medine civarı ve Gayer Cephesi'ndeki çarpışmalarda gösterdiği üstün başarılar için verilmiş, Fahreddin Paşa tarafından takılmıştır.[16]

İstiklal Madalyası

Büyük Kumanda Kursu'nda bulunduğu sırada 23 Kasım 1926'da Büyük Millet Meclisi tarafından tevdi edilmiştir.

---

16 *Hatırat*, s. 84; nişan mevcut olup berat yoktur. Medine'de nişan yanı sıra verilmiş olan bir yıllık kıdem zammına ilişkin yazı 27 Medine-i Münevvere 1333 [27 Mart 1917] tarihini taşımaktadır. Söz konusu nişan KKK Emeklilik Arşivi ve MSB Personel Dairesi Arşiv Müdürlüğü belgelerinde eksiktir.
Nişan hakkında genel bilgi için bk. Dördüncü Rütbeden Osmanî Nişanı s. 234.

Ek 6
Ahmet Nuri Paşa'nın Katıldığı Bazı Savaşların Ana Hatları

1897 Osmanlı-Yunan Savaşı

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması ile Ruslar Osmanlı İmparatorluğu'nu çok ağır şartlarla sımsıkı bağlamıştı. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu'nda çıkarı olan Avrupa devletlerini rahatsız ediyordu. Buna çare arayan bu devletler Berlin Antlaşması ile Ayastefanos Antlaşması'nın ağır koşullarını az da olsa yumuşatmışlardı. Ancak bu antlaşma Yunan sınırı üzerinde de bazı değişiklikleri içeriyordu. Yunanlılarla yapılan ikili görüşmeler sonuç vermeyince araya giren büyük devletlerin baskısıyla Teselya'nın tamamı ve Epir'in bir kısmı Yunanlılara verildi. Ancak bununla da yetinmeyen Yunanlılar Girit'i de almak için harekete geçti.

Yunanistan önce Kandiye, sonra Hanya'da başlatılan isyanı destekledi. Yunan Donanması korumasında 10.000 gönüllü adaya çıkarıldı. Bu kuvvetler Türk köylerini ateşe verdi, kaçamayan Türkleri de öldürdüler. Bu durum karşısında Avrupa devletlerinin müdahale önerisini Osmanlı Devleti kabul etti. İngiltere, Fransa, Avusturya, Rusya ve İtalya adayı donanmalarıyla kuşattılar ve ada yönetimini ele aldılar. Gelişme-

lerden hoşnut olmayan Yunanlıların başlattıkları çete faaliyetleri, Osmanlı Devleti tarafından devamlı bastırılıyordu. Ancak olayların ve sınır ihlallerinin artması üzerine Osmanlı hükümeti 17 Nisan 1897'de savaş ilan etti. Savaş öncesinde Müşir Edhem Paşa komutasındaki Türk Ordusu Almanlarla olan yakınlaşma sonucunda askeri işbirliğinde bulunulmuş ve General Goltz maiyetindeki Alman subaylar tarafından yeniden teşkilatlandırılmıştı.

Edhem Paşa komutasındaki Türk Ordusu önce 18 Nisan'da Milona ve bir gün sonra Losfaki muharebelerinde Yunan Ordusu'nu bozguna uğrattı. II. Abdülhamid büyük devletlerin duruma müdahale etmelerinden çekindiği için harbin kısa sürede sonuçlandırılmasını istiyordu. İlerlemeye devam eden Türk Ordusu 24 Nisan'da Yenişehir'i ve bir gün sonra Yunan Ordusu genel karagâhının bulunduğu Tırhala'yı ele geçirdi. Yunan Ordusu başkumandanı Prens Konstantin Çatalca'da da (Farsala) Türk Ordusu'nu durdurmak istediyse de başarılı olamadı ve Farsala da Türklerin eline geçti. Dömeke yakınlarında 17 Mayıs 1897'de yapılan meydan muharebesinde Yunan kuvvetleri bozguna uğradı ve Atina yolu açılmış oldu. Bunun üzerine Yunanlılar savaşa son verilmesi için araya büyük devletlerin girmesini sağladılar. Büyük devletlerin ve özellikle Rusya'nın araya girmesiyle 20 Mayıs 1897'de İstanbul Antlaşması imzalandı. Bu anlaşmayla bazı küçük sınır düzeltmeleri yapıldı ve esas olarak harpten önceki sınırlara geri dönüldü. Osmanlı Devleti, büyük zaferle çıktığı bu harp sonucunda büyük devletlerin Yunanistan'ın yanında yer almasıyla sadece harp tazminatı alabildi (*1897 Türk Yunan Harbi*, s. 5 vd.; Çelik ve Askın, *Tarihi Gerçeklerle Türk Yunan Harbi*, s. 16 vd.).

Yemen, Asir Muharebeleri

Osmanlı tarihinde Yemen

Osmanlıların Yemen'le ilk ilişkisi I. Selim'in (Yavuz) Mısır'ı ele geçirmesiyle başladı. Çerakise-i Mısriye denilen Mısırlı askerler, o tarihte Yemen'in bazı bölgelerini ellerinde tutuyor, öteki bölgeleri de ele geçirmeye çalışıyorlardı. Mısır'ın Osmanlı Devleti'ne bağlandığı öğrenilince, Emir İskender Yemen halkına ülkenin Osmanlı yönetimine geçtiğini ilan etti. I. Selim, 1517'de Emir İskender'i Yemen Valiliği'ne atadı.

Yemenlilerin direnişi sonucu vali ülkeden ayrılamak zorunda kaldı. Yemen kabileleri arasında iktidar savaşları yeniden başladı.

Ülke, II. Süleyman (Kanuni) döneminde Mısır Valisi Süleyman Paşa tarafından yeniden fethedildi. Süveyş'te hazırlattığı donanmasıyla Hindistan'ı fethetmeye giderken Aden'e ve dönüşünde Hudeyde'ye asker çıkaran Süleyman Paşa Yemen'i ele geçirmiş oldu. Böylece Osmanlı Devleti'ni 400 yıl uğraştıracak "Yemen Sorunu" ortaya çıktı.

İlk büyük ayaklanma 1567'deki İmam Muhattar Ayaklanması'dır. Muhattar'ın San'a'yı ele geçirmesi üzerine Mısır'dan gönderilen Özdemir Paşa ve Sinan Paşa kuvvetlerince ayaklanma bastırıldı. 1636 yılında tüm Yemen'in asilerin eline geçmesiyle Osmanlı

Devleti bir ara bölgeyi geçici olarak boşaltmak zorunda kaldı.

Tunus'un Fransızlar tarafından işgali, çok geçmeden İngiltere ve Fransa'nın Mısır'a göz dikerek entrikalara girişmeleri, Osmanlıları Yemen'le yakından ilgilenmeye yöneltti. Aden 1839'dan itibaren İngilizlerin denetimine girdi. 1870'te Asir'de Emir Mehmet bin Ayz'ın ayaklanması üzerine ülkeye Redif Paşa komutasında asker gönderildi. Daha sonra komutanlığa getirilen Gazi Ahmet Paşa, ayaklanmayı bastırdı. Bundan sonra Yemen'deki Osmanlı askeri gücü artırıldı ve bölgede 7. Kolordu görevlendirildi.

Ancak İngiltere hükümetinin kışkırtıp desteklediği Zeydiler, Osmanlı kuvvetlerine sürekli kayıplar verdiriyorlardı. Sonunda giriştikleri muharebeleri kazanarak 1905'te San'a'yı ele geçirdiler ve valiyi tutsak aldılar. Başlarında İmam Yahya vardı. Osmanlı Devleti Yemen'e yeni birlikler gönderdi, San'a geri alındı. Ekim 1911'de İmam Yahya ile Ahmet İzzet Paşa Dean'da (Du'an) bir kale burcunda anlaşma imzaladılar. Bu anlaşmanın gizli maddelerine göre, Osmanlı Devleti İmam'a yılda 20 bin altın verecek, kabilelerin ayaklanması durumunda, bastırılması için yardımda bulunacaktı.

Yemen, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir vilayetiydi. Asir ise, Yemen'le Hicaz arasında uzanan geniş çöl bölgesiydi. Asir bir sancaktı. Sancak, ilçeden büyük, vilayetten küçük bir teşkilattı.

İmam Yahya yaptığı anlaşmaya bağlı kaldı ve hiçbir saldırıda bulunmadı. Ancak, Asir sancağının Tehame denilen bölgesinde imamlığını ilan eden ve önceleri İtalyanlar tarafından desteklenen "Asir İmamı Seyyid İdris" adını alan isyancı, Osmanlı birliklerine baskınlar düzenliyor ve zaman zaman kanlı çarpışmalar oluyordu. Üzerine yöneltilen bir

Türk alayına Cizan'da baskınla ağır kayıplar verdiren İdris, "Cizan Felaketi" olarak tarihe geçen bu olaydan sonra büsbütün şımardı. Birinci Dünya Savaşı öncesi İngilizlerden aldığı yardımlarla da Asir'deki kabilelerden topladığı askerleriyle her fırsatta Osmanlı kuvvetlerine saldırmaya devam etti. Karşısında bulunan 21. ve 40. Türk tümenleri bu saldırıları boşa çıkarıyordu.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Yemen'de de seferberlik ilan edildi ve Yemen iki harekât bölgesine ayrıldı. 7. Kolordu'ya bağlı olarak, Yemen'in güneyinde (Taiz bölgesi) 39. Tümen, kuzeyinde ise (Tehame bölgesi) 40. Tümen konuşlandırıldı.

Enver Paşa'nın emriyle Aden'i İngilizlerden almak üzere Temmuz 1915'te bir harekât düzenlendi. Şiddetli sıcak altında yiyecek, cephane ve donatım eksiklerine karşın 39. Tümen Kumandanı Ali Sait Paşa yönetimindeki Osmanlı kuvvetleri başarılı çarpışmalar sonunda İngiliz ve bunlara bağlı yerel kabileleri mağlubiyete uğratarak Lahiç'i ele geçirdiler, ardından Aden'e kadar ilerlediler. Aden'e kadar çekilmek zorunda kalan İngiliz birlikleri Aden'de Osmanlı kuşatması altında kaldı ve bu durum Mondros Mütarekesi'ne kadar sürüp gitti.

Yemen ölüm demekti

Yemen denilince ilk akla gelen, "ölüm"dü. Çünkü Yemen'e giden, kolay kolay geri dönmedi. Anadolu halkı Yemen'i konu eden onlarca türküde adeta "ölüm" acısının özünü dillendirdi. "Yemen'e gideni gelir mi sandın" der halk türküsü. Yemen aynı zamanda bir sürgün yeriydi.

Yemen'in fethinden başlayarak sürüp giden çarpışmalar, Osmanlı Ordusu'na büyük kayıplar verdirdi. Çarpışmaların dışında, iklim ve bulaşıcı hastalıklar

nedeniyle ölenlerin sayısı da çok yüksekti. Gerek bölgeler arasında, gerekse sabahla akşam arasında yaşanan büyük ısı farklılıkları nedeniyle Anadolu'dan ve çeşitli Osmanlı eyaletlerinden giden askerler, bu iklime uyum sağlamakta zorlandılar. Ülke coğrafyası ise geçit vermeyen sıradağlar ve uçsuz bucaksız çöllerden oluştuğundan, Osmanlı Ordusu asiler üzerinde hiçbir zaman tam egemenlik kuramadı. Yemen kabileleri, bir yandan Osmanlı askeriyle çarpışırken, bir yandan da birbirleriyle çatışma halindeydiler.

Yemen'in boşaltılması

Dünya ile ilişkisi kesilmiş Osmanlı birliklerine Birinci Dünya Savaşı'nın sona erdiğini ve ateşkes gereği silahlarıyla birlikte teslim olmaları gerektiğini bildiren, Sadrazam İzzet Paşa'nın imzasını taşıyan şifre telgraf, İngilizler tarafından ulaştırıldı. Bunun İngilizlerin bir oyunu olduğunu düşünen kumandanlar teslim olmayı reddettiler. San'a'ya gelen İmam Yahya'nın da bunun bir düşman hilesi olduğunu ve endişe edilmemesi gerektiğini söyleyerek San'a'daki subaylara destek vermesi oldukça olumlu etki sağlamıştı. Ancak Taiz bölgesinde (Yemen'in güneyi) İngilizlerin artan baskılarına ön planda hedef olan 39. Tümen komutanı Ali Sait Paşa her defasında durumu San'a'daki 7. Kolordu karagâhına bildiriyor ve mütareke koşulları gereği Yemen'in boşaltılmasından başka çare kalmadığına işaret ederek komutanlığı ikna etmeye çalışıyordu. Yaptığı girişimlerin sonuç vermemesi üzerine Ali Sait Paşa 5 Aralık 1918 tarihinde kolordudan bağlantısını kopararak tümeniyle birlikte teslim oldu. İngilizler bu durumdan yararlanarak Hudeyde önlerine harp gemilerini gönderdiler ve baskılarını artırdılar. Verdikleri ültimatomda bölgedeki tüm Osmanlı kuvvetleri-

nin teslimini istediler. 7. Kolordu ise 40. Tümen'den düşmanın taarruzuna karşı konulmasını istedi. 40. Tümen komutanı Galip Bey "bir dilim ekmek, bir tek fişek" kalıncaya kadar direnmeye kararlı olduğunu 7. Kolordu'ya bildirmişti.

Son ültimatomlarına da olumsuz yanıt alan İngilizlerin yaklaşık 4 bin kişilik bir kuvvetle çıkarma yaptığı Hudeyde'de 70 kişilik bir Türk birliği direnç gösterdiyse de savaş gemilerinden yapılan yoğun topçu ateşleri karşısında daha iç kesimlere çekilmek zorunda kaldı. 7. Kolordu ile İngilizler arasındaki görüşmeler bir sonuç vermedi ve Mondros Mütarekesi'nin üzerinden iki ay geçtiği halde Osmanlı kuvvetleri teslim olmadı.

Ancak Harbiye Nazırı Cevat Paşa'nın İstanbul'dan bir subayla gönderilen emrinin alınmasıyla 15 Ocak 1919 tarihinde teslim olmaya karar verildi. Osmanlı birlikleri ellerindeki silah ve mühimmatı İmam Yahya'ya bıraktılar.

İmam Yahya, İngiliz, Fransız ve İtalyanlara karşı savaşa girişti; en sonunda Yemen'in bağımsızlığa kavuşmasını sağladı. 1948'de, San'a'daki sarayına yapılan baskında öldürüldü ve yerine oğlu Kral Ahmed geçti... (Kabacalı, *Arap Çöllerinde Türkler*, s. 47-51; *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, c. VI, s. 506-617; Ehiloğlu, *Yemen'de Türkler*, s. 189 vd.)

Hicaz muharebeleri, Medine müdafaası

Mekke Emiri Şerif Hüseyin ve oğulları öncülüğünde başlayan ve tarihe "Arap İhtilali" olarak geçen Hicaz Ayaklanması 1916 Mayısı'nda başladı.

Şerif Hüseyin ayaklanmadan önce, 1915 yılında bir yandan İngilizlerle temas ederken diğer yandan da 4. Ordu Komutanı Cemal Paşa'dan düzenlenecek Kanal (Mısır) Seferi'ne katılacak 1.500 gönüllü için maddi

yardım almaktaydı. Altınlar sadece Şerif Hüseyin'e değil bütün Arap şeyhlerine de avuç avuç dağıtılıyordu. Şerif Hüseyin ve oğulları bu paralarla topladığı gönüllüleri Osmanlı Devleti'nin aleyhine hazırlamış, bir taraftan Fransız ve İngilizlerden para ve silah alarak devleti arkadan vurmak için hazırlanmıştır. Şerif Hüseyin'deki dil değişikliğinden şüphelenen Cemal Paşa gönüllülere gönderilecek cephaneyi son anda vermekten vazgeçip Medine'de bıraktırdı.

Şerif Hüseyin'in oğullarından Faysal'a (sonradan ilk Irak kralı) Cemal Paşa'nın karargâhında görev verilmişti. Ayaklanmanın başlamasından kısa bir süre önce Faysal Kanal Seferi'ne katılacak mücahitleri getirmek bahanesiyle izin isteyip ayrıldı. Faysal'ın gelmesiyle Şerif Hüseyin, Medine ve Hicaz'ın kendi soyuna (babadan oğula geçmek şartı ile) Hicaz Emirliği adıyla verilmesini Bab-ı Âli'den istedi. Ancak Osmanlı hükümeti bunu kabul etmedi. İngilizlerin 1916 senesinin başında Çanakkale'yi boşaltıp kuvvetlerini Mısır'da toplamasıyla Mekke Emiri Şerif Hüseyin ayaklanmak için elverişli zamanı buldu. Ayaklanmanın başlayacağı, Medine Muhafızı ve Kumandanı Basri Paşa'dan öğrenildi.

Mekke ve Medine'yi kurtarmak, Suriye-Medine demiryolunu korumak üzere "Hicaz Seferi Kuvveti" oluşturulup başına o zaman Şam'da 12. Kolordu Komutanı olan Fahreddin Paşa geçirildi.

Şerif Hüsey'in oğulları Ali ile Faysal'ın başında bulundukları kuvvetler Medine yakınındaki Avali Kuyusu denen bölgeyi ve Cehennem Dağı'nı işgal etmeleriyle ayaklanma başlamış oldu. İsyancılar Medine'ye gelen bir trene de Muhit'te ateş açtılar.

Cidde'deki Türk Garnizonu 27-28 Mayıs gecesi denizden İngiliz donanması tarafından bombalandı. Şerif Hüseyin'e bağlı kuvvetler İngiliz donanmasının desteğiyle Cidde'yi işgal ettiler. İngilizlerin getirdiği Mısırlı

topçular yardımıyla 25 günlük kuşatma ve muharebe sonunda 14 Temmuz 1916'da Mekke'yi ele geçirdiler. Hicaz Vali ve Komutanı Galip Paşa'nın 2.000 askerle koruduğu Taif, 3 ayı aşkın bir süre direnişten sonra 23 Eylül 1916'da düştü.

Medine'nin savunmasına Osmanlı Devleti çok önem veriyordu. Bestelenen marş orduda, okullarda sürekli söyleniyordu:

Bırakmayız Medine'de yatanı
Can veririz, kurtarırız vatanı

Şerif Hüseyin önce kendini "Arabistan Kralı" ilan etmiş ancak Fransa ve İngiltere'nin karşı çıkmasıyla "Hicaz Kralı" unvanına razı olmuştu. İngilizler ayaklanmayı desteklemek amacıyla Kızıldeniz kıyısındaki el-Vecih'te bir üs kurdular. Buradan isyancılara para ve silah gönderiyorlardı.

Çarpışmalar devam ederken Araplar Şam-Medine demiryoluna sabotajlar düzenliyorlar, trenlere ve raylara zararlar veriyorlardı. Osmanlı Devleti demiryolunu korumak amacıyla 20 bin askeri değişik noktalara yerleştirmek zorunda kaldı. Bu kuvvetler de saldırıya uğruyor ve ulaşım hep aksıyordu.

Bu sıralarda İngiliz gizli servisi tarafından yetiştirilen Lawrence, Arap ayaklanmasında önemli roller oynamaya başladı. Bir yandan Araplarla ilişkileri sağlarken, diğer yandan demiryoluna sabotajlar düzenlemekteydi. Osmanlı Ordusu'ndan kaçan Arap kökenli askerlerin de isyancı kuvvetlere katılmasını sağlıyordu. Araplar kendileri gibi giyinen bu ajana "Seydi Lawrence" ya da "el-Avrens" diyorlar ve neredeyse büyücü gözüyle bakıyorlardı. 1917 Temmuzu'nda Araplar, Hicaz kıyısındaki İngiliz donanmasının ve Lawrence'ın yardımıyla, Akabe'yi de ele geçirdiler.

Fahreddin Paşa kuşatılan Medine'yi her türlü olumsuzluğa ve yokluğa karşın sonuna kadar savundu. Kuşatılan şehirdeki birlikleri düşman değil, açlık korkutuyordu. Fahreddin Paşa açlık tehlikesine karşı bu bölgelerde bol bulunan çekirgenin çok faydalı bir besin olduğunu ortaya koyan ve ne şekilde faydalanılacağını kendi tecrübe ve tavsiyelerini de katarak açıklayan bir emirname yayımladı. Çekirge açlık tehlikesine karşı Medine'de besin olarak kullanılmaya başlandı. Çekirge salatası Hicaz Kuvve-i Seferiyesi karagâhının tabldotuna resmen girmişti. Paşa, subaylarla birlikte kendisi de bu salatayı yerdi.

Medine'ye en yakın Osmanlı birliği 1.300 kilometre uzakta olmasına rağmen Medine teslim olmadı. 31 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'nden sonra 72 gün daha Medine'yi savunmaya devam eden Fahreddin Paşa yiyecek, ilaç ve cephanenin bitmesinden sonra kendi askerleri tarafından etkisiz hale getirildi ve şehir 13 Ocak 1919'da teslim oldu. Böylece Medine'de 400 seneden beri süren Türk hâkimiyeti sona erdi.

Savaş sonrasında da Ortadoğu yıllarca çalkantı içinde yaşadı. Önce Arap şeyhleri birbirleriyle çarpıştılar. Ardından Şerif Hüseyin Hicaz, oğlu Faysal Irak kralı oldu. Ortanca oğul Abdullah, İngilizler tarafından Ürdün'de bir emirliğe getirildi. İngiliz ve Fransızların çıkarları, Ortadoğu'da güçlü bir devlet yerine çok sayıda güçsüz devlettin varlığından yanaydı.

Bir süre sonra Vahabi şeyhi İbnüsuut, Mekke üzerine yürüdü. İngilizler bu kez ona yardım ediyorlardı. Hüseyin ve oğlu Ali Kıbrıs'a kaçtılar ve orada öldüler. Irak kralı Faysal zehirlenerek öldürüldü. Bu aileden sadece birkaç yıl önce ölen Ürdün Kralı Hüseyin kaldı (Bkz. Kabacalı, *Arap Çöllerinde Türkler*, s. 69-80; Kandemir, *Fahreddin Paşa'nın Medine Müdafaası*).

Albüm





Ahmet Nuri Diriker diğer kumandanlarla birilikte
(Ön sıra soldan birinci)



Ahmet Nuri Diriker Paşa (İkinci sıra, sağdan beşinci)



Ahmet Nuri Diriker, eşi, annesi, babası, çocukları ve torunlarıyla birlikte



General Ahmet Nuri Diriker ve eşi Naciye Diriker



Ahmet Nuri Diriker'in çocukları: Oğlu Fuat ve kızları (soldan sağa) Meliha (Akad), Feriha (Arısan), Mediha (Sengir)

Kaynakça

1897 Türk-Yunan Harbi, Gnkur. ATASE Başkanlığı, 1982.
Acaroğlu, M. Türker, *Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988.
Acaroğlu, M. Türker, *Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.
Acaroğlu, M. Türker, *Balkanlarda Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, IQ Kültür Sanat Yayınları, 2006.
Akşin, Sina, *Türkiye'nin Yakın Tarihi-1*, Yenigün Yayıncılık, 1997.
Alkan, Necmettin, *II. Abdülhamid ve Jön Türkler*, Selis Kitaplar, 2009.
Ana Britannica, Ana Yayıncılık, 1993.
Artuç, İbrahim, *Büyük Dönemeç - Sakarya Meydan Muharebesi*, Kastaş Yayınları A.Ş., 1985.
Artuç, İbrahim, *1915 Çanakkale Savaşı*, Kastaş Yayınları A.Ş., 1992.
Atacanlı, Sermet, *Atatürk ve Çanakkale'nin Komutanları*, MB Yayınevi, 2006.
Belen, Fahri, *20'nci Yüzyılda Osmanlı Devleti*, Remzi Kitabevi, 1973.
Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu, Gnkur. ATASE Başkanlığı Arşivi.
Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, c. V, 3. Kitap, Gnkur. ATASE Başkanlığı, 1980.
Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, c. VI, Gnkur. ATASE Başkanlığı, 1978.
Birinci Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri, Gnkur. ATASE Bşk.lığı, 2009.
Çelik, İbrahim Yılmaz ve Askın, Ahmet, *Tarihi Gerçeklerle Osmanlı Yunan Harbi*, IQ Yayıncılık, 2007.
Duru, Kazım Nami, *İttihat ve Terakki Hatıralarım*, Sucuoğlu Matbaası, 1957.
Ehiloğlu, Zeki, *Yemen'de Türkler Tarihimizin İbret Levhası*, Kitabevi Yayınları, 2001.
Eldem, Edhem, *Osmanlı Nişan ve Madalyaları Tarihi.* Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2004.
Erden, Ali Fuat, *Birinci Dünya Savaşı'nda Suriye Hatıraları*, yay. haz. Alpay Kabacalı, İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
Erüreten, Metin, *Osmanlı Madalyaları ve Nişanları*, The Destination Management Company, 2001.
Görgülü, İsmet, *On Yıllık Harbin Kadrosu*, Türk Tarih Kurumu, 1992.
Görgülü, İsmet, *Türk Harp Tarihi Derslerinde Adı Geçen Komutanlar*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, 1983.

Gövsa, İbrahim Alaettin, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, Yedigün Neşriyat, 1945.

Kabacalı, Alpay, *Arap Çöllerinde Türkler*, Cem Yayınevi, 2003.

Kandemir, Feridun, *Fahreddin Paşa'nın Medine Müdafaası*, Yağmur Yayınları, 2007.

Kıcıman, Naci Kaşif, *Medine Müdafaası*, Sebil Yayınevi, 1994.

Mazower Mark, *Salonica City Of Ghosts*, Harper Perennial, 2004.

Moutsopouls, N.K., *Thessaloniki 1900-1917*, M. Molho Publications, 1981.

Oral, Haluk, "Çanakkale-Kerevizdere 1915", *NTV Tarih*, Sayı: 7, 2009.

Özerdim, Sabi Nabi, *Açıklamalı Söylev Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1981.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, 1946.

Pamukoğlu, Osman, *Unutulanlar Dışında Yeni Bir Şey Yok*, İnkılâp Yayınları, 2004.

Sâbis, Ali İhsan, *Harp Hatıralarım*, c. I, İnkılâp Kitabevi, 1943.

Sertoğlu, Midhat, *Osmanlı Tarih Lugatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1986.

Steuerwald, Karl, *Deutsch-Türkisches Wörterbuch / Almanca Türkçe Sözlük*, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1974.

Şenel, Volkan, *Çanakkale Cephesi'nde Şehit Olan Kocaelililer*, Kocaeli B. Şehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2007.

Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, 1983.

Taş, Necati Fahri, *Nurettin Paşa ve Tarihi Gerçekler*, Nesil Yayınevi, 1997.

The Salonica Dynamitters Web Sitesi http://www.promacedonia.org/bugarash/sa/index.html [30.10.2008]

Türk Ansiklopedisi, Maarif Matbaası, 1984.

Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri, Genelkurmay Basımevi, 1972.

Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, 1983.

Türk ve Dünya Meşhurları Ansiklopedisi, Altın Kitaplar Yayınevi, 1962.

Türkmen, Zekeriya, "*İstanbul'un İşgali ve İşgal Dönemindeki Uygulamalar*", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı: 53, c. 18, 2002. (http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=234 Erişim [10.02.2009])

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Mekke-i Mükerreme Emirleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1972.

Von Sanders, Liman, *Türkiye'de Beş Yıl*, Burçak Yayınevi, 1968.

Grosser Weltatlas Ansiklopedik Büyük Dünya Atlası, Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş., 1993.

Dizin